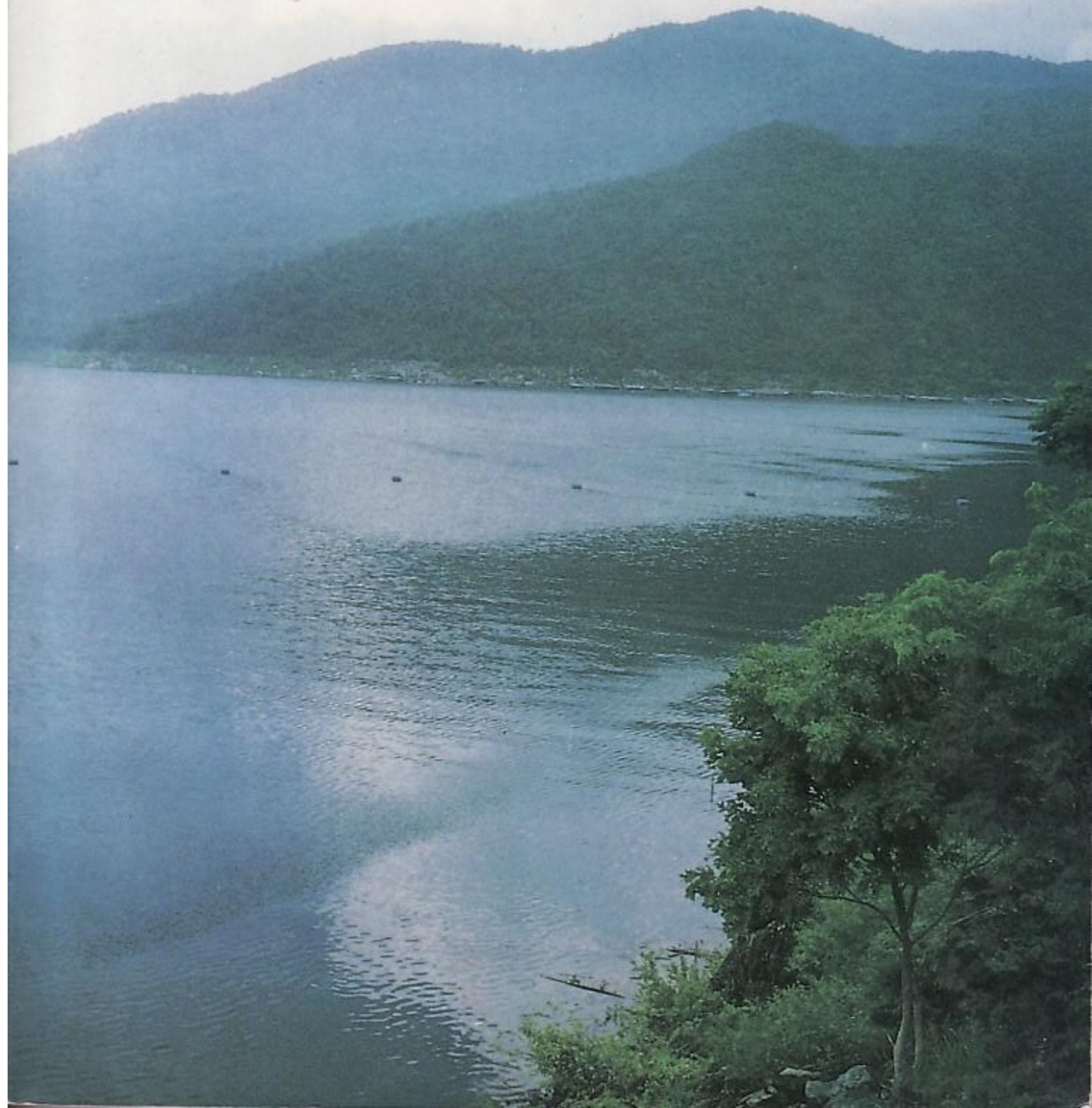

สสขสันต์

๗ ๑

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตภาโณ)

เรียบเรียง

สุสุขสันต์

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียง

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

จัดพิมพ์เผยแพร่

พุทธศักราช ๒๕๓๒

สู่สุขสันต์

© พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ)

ISBN 974-85706-2-2

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

พิมพ์น้อมเกล้าถวาย

๕,๐๐๐ เล่ม

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

พิมพ์เผยแพร่

๓,๐๐๐ เล่ม

กองทุนไตรรัตนานูภาพ

๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๓๔

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ พฤศจิกายนพิมพ์ โทร. ๕๓๘-๘๑๒๗, ๕๓๙-๘๖๓๒

๓๒/๒๐๕ หมู่ ๘ ลาดพร้าว ๘๗ บางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

นางสาวจารุพรรณ วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

พุทธศักราช ๒๕๓๔

คำนำ

หนังสือเรื่อง “ผู้สุขสันต์” เล่มนี้ เคยพิมพ์เผยแพร่มาครั้งหนึ่งแล้ว แต่ในคราวนั้นอักษรเล็กมากทำให้อ่านไม่ค่อยสะดวก ถึงอย่างนั้นก็มีท่านสาธุชนผู้สนใจ ขออนุญาตพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง แม้จะขาดคราวไปนานแล้วก็ตาม แต่มีท่านที่พบเห็นได้ติดต่อขอมาหลายราย อาจจะเป็นเพราะเรื่องแต่ละเรื่องในหนังสือเล่มนี้ เป็นธรรมะระดับที่เราเรียกว่า “ศีลธรรมจรรยา” หรือ “ธรรมจริยา” ส่วนมาก จะอย่างไรก็ตามปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมทุกยุคทุกสมัย ก็คงเป็นเรื่องความบกพร่อง ขาดแคลนธรรมที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็นสำคัญ เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่ควรจะพิมพ์หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นหลายประการ คือ

๑. เพื่อเป็นการเผยแพร่ศาสนธรรม ในระดับศีลธรรมจรรยา ที่สาธารณะทั่วไปแก่สังคมทุกยุคทุกสมัย ให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ทั้งเป็นการตอบสนองความต้องการของท่านสาธุชน ที่ติดต่อสอบถามมา

๒. วันที่ ๓ ตุลาคม ตรงกับวันคล้ายวันประสูติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ประธานศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ซึ่งศูนย์เคยพิมพ์หนังสือถวายเพื่อทรง

ประทานแก่สาธุชน ที่มาแสดงมุทิตาสักการะในวโรกาส พิเศษนี้สืบต่อกันมาทุก ๆ ปี ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา แห่งประเทศไทย จึงพิมพ์หนังสือเรื่อง "สู่สุขสันต์" แก่สาธุชน ที่มาถวายสักการะเนื่องในวันประสูติ เล่มนี้ขึ้นถวาย

๓. เพื่อเสนอผลงานของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา แห่งประเทศไทย ในด้านการเผยแผ่ และให้ท่านสาธุชน ผู้สนใจ ได้ซื้อไปด้วยราคาเผยแผ่ อันเป็นการช่วยกันสนับสนุนศูนย์ฯ และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในธรรมให้ มากยิ่งขึ้น

๔. กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดตั้งขึ้นและ ดำเนินการโดย "พระราชธรรมนิเทศ" ผู้เรียบเรียง ขอ สมทบพิมพ์เพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของกองทุนไตร- รัตนานุภาพ

การพิมพ์ในคราวนี้ได้มีการปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม และเพิ่มเรื่องเข้าไปอีก ทำให้ขนาดรูปเล่มโตขึ้นกว่าเดิม มาก แต่เนื้อหาสาระของหนังสือ คงเน้นเรื่องธรรมระดับ ศิลธรรมจรรยาเป็นหลัก ด้วยความหวังว่า หนังสือเล่มนี้คง อำนวยประโยชน์แก่ท่านที่สนใจ ศึกษา แล้วนำประพฤติก ฎปฏิบัติ ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความสุข ความสงบ จน เข้าถึงสุขสันต์ในระดับนั้น ๆ ตามสมควรแก่การประพฤติก ฎปฏิบัติ

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดคลบบันดาล
อภิบาลรักษาท่านสาธุชน ผู้มาถวายสักการะเนื่องในวันประสูติ
ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
สนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และ
กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และพิทักษ์
ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ให้ประสบความสุข
ความเจริญ ในธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศ
แสดงไว้ดีแล้วโดยทั่วกัน

สมบัติของพุทธศาสนิกชน ๖ ประการ

- คติสมบัติ ถึงพร้อมด้วยคติคือได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์
- กาลสมบัติ ถึงพร้อมด้วยกาล คือเกิดมาในคราวที่คำสอนของพระพุทธเจ้าดำรงอยู่
- ประเทศสมบัติ ถึงพร้อมด้วยประเทศ คืออยู่ในถิ่นที่มีการนับถือพระพุทธศาสนา
- กุตสมบัติ ถึงพร้อมด้วยตระกูล คือเกิดในตระกูลที่เป็นสัมมาทิฐิ นับถือพระพุทธศาสนา
- อุปธิสมบัติ ถึงพร้อมด้วยอุปธิ คือมีอวัยวะร่างกาย สุขภาพพลานามัยสมบูรณ์
- ทิฐิสมบัติ ถึงพร้อมด้วยทิฐิ คือตนเองเป็นคนมีสัมมาทิฐิ คือปัญญาอันเห็นชอบ

สุขุขสันต์

สารบัญ

พระพุทธศาสนา กับชาติไทย	๑
พระพุทธศาสนา กับสวัสดิภาพของสังคม เพียงเท่านี้มีได้ไหม?	๓๓
สวัสดิ์ปีใหม่	๕๕
เรือนใจผู้เฝ่สุข	๘๕
แม่	๑๐๐
เมตตามหานิยม	๑๒๓
	๑๓๗

พระพุทธศาสนา กับ ชาตินไทย

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนซึ่งเป็นประเทศไทย ปัจจุบันราวพุทธศักราช ๒๑๘-๒๗๒ สมัยนั้นดินแดนแถบนี้ ได้แก่นครปฐมในปัจจุบัน พระเถระที่นำพระพุทธศาสนามามีนามว่า พระโสณะ กับ พระอุตตระ โดยการสนับสนุนของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งปาฏลีบุตร คนในแถบนี้ได้รับนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน ลัทธิพระพุทธศาสนาตอนนี้เรียกว่า "เถรวาท"

ประมาณ พ.ศ. ๑๓๐๐ กษัตริย์กรุงศรีวิชัยรุ่งเรืองขึ้น ได้แผ่ลัทธิมหายานเข้ามาจนถึงภาคกลางแห่งประเทศไทย และเชื้อสายกษัตริย์ศรีวิชัยปรากฏว่าได้เคยครองลพบุรี และได้สร้างถาวรวัตถุไว้อย่างปรากฏในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาตอนนี้ เปลี่ยนเป็นมหายานไปส่วนมาก

ประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐ พระเจ้าอโนรุธมหาราช ซึ่งทราบกันในนามว่าอโนรธามังช่อ ได้ปกครองประเทศพม่า โดยมีเมืองหลวงอยู่ที่พุกามได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยจนคนไทยรับนับถือกันเป็นส่วนมากเช่นกัน

ลัทธิตอนนี้เรียกว่า “หินยานอย่างพุกาม” ทั้งนี้เพราะเข้า
กันกับหินยานอย่างเถรวาท ซึ่งไทยเคยนับถือมาในยุคแรก

ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๑๖๙๖ พระเจ้าปรักกมะพาหุ
ได้ครองลังกามีอำนาจมาก พระองค์ทรงดำเนินตามแนว
พระเจ้าอโศกมหาราช โดยการจัดทำสังคายนา และส่ง
สมณทูตไปประกาศศาสนาในส่วนต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย
ด้วย โดยมาตั้งเผยแผ่อยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชแต่เป็น
การเข้ามาแบบพระไทยออกไปบวชที่ลังกา แล้วมาเผยแผ่
พร้อมด้วยพระลังกา มาตั้งหลักที่นครศรีธรรมราชราว พ.ศ.
๑๘๐๐ พอถึง พ.ศ. ๑๘๒๐ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ได้ไปนิมนต์พระสังฆราชพร้อมด้วยพระสงฆ์มาสู่โขทัย
พระพุทธรูปศาสนาสายนี้เรียกว่า ลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งได้สืบ
ต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ต้องการชี้ให้เห็นถึงความจริงประการ
หนึ่งคือดินแดนอันได้นามว่าประเทศไทยนี้ เป็นที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปมานานเกินสองพันปี เพราะเหตุอย่างนี้เอง
ทำให้อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนา ได้มีส่วนอย่างสำคัญ
ในการสร้างสรรค์สังคม วัฒนธรรม ลัทธิประเพณี ตลอด
ถึงขนบธรรมเนียมต่าง ๆ จนกลายเป็นการหล่อหลอมเข้า
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมพุทธโดยแท้จริง

ทำไมพระพุทธศาสนา จึงเข้าไปมีบทบาทอย่างสำคัญ ในสังคมไทย?

จากคำถามนี้ เราจะพบคำตอบหลายประเด็นด้วยกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนอย่างสำคัญ ในการสร้างสังคมไทย ให้เป็นสังคมพุทธทั้งนั้นเช่น

๑. เพราะคนไทย ไม่เคยมีความยึดถืออะไรมากนัก มาก่อน จนไม่อาจที่จะถ่ายทอดได้ เมื่อมาพบกับพระพุทธศาสนาเข้า คนไทยจึงรับพระพุทธศาสนาเอาไว้ทั้งหมด

๒. เพราะพระพุทธศาสนาให้อิสระในทางความคิดเห็น การจะเชื่อหรือไม่เชื่อ ไม่มีการกดขี่บังคับ ซึ่งมาตรงกับ อัธยาศัยของคนไทยที่ชอบความเป็นตัวของตัวเอง พอใจชีวิตอิสระเสรีมาเป็นเวลานาน

๓. หลังจากรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว คนไทย อาศัยศรัทธาเป็นอันดับแรก ปัญญาเป็นอันดับรองลงมา ในการศึกษาและปฏิบัติคำสอนในพระพุทธศาสนา ประกอบกับคนไทยเป็นคนรักในเหตุผลความถูกต้อง ซึ่งความต้องการ เหล่านี้ของเขา มีอยู่พร้อมในพระพุทธศาสนา

๔. คนไทยส่วนมากมีความรู้สึก ว่า พระพุทธศาสนา เป็นมรดกอันหนึ่ง เช่นเดียวกับมรดกทั้งหลาย มีความจำเป็น ที่ตนจะต้องธำรงรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้

๕. คนไทยส่วนมากเป็นชาวพุทธกันโดยกำเนิด เนื่องจากชีวิตของตนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจน

ตาย คนไทยส่วนมากพอเกิดมาถึงก็เป็นชาวพุทธไปเลย ทั้งที่คนจำนวนมากหาได้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะไม่ เมื่อไม่นับถือศาสนาอื่นก็ต้องเป็นชาวพุทธกันโดยอัตโนมัติ.

๖. คนชายไทยส่วนมากนิยมการบวชสามเดือน ทำให้มีโอกาสนำหลักธรรมที่ตนศึกษามาเมื่อตอนบวชอยู่ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันทั้งนี้หมายรวมถึงการที่นิยมนำลูกหลานเข้าวัด ฟังธรรมตั้งแต่ยังเด็ก ๆ อยู่ทำให้ได้รับทราบหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาตามสมควร

๗. วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมไทยเกือบทุกเรื่อง เช่น วัดเป็นที่ประชุม ทำบุญ โรงเรียน ตลอดถึงโรงพยาบาล เป็นต้น จากเหตุนี้เองทำให้ธรรมะในทางศาสนา และเรื่องราวทางศาสนาได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทย และสังคมไทย

๘. เนื่องจากวัดเป็นโรงเรียนกินนอนแห่งแรก การที่มีหมู่บ้านแล้วจะต้องมีวัดควบคู่กัน คนจึงใกล้ชิดกับวัดมากขึ้น

๙. เรื่องราวในทางศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนไทยและสังคมไทยอย่างสำคัญ ส่วนมากจะเป็นคำสอนที่เป็นการอธิบายความในพระไตรปิฎก อันได้นามว่า อรรถกถา เช่น การฝังใจในปฏิปทาของพระโพธิสัตว์ คือชีวประวัติในอดีตของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีเป็นเรื่องราวปรากฏในที่ต่าง ๆ มากมาย, เรื่องไตรภูมิภิกขา หรือไตรภูมิพระร่วง, ไตรภูมิพระร่วงนี้แหละ ที่ได้แสดงโทษของบาปและผลของ

บุญ ให้คนไทยมีความเชื่อมั่นในกฎของกรรม เช่นการทำดี
ได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เชื่อถึงความมีอยู่ของนรกและสวรรค์ หลัง
จากคนตายไปแล้วจะต้องไปบังเกิดในสถานที่เหล่านั้น ตาม
อำนาจกรรมของตนที่ได้กระทำเอาไว้ เหล่านี้เป็นส่วนส่งเสริม
เสริมเรื่องศรัทธาต่อศาสนาของคนไทย บางคนที่มีความรู้
ความเข้าใจสูงขึ้น หาได้นำพาในเรื่องเหล่านี้มากนักไม่ แต่
พระพุทธศาสนากลับมีอิทธิพลในชีวิตของเขา ก็ด้วยการ
อาศัยหลักธรรมที่สามารถทนต่อการพิสูจน์ ทำให้คนเหล่านั้น
มีความประทับใจในหลักคำสอนเหล่านั้นเช่นหลักอริยสัจ ๔
ประการ, หลักไตรลักษณ์ คือการแสดงว่าสิ่งทั้งหมดบรรดา
มีในโลก ล้วนแล้วแต่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นสิ่งที่ไม่อาจจะ
บังคับบัญชาได้ เพราะไม่อยู่ในอำนาจใคร อันได้นำมาว่า
อนัตตา ที่แปลกันว่าไม่มีตัวตน หรือไม่ใช่ตัวใช่ตน อย่าง
น้อยที่สุด คนก็ได้รับความอุ่นใจในชีวิตของตน ที่อยู่อย่าง
มีหลักธรรมในทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจ และ
ให้ความอบอุ่นใจ.

**พระพุทธศาสนาได้ให้อะไรแก่คนไทย และสังคมไทย
บ้าง?**

ไม่เป็นการพูดที่เกินความจริงไปเลย ถ้าเราจะกล่าวว่า
ทุกส่วนในความเป็นอยู่และชีวิต ทัศนคติ อุดมคติ วัฒนธรรม
ประเพณีเป็นต้นของคนไทย มีรากฐานมาจากพระพุทธ

ศาสนาเกือบทั้งนั้นถ้าเรานำเอาคุณลักษณะที่เป็นพระพุทธรศาสนาออกไปจากชีวิตจิตใจของคนไทยแล้ว คนไทยและสังคมไทยจะต้องย้อนหลังไปอีกไม่ต่ำกว่า ๔๐๐๐ ปีทีเดียว พระพุทธรศาสนาจึงเชื่อว่าได้ให้เกือบทุกอย่างแก่คนไทยและสังคมไทยเช่น

๑. พระพุทธรศาสนาสอนให้คนไทยเป็นตัวของตัวเอง รู้จักช่วยตัวเอง ไม่ยอมขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ในเรื่องที่ดินยังสามารถจะช่วยตนเองได้ ทั้งสอนให้รู้จักเตือนตนด้วยตนเอง และให้พิจารณาตนด้วยตนเองเป็นต้น เหล่านี้เราจะพบจากคำสอนหลายเรื่องของพระพุทธรศาสนา ในรูปของชาดกบ้าง พุทธวาจาบ้าง ตลอดถึงพระสูตรต่าง ๆ

๒. พระพุทธรศาสนาสร้างอหิชาศีลของคนไทย ให้เป็นคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งนี้โดยอาศัยคำสอนที่เกี่ยวกับทานบ้าง, ความพึงใจเรื่องพระเวสสันดรบ้าง, รวมตลอดถึงความเชื่อกฎแห่งกรรมที่ท่านสอนว่า คนเราทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น และคนที่ให้ทานในชาติปัจจุบัน ตายไปเกิดในชาติหน้าจะไม่เป็นคนขัดสนเป็นต้น

๓. พระพุทธรศาสนาสร้างคนไทยให้เป็นคนช่วยเหลือกันและกันเป็นสังคมของญาติมิตรโดยแท้จริง เช่นมีการช่วยกันลงแขกในคราวเก็บเกี่ยว ช่วยในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย และการช่วยเหลือกันในงานอย่างอื่นเพราะถือว่านอก

จากจะเป็นคุณแล้ว ยังเป็นเวรยาวิัจจมัยบุญด้วย นอกจากนั้น ยังพอใจที่จะดำเนินตามปฏิปทาของท้าวสักกะ ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา เป็นเหตุให้คนไทยส่วนมากนิยมการสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่นสร้างถนนหนทาง วัด ศาลาการเปรียญ โบสถ์ โรงเรียน เป็นต้น เพราะนิยมในเรื่องของมฆมาณพ, เรื่องนันทิยมาณพ, และผลดีแห่งการช่วยกันสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่นถือว่าเป็นการสร้างวิมานให้แก่ตนเองในอนาคตบ้าง ถือว่าเป็นการสร้างความดีเพื่อเป็นประโยชน์แก่คนอื่นบ้าง อันเป็นการหวังผลทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะแล้ว ทาน การให้ จาคะ การบริจาค เป็นคำสอนที่ได้รับความสนใจจากชาวพุทธไทยเป็นอันมาก เราจะพบหน้าบ้านคนไทยตามชนบท นิยมมีภาชนะน้ำวางไว้หน้าบ้าน เพื่อให้คนเดินทางได้ดื่ม นี่ก็เป็นผลที่เกิดขึ้นจากคำสอนเรื่องทาน และเรื่องพระอินทร์ในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

๔. พระพุทธศาสนาสอนให้คนไทยเป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตนต่ออุทฺตมบุคคล คือท่านที่สูงด้วยอายุ ความรู้ และชาติกำเนิดสูง เพราะคำสอนเกี่ยวกับอปเจยนมัย บุญที่สำเร็จด้วยการประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ และเรื่องอายุวัฒนกุมาร อันเป็นเรื่องที่ท่านแสดงถึงผลดีของการมีความอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ นอกจากนั้นยังมีคำสอนหมวดหนึ่งเรียกว่าวัตรบท ๗ ประการ อันท่านแสดง

ไว้ว่าใครดำเนินตามปฏิปทาอันนี้แล้ว จะเป็นเทวดาในปัจจุบัน
คือ

“การเลี้ยงดูมารดาบิดา” การแสดงตนเป็นคนอ่อนน้อม
ต่อเชษฐบุคคคลในตระกูลของตน การเจรจาถ้อยคำที่ไพเราะ
อ่อนหวาน การเว้นจากถ้อยคำส่อเสียด ความเป็นคนไม่
ตระหนี่ การพูดถ้อยคำสัตย์คำจริง เวลาเกิดโกรธขึ้นมา
ก็ห้ามใจไว้ได้” ทั้งเจ็ดประการนี้ นับว่าเป็นคำสอนที่มีส่วน
ในการสร้างคนไทย และสังคมไทยมากเหมือนกัน

๕. พระพุทธศาสนาสอนให้คนไทยมีความเมตตากรุณา
ต่อคนอื่นทำให้คนไทยส่วนมากใจเมตตา ชอบช่วยเหลือคนอื่น
และเป็นมิตรกับคนที่มาจากแดนไกล ทั้งนี้เพราะอาศัยหลัก
พรหมวิหารทั้ง ๔ ประการคือเมตตา ความรักใคร่ปรารถนา
ที่จะเห็นคนอื่นเป็นสุข, กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้
คนอื่นที่กำลังประสบความทุกข์พ้นจากทุกข์, มุทิตา ความ
พลอยยินดีเมื่อเห็นใครก็ตามเขาได้ดี และอุเบกขา ความ
วางเฉยไม่แสดงอาการเสียใจหรือซ้ำเติมคนที่ถึงความวิบัติ
คนไทยจึงเป็นคนที่ไม่ค่อยชอบอะไรที่รุนแรง และวิธีการ
ที่โหดร้ายจนเกินไป เพราะอาศัยธรรมะเหล่านี้เอง

๖. ในด้านของความคิดคำนึง หรือทัศนคติเกี่ยวกับ
โลกและชีวิตพระพุทธศาสนาสอนให้คนไทย มีหลักมโนธรรม
คือศีล ๕ ประการกับหิริความละอายในการทำบาป และ
โอตตปปะความหวาดสะดุ้งต่อผลแห่งบาปเหล่านั้น ชาวไทย

มักมองโลกและชีวิต เป็นเรื่องที่ไม่ค่อยจริงจิงอะไรจนเกินไป
ดังนั้นเวลาเกิดเรื่องเศร้าขึ้นมา คนไทยส่วนมากจะไม่เศร้า
จนถึงเสียงาน แม้เกิดมีการตายขึ้นมา ในความรู้สึกแล้ว
เห็นเป็นเรื่องธรรมดา เพราะการได้ยินได้ฟัง และเข้าไปใน
กฎแห่งไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็น
อนัตตาของสรรพสิ่ง

ในด้านที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาต่าง ๆ เล่า คนไทยที่
สนใจและเข้าใจเรื่องของพระศาสนาดีพอสมควร จะอาศัย
แนวของอริยสัจ ๔ ประการคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ
มรรค มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยการขมวด
เข้าเป็นคำถาม ๔ ประโยคว่า อะไร? มาจากไหน? ต้องการ
อย่างไร? จะสำเร็จได้ด้วยวิธีอย่างไร? แล้วเขาจะดำเนิน
การแก้ที่สาเหตุคือคำถามที่ว่ามาจากไหน? เราจะพบตัว
อย่างอันนี้ จากวีรกรรมของบุรพกษัตริย์ในอดีต โดยเฉพาะ
พระองค์ที่เข้าใจเรื่องพระศาสนาดีพอสมควร หรือดีมาก เช่น
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าฯ เป็นต้น จากอดีตกาลอันนานไกลวิทยาการ
หลักของคนไทยก็คือพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนา
จึงมีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรม ประเพณี และขนบ
ธรรมเนียมต่าง ๆ ให้แก่สังคมไทย ดังจะได้นำมาพอเป็น
แนวในการศึกษา และพิจารณาต่อไป

พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรม ที่สภาพที่ทำให้เจริญ อันเป็นมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เมื่อว่าโดยสรุปแล้ว วัฒนธรรมแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้สองประเภทคือ วัฒนธรรมทางวัตถุ กับ วัฒนธรรมทางจิตใจ เราจะพบความจริงว่า วัฒนธรรมนั้น เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุหลายอย่างด้วยกัน เช่น

ก. ความเชื่อถือและระบอบของสังคม หมายถึงศาสนา และชนบประเพณี

ข. ลักษณะทางเศรษฐกิจ และกฎหมายซึ่งใช้บังคับในชาติเหล่านั้น

ค. จริยศาสตร์เกี่ยวกับความประพฤติในส่วนรวม สุนทรียศาสตร์เกี่ยวกับความงาม ความไพเราะหรือศิลปะ สาเหตุทั้งสามประการนี้ศาสนานับว่าเป็นสาเหตุใหญ่และสำคัญ เพราะวัฒนธรรมที่มีสาเหตุมาจากศาสนา ย่อมมีความศรัทธา ความเคารพหนุนอยู่เบื้องหลัง ช่วยให้วัฒนธรรมเหล่านั้นดำรงอยู่ได้นาน นอกจากนั้นยังสามารถต้านทานการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติอีกด้วย

เมื่อกล่าวกันโดยเนื้อหาแล้ว เราจะพบว่าวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนั้น มีเนื้อหาเป็นสื่ออย่างคือ วัฒนธรรมทางคติธรรม, วัฒนธรรมทางเนติธรรม, วัฒนธรรมทางวัตถุธรรม และวัฒนธรรมทางสหธรรม

เนื่องจากมีความมุ่งหมายจะแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมไทย เกิดมาจากและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อย่างไรบ้าง จึงไม่ประสงค์ที่จะอธิบายลักษณะของวัฒนธรรม แต่ละประเภทนั้นให้มากไปเพียงแต่ยกตัวอย่างมา และชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมเหล่านี้ เกิดมาจากอะไร ในเหตุให้เกิดวัฒนธรรมทั้งสามประการดังกล่าวแล้วนั้น

อะไรเรียกว่าวัฒนธรรมทางคติธรรม?

วัฒนธรรมทางคติธรรม คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่แล้วเป็นเรื่องของจิตใจ เกิดมาจากหลักธรรมทางพระศาสนาโดยตรง เช่น ความขยันหมั่นเพียร, ความอดออม ประหยัด, การรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ, กตัญญูกตเวทิต์, ขอบภัย ให้อภัยทำผิดแล้วรับว่าตนได้ทำผิดไป, ความสามัคคีกันในกิจการงานทุกอย่าง ๆ ที่สุจริต, ความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ต่อหน้าที่ การระวังรักษาเวลา, ความเป็นคนเที่ยงตรงต่อเวลา ทั้งของตนเองและการทำงาน, รู้จักรักษาดีเกียรติ วินัย กล้าหาญ, รู้จักรับผิดชอบ มีเมตตากรุณา, สุภาพอ่อนโยนต่อบุคคลทั่วไป, การรู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง, ความระมัดระวังคือความไม่ประมาท และความรู้จักอดทนเป็นต้น ซึ่งเป็นการแน่นอนเหลือเกิน คำสอนเหล่านี้ ย่อมได้มาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งนั้น

วัฒนธรรมทางเนติธรรม กับ พระพุทธศาสนา

เนติธรรม คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบ ประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย กฎหมายคืออะไร? “กฎหมายคือข้อบังคับของประเทศ ซึ่งใช้บังคับความประพฤติของพลเมืองถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ ตาม ย่อมมีความผิด และย่อมต้องถูกบังคับทำโทษ”

กฎหมาย นอกจากจะมีโครงสร้าง เจตนารมณ์ อุดมคติ เป็นต้นส่วนมากเกิดมาจากหลักการทางศาสนาแล้ว ในข้อที่ไม่มาจากพระพุทธศาสนาโดยตรง ก็ลงกันเข้ากันได้ ในส่วนที่เป็นจุดมุ่งหมาย ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาได้รับการ ยกย่องว่า“เป็นตัวอย่างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่เก่าแก่ที่สุดในโลก” พระพุทธศาสนาได้มีนิติบัญญัติ เพื่อ บังคับความประพฤติของกลุ่มบุคคลที่เข้ามาบวช และเป็น แนวในการปฏิบัติของกลุ่มบุคคลที่นับถือ อันได้นามว่าศีล เมื่อใครปฏิบัติผิดศีลก็มีการถูกบังคับทำโทษเช่นเดียวกับ กฎหมาย ความผิดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับกรกระทำว่า มีความหนักเบาเพียงไร ในด้านวัฒนธรรมทางเนติธรรมนั้น ท่านวางหลักสำหรับปฏิบัติ เพื่อความเป็นคนมีวัฒนธรรมตามนัยนี้ไว้เป็นต้นว่า

๑. ศึกษาให้รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมาย โดยให้ทราบว่สิทธิคืออะไร? ตนมีสิทธิอย่างไรบ้าง? ตนมี

หน้าที่จะต้องปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะไม่ผิดกฎหมาย และ
ได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองดี มีวัฒนธรรม

๒. ฟังเคารพต่อกฎหมายของบ้านเมืองทุกกรณี ถึงแม้
ตนจะมีความรู้สึกไม่เห็นด้วยในบางเรื่อง แต่ก็ไม่อาจจะผิด
กฎหมายเหล่านั้น

๓. ฟังใช้สิทธิของตนตามกฎหมาย โดยความสุจริตใจ
ต้องไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเชื่อ
และปฏิบัติตามคำสั่งอันชอบธรรม โปรดเข้าใจว่าต้องเป็น
คำสั่งอันชอบธรรมเท่านั้น ที่คนผู้มีวัฒนธรรมควรปฏิบัติ
ตามและเชื่อฟัง

๔. ให้คำแนะนำแก่ญาติมิตรและเพื่อนบ้านที่ยังไม่รู้
กฎหมาย ให้เขาได้ทราบการกระทำที่ถูกต้องและผิดกฎหมาย
เพื่อจะได้สำรวมระวังไม่ให้ผิดพลาดในวิถีชีวิตของตน

กฎหมายต่าง ๆ ที่ได้รับการตราขึ้นจากศาสนา ขนบ
ประเพณี ความคิดเห็นของนักปราชญ์, ความยุติธรรม และ
คำพิพากษาของศาล ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธ
ศาสนาอย่างสำคัญ เพราะ คณะผู้บัญญัติกฎหมาย ย่อมอาศัย
หลักศาสนาที่ตนได้ศึกษามาเป็นแนวในการตรากฎหมาย
นั้น ๆ แม้จารีตประเพณีของไทยเรา ส่วนมากก็เกิดมาจาก
พระพุทธศาสนา ความยุติธรรมเล่า ก็มีการกล่าวถึงและ
สั่งสอนในชั้นของธรรมะ แม้ความเห็นของนักปราชญ์เอง
ก็เป็นนักปราชญ์ชาวพุทธ ถึงแม้จะไม่เป็นนักปราชญ์ชาว

พุทธ ก็ยุติด้วยเหตุผลที่การไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียน
คนอื่น และไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและคนอื่น ตามแนวของ
พระพุทธศาสนา

แม้ตัวบทของกฎหมาย เราจะพบว่า มีลักษณะกฎหมาย
เป็นอันมากที่คัดลอกไปจากหลักการทางพระพุทธศาสนา
เช่น ความหมายของคำว่า “ฆ่า” “ลักทรัพย์” “การประพฤติก
ผิดในกาม” เป็นต้น ซึ่งลักษณะเหล่านี้ มีอยู่โดยสมบูรณ์
ในความหมายทางวินัยหรือศีลของศาสนา จึงเป็นอันสรุปว่า
พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมทางนิติธรรม ย่อมเกี่ยวข้อง
กันไม่ในด้านใดก็ด้านหนึ่ง โดยไม่อาจแยกกันได้

พระพุทธศาสนา กับ วัฒนธรรมทางวัตถุธรรม

วัฒนธรรมทางวัตถุธรรม คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น
เกี่ยวกับการอยู่ดี กินดี เครื่องนุ่งห่ม การนุ่งห่ม และอื่น ๆ
ที่เป็นพวกวัตถุ รวมทั้งบ้านเรือน สาธารณสถาน เป็นต้น

การรู้จักอยู่ดี และรู้จักกินดี ข้อนี้พระพุทธศาสนาเน้น
หนัก ไปจนถึงการอยู่อย่างไม่มีเวรภัยกับใคร ๆ โดยเริ่ม
จากสถานที่อยู่ไปทีเดียวแม้คำว่าอาราม ก็หมายถึงสถานที่
ที่อันน่ายินดี สำหรับสถานที่อยู่อาศัยท่านแนะนำให้ทราบว่
ควรจะสร้างวัดอย่างไร? สร้างในสถานที่เช่นไร? จึงจะ
เป็นอาราม เมื่ออยู่ในที่อาศัย ควรรักษาความสะอาดอย่างไร
ที่อยู่จึงจะน่าอยู่ เป็นต้น แม้ในการกินอยู่ท่านก็สอนให้คน

รู้จักกินอาหารที่มีประโยชน์ กินพอประมาณไม่มากไม่น้อยเกินไป เรียกว่าอาหารสัปปายะคืออาหารที่กินแล้วเกิดความสบายแก่ร่างกาย

การรู้จักทำเครื่องใช้และทำการงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ในข้อนี้พระพุทธศาสนาสอนให้ศาสนิกชนในศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นพระ ให้รู้จักช่วยตัวเองในการเย็บผ้า การใช้วัสดุต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ รู้จักเย็บ ปะ ชุน ผ้า สำหรับนุ่งห่มเป็นต้น แม้ในการงานก่อสร้าง เพราะพระพุทธศาสนามีสิ่งก่อสร้างที่เด่นและสวยงาม เป็นที่เชิดหน้าชูตาของประเทศชาติจำนวนมาก ถือเป็นวิชาอันหนึ่งที่ต้องเรียนให้รู้พอสมควร ไม่เป็นงานสร้างก็ต้องเป็นงานซ่อม ในส่วนที่เป็นคำสอนสำหรับชาวบ้านจะพบว่า ท่านสอนให้รู้จักบูรณะพัสดุที่เก่าไว้ใช้สอยเป็นต้น

ปลูกบ้านให้ถูกสุขลักษณะน่าอยู่และน่าดู นี้ก็เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธศาสนามีแนวในการสร้างวัด สร้างกุฏิ ให้อยู่ในสถานที่น่าอยู่อาศัย ดังเราจะพบเห็นในที่ทั่วไปโดยส่วนมากแล้ว จะมีลักษณะน่าอยู่และน่าชมอย่างไร เช่นอยู่ใกล้ท่า ใกล้ทาง มีลมพัดผ่านสะดวก ไม่ไกลไม่ใกล้จากบ้านจนแออัดเป็นต้น

รู้จักรักษาความสะอาดของร่างกาย บ้านเรือน เครื่องแต่งตัวเกี่ยวกับเรื่องรักษาพระพุทธศาสนาสอนไว้มากเหลือเกิน ในกรณีของบ้านเรือนท่านสอนให้รู้จักปิดกวาด ไม่ทำให้

แปดเปื้อนสิ่งสกปรกต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ ท่านก็สอนให้รักษาความสะอาด เช่นเล็บยาวก็ให้ตัดเสีย ให้อาบน้ำ รู้จักรักษาความสะอาดพื้นเป็นต้น ส่วนที่เป็นเครื่องแต่งตัว ก็ให้รู้จักเย็บ ย้อม มือเท้า ที่เปื้อนอยู่ ท่านก็ห้ามไม่ให้ จับ และเหยียบลงบนสถานที่บางอย่าง

รู้จักแต่งกายให้เรียบร้อย ในข้อนี้ท่านมีวินัยอยู่หมวดหนึ่งเรียกว่าสารูป ว่ากันด้วยเรื่องการใช้อิริยาบถ การนั่งห่ม ทั้งนี้ เช่นสอนให้นั่งห่มให้เรียบร้อยไม่ต่ำเกินไป ไม่สูงเกินไป เข้าไปในบริเวณอื่น ในที่สาธารณะควรจะนั่งห่มอย่างไร

รู้จักรักษาโบราณวัตถุ โบราณสถานและศิลปวัตถุ ด้วยการไม่ขีดเขียน หรือทำลายตลอดถึงเคลื่อนย้ายไปที่อื่นเป็นต้น

เกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุในเมืองไทยนั้น เราพูดได้เต็มปากเลยว่า ส่วนมากแล้วเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาแทบทั้งนั้น พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้รับการสั่งสอนให้รู้จัก รักษา ด้วยการไม่ทำให้สกปรก ด้วยการไม่นั่งพิง เหยียบย่ำไปด้วยเท้าที่เปื้อน ให้รู้จักรักษา โดยการแบ่งหน้าที่กันรักษาบ้าง ในส่วนที่ควรจะซ่อมแซมก็สอนให้ซ่อมแซม โดยให้ถือว่าเป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา ใครจะทำลายเคลื่อนย้ายไม่ได้ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว เรา

จะพบว่า พระ หรือนักศาสนา เป็นผู้สร้าง บำรุงรักษา
สถานที่เหล่านี้โดยตรง

แม้ในข้อที่เกี่ยวกับ การรู้จักสร้างเครื่องมือเครื่องใช้
ขึ้นใช้เอง, รู้จักสร้างความสำเร็จทางด้านวัตถุ ให้แก่ตนและ
ประเทศชาติ, ก็มีปรากฏอยู่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา
เราจะพบว่า ชาติและพระศาสนา ได้รับมรดกทางวัตถุจาก
ทางศาสนามากมาย เป็นประจักษ์พยานให้เห็นได้ในปัจจุบัน
เช่นวัด สาธารณสถานต่าง ๆ จะต้องมีคนของศาสนาและ
นักการศาสนาเข้าไปมีบทบาทอยู่ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลอย่าง
ที่ว่ามาแล้ว คือชาวพุทธเชื่อว่าการสร้างเช่นนั้น เชื่อว่าเป็น
การสร้างวิมานสำหรับให้ตนไปเกิดในที่อื่น มีที่อยู่อาศัย
ไม่ลำบาก

การพยายามประกอบงานอาชีพ เพื่อเพิ่มพูนรายได้
อันจักเป็นเหตุยกฐานะของตนให้สูงขึ้น ในทางพระพุทธ
ศาสนาท่านก็มีคำสอนในเรื่องนี้เอาไว้ เช่นสอนให้มีความ
หมั่นขยันในการทำงาน การศึกษาเล่าเรียน, ให้มีการรู้จัก
รักษาทรัพย์สมบัติ วิชาความรู้และหน้าที่การงาน ไม่ให้เสีย
ไปพร้อมกับให้คบคนดีและสัตบุรุษเป็นมิตร, เกี่ยวกับการ
ใช้จ่ายท่านก็สอนให้มีสมชีวิตา คือการเลี้ยงชีวิตสมควรแก่
กำลังทรัพย์ที่ตนหามาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองและฟุ่มเฟือยจนเกินไป
เป็นต้น

พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมทางสหธรรม

สหธรรม คือวัฒนธรรมทางสังคม นอกจากจะหมายถึง คุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันเป็นผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันแล้ว ยังหมายรวมถึงระเบียบมรรยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคมทุกชนิดอีกด้วย .

ในด้านสหธรรมนี้ก็เช่นเดียวกัน ทางพระพุทธศาสนา สอนไว้โดยละเอียด แม้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในวัฒนธรรมข้อนี้ ก็หาอื่นไปจากพระพุทธศาสนาไม่ ดังจะยกตัวอย่างให้ดู บางข้อ

สหธรรมเกี่ยวกับครอบครัว ครอบครัวนับว่าเป็นหน่วย แรกของสังคม ในทางศาสนาท่านสอนไว้หมวดหนึ่งเรียก คิหิปฏิบัติ โดยกำหนดหน้าที่ที่คนผู้อยู่ในครอบครัวจะต้อง ปฏิบัติต่อกัน ระหว่างสามีกับภรรยาพ่อแม่กับลูก ๆ, นาย กับคนใช้, ครูกับศิษย์, สมณพราหมณ์ กับ ศาสนิก เป็นต้น โดยท่านเรียกว่าทศทั้งหก แล้วแสดงหน้าที่อันคนผู้อยู่ในฐานะ เป็นทิศนั้นจะพึงปฏิบัติ เช่นในฐานะเป็นพ่อแม่ มีหน้าที่จะ ต้องมีต่อลูกด้วยการสอนให้ทำดี ให้ละเว้นความชั่ว ให้ศึกษา เล่าเรียนตามที่จะสามารถส่งเสียได้ หากภรรยาสามีให้เมื่อ วยของลูกพอสมควร และมอบทรัพย์สมบัติให้ ในสมัยที่ ควรมอบให้เป็นต้น

สหธรรมเกี่ยวกับสาธาณชน คืออยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันทางศาสนาท่านก็มีหลักคำสอนให้คนในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วย หลักธรรมอันได้นามว่าสังควัตถุ คือ

๑. ทาน การให้ เพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ และบูชาต่อท่านผู้ควรแก่การกระทำเช่นนั้น เพื่อเป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่กันและกัน

๒. ปิยวาจา เวลาพูดจาปราศรัยกัน ก็ให้ใช้ถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดกันด้วยความรักและหวังดี, มีวาจาจริง, อ่อนหวาน สมานมิตร, และเป็นประโยชน์

๓. อุตถจริยา คนเราอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกัน มีกิจการงานหลายอย่างที่เราจะทำเพียงคนเดียวหาได้ไม่ จำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งทางกาย ทางวาจา ด้วยตั้งความปรารถนาดีต่อกัน แล้วประพฤติตนให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่ตนและคนอื่น

๔. สมานัตตตา ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว จองหอง หยิ่ง และทำตนเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ต่อเพื่อนฝูง เจ้านาย ญาติผู้ใหญ่ ผู้น้อย และมีตนเสมอในหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียน ไม่หน้าไหว้หลังหลอก หรือต่อหน้ามะพลับลับหลังตะโก เป็นต้น

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ท่านยังได้แสดงวัฒนธรรมทางสหธรรมไว้ว่า เมื่อเป็นแขกควรมีมารยาทอย่างไร, เป็นเจ้าถิ่นควรจะรับแขกอย่างไร เวลารับประทานอาหาร ควร

จะปฏิบัติอย่างไร, การเดินทางควรมีบรรยากาศอย่างไร เมื่อพบสถานที่ควรเคารพควรแสดงตนอย่างไร รวมตลอดถึงทำตนอย่างไรจึงจะเป็นคนสามารถเข้าไหนเข้าได้เป็นต้น ซึ่งหลักคำสอนเหล่านี้ ไม่ต้องสงสัยว่าได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

ต่อมาเกิดมีวัฒนธรรมทางจิตใจ โดยกำหนดให้มีการส่งเสริมจิตใจกัน ถ้าจะถามว่าท่านเอาหลักอะไรมาส่งเสริมด้านจิตใจ เราก็จะพบว่าส่วนมากหรือเกือบทั้งหมด เป็นหลักธรรมในทางศาสนาทั้งนั้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่า พระพุทธศาสนามีหลักในการส่งเสริมจิตใจของคน จากขั้นต่ำสุดไปถึงสูงสุดนั่นเอง วิธีส่งเสริมด้านจิตใจของท่านเช่น

- แสดงโทษของการเล่นการพนัน และวิธีเลิกการพนัน, โทษของการดื่มสุราเป็นนิตย์ ผลเสียในการหมกมุ่นในกามารมณ์มากจนเกินไป. การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์, การฟังเทศน์ หรือปาฐกถา ความขะมักเขม้นในงานอาชีพ และการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อหมู่คณะ ประเทศชาติเป็นต้น

คำสอนเหล่านี้ มีอยู่โดยสมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งจะช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของคน มีข้อที่ควรทำความเข้าใจอยู่คำหนึ่ง คือคำว่า “กามารมณ์” ตามความหมายอันแท้จริงหมายถึงการสนุกสนานด้วยเรื่องต่าง ๆ จนเกิดผลเสียหรือไม่เสียมากนักก็ตาม แม้การเล่น

กล้วยไม้ การดูมหรสพ การเล่นเครื่องลายครามเป็นต้น ก็จัดเป็นกามารมณ์ทั้งนั้น หากมีความหมายเพียงที่เข้าใจกัน โดยทั่วไป ไม่เกี่ยวกับเรื่องเวลาว่างด้วยแล้ว พระพุทธศาสนา สอนให้พิจารณาเรื่องเวลาทุกวัน ว่าเวลาที่ผ่านไปนั้น เรา ได้ทำอะไรให้เป็นประโยชน์ขึ้นมาบ้าง

ในด้านศิลปกรรมเล่า เรามีประจักษ์พยานยืนยันได้ เป็นอย่างดีว่าศิลปที่อ่อนโยนสวยงาม และทรงคุณค่าที่สุดในเมืองไทยนั้น เป็นผลงานทางพุทธศาสนาเกือบจะทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นโบสถ์ วิหาร และวัดวาอารามก็ตามเป็นผลงานทาง ศิลปของศาสนาทั้งนั้น เราในฐานะที่เป็นคนไทย ถึงแม้จะ คิดค้นศิลปอื่น ๆ ออกมา ก็ยังแฝงอิทธิพลทางความคิดเห็น ของพระพุทธศาสนาให้เห็นอยู่ ไม่มากก็น้อย

ยิ่งวัฒนธรรมทางด้านวรรณกรรมด้วยแล้ว เราจะพบว่าหนังสือต่าง ๆ ในเมืองไทย ที่นับว่าเป็นวรรณกรรมชั้นเอก เป็นผลงานทางศาสนาแทบทั้งสิ้น

- ภาษาที่นิยมกันว่าไพเราะ สูง ก็เป็นภาษาบาลี สันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาของศาสนา

- หนังสือที่อ่านไปแล้ว ให้ความรอบรู้ที่ถูกต้อง ทราบ ถึงแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ เข้าใจโลกและชีวิตดีขึ้น ก็ เป็นหนังสือทางศาสนาส่วนมาก ถึงแม้ว่าปัจจุบัน ความนิยม วิชาการต่าง ๆ ที่ได้รับการนำมาจากตะวันตกก็ตาม หลัก เกณฑ์เหล่านั้น ถ้าไม่รวมถึงความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์

ซึ่งไม่ใช่เป็นจุดหมายของศาสนาแล้ว ก็หาได้ดีไปกว่าหลัก
การต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาไม่

- วรรณกรรมของไทย ที่นับว่าเก่าแก่ และทรงคุณค่า
ในทางพัฒนาจิตใจ ความซาบซึ้งในหลักธรรม ก็เป็นผลงาน
ทางศาสนาเช่นไตรภูมิพระร่วง, สุภาสิตพระร่วง, มหาชาติ
หรือเรื่องพระเวสสันดรชาดก, ปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น

- หนังสือจำพวกที่ช่วยให้มีความรักชาติ อุทิศให้
คติธรรมและเรื่องเกี่ยวกับวัตรธรรม เราก็จะพบได้จาก
หนังสือทางศาสนาส่วนมาก แม้วรรณคดี ที่แต่งกันในยุค
หลัง ก็เป็นการลอกเลียน หรือนำเอาคติธรรมทางศาสนา
มาเป็นแนวแทบทั้งนั้น โดยเฉพาะเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ต่าง ๆ

พระพุทธศาสนา กับ ลัทธิ ประเพณีของไทย

คำว่า “ลัทธิ” หมายถึงความเชื่อถือ ที่ยอมรับกันส่วน
มากกว่า เป็นจริงอย่างนั้น บางอย่างก็เป็นความเชื่อต่ออำนาจ
ลึกลับ ซึ่งตนมองไม่เห็นว่าเป็นอย่างไร? เช่นการเชื่อต่อ
เรื่องภูติผีปิศาจของคนบางกลุ่ม เป็นต้นและคำนี้ยังใช้หมาย
รวมถึงความรู้ และประเพณีที่ได้รับสืบทอดกันมาด้วย

ส่วนคำว่า “ประเพณี” หมายถึงขนบธรรมเนียม แบบ
แผน ที่ได้รับปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีตบ้าง มีการบัญญัติ
แต่งตั้งกันขึ้นใหม่บ้างบางครั้งเราจะพบว่า ท่านใช้ควบกันว่า

“ลัทธิประเพณี” อันหมายความว่า ความเชื่อถือได้รับปฏิบัติ สืบต่อกันมานั่นเอง

สำหรับในสังคมไทยเรา สิ่งทีก่อให้เกิดเป็นลัทธิ ประเพณี นั้นมีหลายอย่างด้วยกัน เช่นการนับถือเทวดาต่าง ๆ เช่น รุกขเทวดา อากาศเทวดา การนับถือผีปู่ย่า ตายาย ผีวีรบุรุษ ตลอดจนผีร้ายต่าง ๆ ในสมัยก่อนยังมีลัทธิพราหมณ์ ได้รับการเผยแพร่ในหมู่คนไทย โดยเฉพาะทางภาคกลาง และภาคใต้ ศาสนาพราหมณ์ หรือความเชื่อถือทางลัทธิพราหมณ์ จึงกลายเป็นบ่อเกิดทางลัทธิประเพณีอย่างหนึ่งด้วย หลังจาก พระพุทธศาสนา ได้รับการยอมรับจากสังคมไทย เป็นศาสนา ประจำชาติของตนแล้ว พระพุทธศาสนาจึงกลับเป็นบ่อเกิด แห่งลัทธิประเพณีอย่างสำคัญไป แม้บางอย่างยังมีความ เชื่อถือทางอื่นปะปนอยู่ อย่างที่พูดกันว่า “พุทธกับไสยย่อม อาศัยกัน” เราอาจสรุปลักษณะของการผสมผสานของลัทธิ ประเพณีไทยได้ดังนี้

๑. คนไทยในภาคกลาง และภาคใต้ มีประเพณีทาง พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานส่วนมาก แต่ก็มักจะมี ความเชื่อถือทางพราหมณ์ปะปนอยู่จนไม่อาจจะแยกกันได้

๒. ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ คนไทย หนักในเรื่องการนับถือผีสารพัด จนมีผีมากมายหลายประเภท พระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแพร่อยู่เป็นเวลานานแล้ว แต่ก็

ยังมีประเพณีหลายอย่างที่เป็นพุทธปนผีสาร ทั้งนี้เพราะดินแดนแถบนี้ ศาสนาพราหมณ์ ไม่ค่อยมีอิทธิพลมากนัก

เพื่อให้เป็นการสะดวกในการทำความเข้าใจ จะได้แบ่งลัทธิประเพณีต่าง ๆ ออกไปเป็นประเภทใหญ่ดังนี้

๑. ประเพณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากพระพุทธศาสนาโดยตรง หรือเป็นประเพณีของพระพุทธศาสนาตั้งแต่เดิมมาจนคนไทยนิยมรักษากันไว้

๒. ประเพณีที่พระพุทธศาสนา ถูกนำเข้าไปเมื่อคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว เพราะคนไทยเป็นคนมีปัญญาไม่อาจทิ้งลัทธิเดิม เพราะยังเห็นผลประโยชน์อยู่บ้าง แต่ไม่อาจจะรับนับถือประเพณีอันนั้นทั้งหมดเพื่อให้สบายใจ จึงนำพระพุทธศาสนาเข้าไปแทรกในประเพณีนั้น ๆ

๓. ลัทธิที่ยังเกี่ยวข้องกับด้วยการนับถือผี ซึ่งคนไทยบางจำพวกไม่อาจสลัดออกได้ อาจจะเป็นเพราะยังเกรง ๆ ผีอยู่หรือเพื่อความอุ่นใจก็ตาม

๔. เป็นลัทธิประเพณี ที่มาจากพราหมณ์โดยตรงคนไทยยังนิยมทำกัน ทั้ง ๆ ที่ไม่ค่อยจะเชื่ออะไรมากนักแต่ยังถือกันอยู่ อาจจะช่วยให้อุปลักษณ์ขึ้น หรือเป็นเครื่องปลอบใจก็ได้ จะได้นำลัทธิประเพณีเหล่านั้นมาเป็นตัวอย่างพอสมควรแก่การทำความเข้าใจ

ก. ประเพณีที่เป็นของพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น

๑. ประเพณีการบวชสามเดือน คนไทยตั้งแต่สมัยโบราณมา ถือว่าลูกผู้ชายจะต้องบวช และถือว่าคนที่ยังไม่ได้บวชเป็นคนดิบ ต้องทำตนเองให้เป็นคนสุกด้วยการบวช อย่างน้อยที่สุดบวชสักสามเดือนก็เป็นการดี นอกจากนี้ท่านยังนิยมเรียกคนที่บวชแล้วว่า “ทิด” เป็นคำที่เลื่อนมาจาก คำว่าบัณฑิต อันหมายถึงท่านที่ประกอบกิจเพื่อความเจริญ

๒. ประเพณีในเดือน ๖ เกี่ยวกับวันวิสาขบูชา เป็นประเพณีของพุทธโดยตรง แต่เกิดขึ้นในยุคหลัง โดยปรารภถึงความสำคัญของวันที่เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ นิพพานของพระพุทธเจ้า เมืองไทยปรากฏว่าเพิ่งเริ่มทำกันอย่างจริงจัง ๑ ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นี้เอง

๓. การถวายสลากภัตร เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมืองไทยนิยมทำสมัยที่เป็นหน้าผลไม้ และสมัยที่กำหนดกันขึ้น ตามเหมาะสมแก่ท้องถิ่น เดิมทีเดียวท่านจัดให้มีการถวายสลากภัตรในกรณีที่มีพระมากของถวายไม่เสมอกัน มากบ้าง น้อยบ้าง จึงถวายให้พระจับสลากเอา เพื่อป้องกันการเห็นแก่หน้ากัน และเพื่อสะดวกในการถวาย

๔. ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ ส่วนมากจะมีภายในเดือน ๖-๗ เพราะเป็นเวลาที่ว่างการงาน คนไทยนิยมทำบุญ

กันทั่วไป การพึ่งเทศน์มหาชาติได้รับความนิยมนั้นมาก เพราะถือว่าถ้าใครพึ่งได้จบเรื่องในวันเดียวแล้วตายไปจะ เกิดพบพระศรีอาริยมตไตรย์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคต อันกำหนดไม่ได้ว่าเมื่อไร

๕. ประเพณีถวายประทีปจํานำพรราชา เป็นประเพณี ที่คนไทยผู้แสวงบุญ ต้องการบุญ นิยมชักชวนกันนำเทียน ไปถวายในวัดต่าง ๆ สมัยพระเจ้าพรราชา ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘

๖. ประเพณีทำบุญวันสารท ตกในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ว่ากันที่จริงประเพณีทำบุญสารท มีมาก่อนสมัย พระพุทธเจ้า และดูเหมือนจะมีกันแทบทุกชาติ สืบเนื่อง มาจากการที่ลูกหลานระลึกถึงบุรพบิดร คือญาติมิตรที่ ตายไป กำหนดให้มีการทำบุญอุทิศไปให้ เพื่อญาติเหล่านั้น จะได้มีกินมีใช้ พราหมณ์เองมีพิธีรตองเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก มายเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ได้รับเอาพิธีสารทเข้ามา ในพระพุทธศาสนาโดยการปฏิรูปแนวความคิด พิธีการ แต่จุดประสงค์คงไว้ตามเดิม คือเป็นวันที่ทำบุญอุทิศกุศล ให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว อันเรียกว่าทักษิณานุปาทาน ในวันนั้นจะมีการจัดหาขนมานาชนิด ตามความนิยมของ แต่ละภาค ทำนองให้เป็นเสบียงกรังแก่ญาติพี่น้อง แล้ว มาพร้อมกันที่วัดเพื่อทำบุญ เป็นต้นว่าให้ทาน รักษาศีล บังสกุลอัฐิ เป็นต้น

๗. ประเพณีออกพรรษาและชักพระ ตักบาตรเทโว ตกในวันกลางเดือน ๑๑ ถึงแรม ๑-๒ ค่ำเดือน ๑๑ เป็นเทศกาลออกพรรษาของพระสงฆ์ ที่ได้อยู่จำพรรษามาครบสามเดือนแล้ว ตอนเช้าของวันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ จะมีประเพณีอันหนึ่งเรียกว่าตักบาตรเทโว เราทราบกันอีกชื่อหนึ่งว่าวันพระเจ้าเปิดโลก โดยมีเรื่องเล่าว่า วันนั้นเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ หลังจากเสด็จไปเทศนาโปรดพระพุทธมารดาชาวบ้านจึงมีประเพณีตักบาตรกันในวันนั้น นอกจากนั้นแล้วยังมีการแห่พระหรือชักพระ ทำนองว่าต้อนรับเสด็จพระพุทธเจ้า ซึ่งเสด็จกลับมาจากดาวดึงส์ พระที่นำมาเข้าขบวนแห่จะเป็นพระยืน

๘. ประเพณีทำบุญ สวดมนต์ เลี้ยงพระ ถือว่าเป็นงานมงคล เจ้าภาพผู้ต้องการสิริมงคล ได้นิยมกระทำกันมาตั้งแต่อดีตกาลแล้ว พระสูตรที่นำไปสวดไปพิธีนี้ มีประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่มาก มีทั้งความขลังศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของบุคคล การสวดมนต์หรือเจริญพระพุทธรูปมนต์นี้กำหนดให้เป็นงานเกี่ยวกับมงคล เช่นแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ มีการเฉลิมฉลองอะไรบางอย่าง รวมถึงงานที่เป็นมงคลหรือถือว่าเป็นมงคลอย่างอื่นอีกมาก

นอกจากประเพณีที่กล่าวมาแล้ว ยังมีประเพณีอื่นอีกเป็นอันมาก เช่น ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน, ถวายข้าวสาร, ถวายเสนาสนะ, สร้างวัด, ทอดกฐิน, มาฆบูชา, ทอดผ้าป่า เป็นต้น

ข. ประเพณีที่ได้นำพระพุทธศาสนาเข้าไปในพิธีนั้น เพราะคนไทยไม่อาจจะเลิกพิธีเก่าโดยเด็ดขาด และไม่อาจทำไปตามพิธีนั้นโดยส่วนเดียว เพราะกระดูกหรืออะไรก็ตาม ประเพณีแบบนี้มีมากเหมือนกันเช่น

๑. ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลสงกรานต์ ไทยรับมาจากพราหมณ์ ได้นำพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องเช่น จัดให้มีการก่อพระเจดีย์ทรายในวัด, บังสุกุลอัฐิ, สรงน้ำพระสงฆ์, สรงน้ำพระพุทธรูป ตลอดจนการให้ความหมายไปทางทำนองธรรมมาธิษฐาน เกี่ยวกับมนุษย์สามราชา เป็นต้น

๒. ประเพณีการลอยกระทง เรารับมาจากพราหมณ์ เช่นกัน แต่เมื่อมาถึงเมืองไทย กลับนำเรื่องพระพุทธศาสนาเข้าไป โดยเปลี่ยนจุดประสงค์ ในการขอขมาต่อพระแม่คงคา ในการที่ได้ทำสกปรกลงไป และขอบพระคุณในฐานะที่แม่พระคงคาได้ให้การเลี้ยงดูตนมา เป็นการลอยกระทงไปเพื่อบูชารอยพระบาทที่ริมฝั่งน้ำนัมมทา ประเทศอินเดีย ทั้งตอนเช้ายังนิยมทำบุญตักบาตรเพิ่มเข้าไปด้วย ทำนองลัทธิประเพณีไม่เสีย พระพุทธศาสนาก็ไม่ขาด.

๓. ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของชาวโลก แต่คนไทยก็นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เช่น หญิงมีท้องทุกคนจะต้องรักษาศีล ทำใจให้บริสุทธิ์พอสมควร

เพื่อให้ลูกที่เกิดมาเป็นคนมีสติปัญญาดี เกิดมาแล้วมีการ
ทำขวัญโกนผมไฟในเวลาอันสมควร ก็มีพิธีกรรมทางศาสนา
เข้าไปโดยให้มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

๔. ประเพณีการแต่งงาน ก็มีพระพุทธศาสนาเข้าเกี่ยว
ข้องด้วย โดยนิมนต์พระไปเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อเป็น
สิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว ในที่บางแห่งนิยมให้พระให้ออวาท
แก่คู่บ่าวสาวให้ครองรักกันด้วยความผาสุกไม่แตกร้างกัน
แม้ในการสร้างบ้านสร้างสถานที่ต่าง ๆ ก็นำพระพุทธศาสนา
โดยเฉพาะในด้านพิธีกรรมเข้าไปเพื่อความเป็นสิริมงคล
ดังกล่าวแล้วเช่นกัน

๕. ประเพณีเกี่ยวกับการเจ็บป่วย ตาย ซึ่งเป็นเรื่อง
ธรรมดาของชีวิตแต่ก็มีพระพุทธศาสนาเข้าไปแทรกอยู่
เช่นคนเจ็บป่วย ลูกหลานเห็นว่าน่าจะไม่วอด ก็นิมนต์พระ
ไปทำบุญต่ออายุ ด้วยการสวดพระสูตรต่าง ๆ ให้ฟังบ้าง
ด้วยการถวายสังฆทานบ้าง ด้วยปล่อยนกปล่อยปลาบ้าง
เมื่อคนจะตายแน่แล้ว ลูกหลานจะบอกหนทาง หรือที่เรียก
ว่า บอก “อหร” หลังจากตายไปแล้ว ก็มีเรื่องเกี่ยวกับ
ศาสนาอยู่อีกมาก เช่นนิมนต์พระสวดอภิธรรม, บังสุกุล,
เทศน์, ทำบุญในวันต่าง ๆ หลังจากเผาศพไปแล้ว ก่อน
จะเผาก็นิมนต์พระนำศพ เป็นอาทิ

ค. ลัทธิประเพณี ที่ยังเกี่ยวกับการนับถือผี ลัทธิประเพณีแบบนี้เราจะพบว่าผีแทรกอยู่เกือบทุกประเพณีของคนบางพวก คนบางพวกไม่ถึงกับเชื่ออย่างจริงจัง ๑ จัง ๑ อะไร แต่ยังถืออยู่ บางพวกทั้งเชื่อทั้งถือ ประเพณีเหล่านั้นเช่น

- การนับถือแม่ชื้อ ว่าเป็นผู้อภิบาลเด็กซึ่งเกิดใหม่ จึงมีการปฏิบัติต่อแม่ชื้อไปตามความเข้าใจ ที่เห็นว่าทำอย่างไรแม่ชื้อจะพอใจ

- การเซ่นไหว้ศพคนตาย, การตราสังศพ, การยกศพออกจากเรือนควรจะทำอย่างไร, ทำไมศพจึงออกจากประตูเรือนไม่ได้, ทิ้งเบี้ยให้ย้ายกลีตากล้า, การสร้างศาลพระภูมิ, การบรรจุเงินในปากศพ และประเพณีที่ตนจะต้องปฏิบัติต่อผีอย่างอื่นอีกมาก

ง. ประเพณีที่มาจากศาสนาพราหมณ์ ในปัจจุบันนี้มีคนบางท้องถิ่นนิยมกันอยู่มาก แต่ส่วนมากแล้ว นำไปปะปนกับพิธีทางพระพุทธศาสนาบางอย่างก็ยังคงทำกันอยู่เป็นเอกเทศ ประเพณีเหล่านั้น เช่น

๑. การวางศิลาฤกษ์ มีเรื่องของพราหมณ์เข้าไปมาก เช่น การตกแต่งเครื่องสำหรับวางศิลาฤกษ์ การสังเวทในพิธีวางศิลาฤกษ์, ตลอดถึงการบูชา การอวยพร แม้ในเรื่องของการปลุกเรื้อน ก็ยังมีเรื่องของพราหมณ์ปะปนอยู่มาก นอกจากนี้ในการสร้างศาลพระภูมิ ก็เป็นเรื่อง

ของลัทธิพราหมณ์ส่วนมาก โดยเฉพาะพวกที่เกี่ยวกับโองการ
ทั้งหลาย

- พิธีสะเดาะเคราะห์ คือ นพเคราะห์ ราชพิธีพืชม
ศาสตร์, ไฉ้ชิงช้า, ตรียมปวาย, จรดพระนังคัล, พระราช
พิธีมหาฤกษ์กาลข่มนาม, กวนข้าวทิพย์ เป็นต้น

เป็นอันสรุปโดยย่อว่า สังคมไทย และความเป็นไทย
ตลอดถึงพิธีกรรมต่าง ๆ และวัฒนธรรมของไทยนั้น มีอิทธิพล
ของพระพุทธศาสนาแทรกซึมอยู่ และส่วนมากแล้วจะมา
จากพระพุทธศาสนาแทบทั้งนั้น พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่า

- เป็นศาสนาประจำชาติของไทย ที่ได้สร้างคนไทย
ให้มีความเป็นอยู่ อธิษาศัยใจคอ ทศนคติเป็นไปตามแนว
ธรรมะ พระพุทธศาสนาสร้างคนไทยจำนวนมาก ให้เป็น
มนุษย์โดยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจโดยอาศัยหลักของ
ศีลทั้ง ๕ ประการ

- พระพุทธศาสนาสร้างคนไทยให้มีวัฒนธรรม คือ
สภาพที่ทำให้ตัวเอง และสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ มีความ
สุขสงบ และสูงส่งด้วยวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ

- พระพุทธศาสนา เป็นหลักและบ่อเกิด แห่งลัทธิ
ประเพณีต่าง ๆ ของไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
แล้ว ประเพณีที่ก่อให้เกิดบุญ-กุศล แผงไมตรีจิตมิตรภาพ
อันลึกซึ้ง ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งหลายผู้เกี่ยวข้องในลัทธิ
ประเพณีอันนั้น

- พระพุทธศาสนาเป็นแสงสว่าง ส่องทางชีวิตของคนไทย ให้รู้จักใช้ศรัทธา-ปัญญา-สติ-แก่คนไทย ในการพิจารณาเลือกเฟ้น สิ่งต่าง ๆ ที่ตนจำเป็นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ให้เชื่อง่าย ง่ายง่าย หรือหลงไหล ในสิ่งที่ไร้สาระ

- พระพุทธศาสนาให้หลักประชาธิปไตย ภาราตรภาพ สมภาพ ยุติธรรม สันติภาพ อันประกอบด้วยธรรม แก่ศาสนิก ที่สนใจและศึกษาพร้อมกับการปฏิบัติตาม

- เพราะมีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และมีคนสนใจปฏิบัตินี้เอง ทำให้ประเทศไทย มีความอิสระเสรีตลอดมา เพราะท่านผู้เป็นใหญ่ได้ใคร่ครวญอย่างถี่ถ้วน ก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป เป็นต้น

เราควรจะทำอย่างไรกับพระพุทธศาสนา?

คนไทยทุกคนควรจะสำนึกว่า พระพุทธศาสนาเป็นมรดกอันหนึ่งคู่กับชาติ ซึ่งเราจะต้องช่วยกันรักษาไว้ ด้วยการศึกษ และปฏิบัติตาม ตามกำลังความสามารถที่จะกระทำได้ ไม่ว่าทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมคือคำสั่งสอน วัฒนธรรม ประเพณี และส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ ศาสนสถาน เช่น วัด และปูชนียสถานต่าง ๆ เพื่อให้มรดกอันนี้ได้อยู่กับชาติบ้านเมืองต่อไปตราบนานเท่านาน.

พระพุทธศาสนา กับสวัสดิภาพของสังคม

ฝรั่งคนหนึ่งบอกว่า เขาสอนที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง นักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้บอกเขาว่า ระบบคำสอนในพระพุทธศาสนา ไม่มีที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพของสังคม คือพระพุทธศาสนาได้มองข้ามสวัสดิภาพของสังคมไป ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงสู้ระบบอื่นไม่ได้ ทำให้ฝรั่งคนนั้น ซึ่งได้ศึกษาพระพุทธศาสนามาบ้าง มีความไม่แน่ใจและสงสัยว่า

ถ้าศาสนาที่คืออย่างพระพุทธศาสนา ไม่มีคำสอนที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพของสังคมแล้ว

พระพุทธศาสนาก็ไม่น่าจะมีอายุยืนยาวมาเป็นเวลาถึงสองพันกว่าปีแล้ว

จึงน่าจะมาทำความเข้าใจกันบ้าง ในเมื่อคนระดับนักศึกษา ซึ่งเรียกตนเองว่าเป็นปัญญาชน มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ซึ่งตนจะนับถือหรือไม่นับถือนั้น ไม่สำคัญ แต่ว่าการที่เราจะพูดหรือแสดงความคิดเห็นอะไร ควรจะพูดกันถึงหลักความจริงอย่างแท้จริง โดยไม่คำนึงว่าผู้พูดและสิ่งที่เราพูดนั้นเป็นใคร หรือเป็นอะไร ถ้าหากว่ามีความ

จริงเป็นอย่างไร เราเข้าใจถึงสภาพความจริงอย่างแท้จริง
นั้นอย่างไรแล้ว ก็ควรจะพูดไปตามความรู้ความเข้าใจ

การที่นักศึกษาพูดในลักษณะนี้ เป็นไปไม่ได้ที่นัก
ศึกษาผู้นี้จะไม่เข้าใจคำว่า **สวัสดิกภาพ** และจะไม่เข้าใจ
คำว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักพื้น ๆ แต่เป็น
การพูดเพื่อบิดเบือนให้บุคคลผู้ฟังเข้าใจพระพุทธศาสนา
ไขว้เขวออกนอกทางไปเพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ซึ่งเราก็อทราบไม่ได้

ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจและมารู้จักพระพุทธศาสนา
กัน ตามหลักความเป็นจริงว่า

พระพุทธศาสนากับสวัสดิกภาพของสังคม มีส่วนผูกพัน
เกี่ยวข้องกันอย่างไร

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับสวัสดิกภาพของ
สังคมหลักประกันสังคมไว้อย่างไรบ้าง

ก่อนที่จะได้ทำความเข้าใจในคำว่า **สวัสดิกภาพ** และ
คำว่า **สังคม** ขอทำความเข้าใจในประเด็นแรกเสียก่อนว่า
จะเป็นระบบคำสอน ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ปรัชญา
จริยศาสตร์ หรือลัทธิอะไรก็ตามเป็นเรื่องของระบบคำสอน
หรือข้อเสนอแนะทั้งนั้น จะบังเกิดผลขึ้นมาได้ ก็ต่อเมื่อ
บุคคลได้นำเอาคำสอนนั้น ๆ ไปประพฤติปฏิบัติ จึงจะเกิดผล
พระพุทธศาสนาก็มีลักษณะอย่างนั้น แม้แต่ระบบการเมือง
เศรษฐกิจ หรือลัทธิอะไรต่าง ๆ ซึ่งคนบางจำพวกกำลังไฝ่ฝัน

กันอยู่ ในปัจจุบันก็มีลักษณะอย่างนั้น คือจะอำนวยความสะดวก
ให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อคนได้น้อมนำมาประพฤติ
ปฏิบัติให้เกิดผลขึ้นมา

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่จะมองข้ามเสียไม่ได้
ก็คือหลักที่ว่า

โอบนโยโก เป็นหลักธรรมที่บุคคลควรจะน้อมเข้า
มาหาตน หรือเป็นหลักธรรมที่ควรจะน้อมตนเข้าไปหาธรรม
นั้น ๆ

เรื่องเกี่ยวกับสวัสดิภาพในสังคม ก็มีลักษณะเช่นเดียว
กัน พระพุทธศาสนามีระบบคำสอนที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพ
ของสังคม แต่ว่าสังคมจะเกิดมีสวัสดิภาพขึ้นมาได้ บุคคล
ผู้อยู่ในสังคมจะต้องมีโอบนโยโก คือน้อมนำเอาหลักคำสอน
ในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ

อะไรคือ สวัสดิภาพ

คำว่า **สวัสดิภาพ** ถ้าเราจะแปลเป็นไทย ๆ หมายถึง
ความดีความงามความเจริญ แต่เมื่อกล่าวกันโดยสรุปแล้ว
การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุข ถือว่าเป็น
การดำรงชีพอยู่อย่างมีสวัสดิภาพนี้เป็นความหมายที่เข้าใจ
กันได้ง่าย ๆ เพราะว่าสวัสดิก็คือความงาม ความเจริญ ความ
ดี ภาวะก็คือภาวะแห่งความงาม ความเจริญ ความดี เพราะ
ฉะนั้นสวัสดิภาพจึงหมายถึงหลักที่สามารถอำนวยความสะดวก

ให้บุคคลได้ประสบความสำเร็จ ความงาม ความเจริญ และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุข

เมื่อคำว่าสวัสดิภาพมีความหมายเช่นนั้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายอย่างไรบ้าง และมีส่วนไหนที่เรียกว่ามีส่วนในการสร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคม

ก่อนอื่นจะพูดถึงเป้าหมายของพุทธศาสนาให้ทราบเสียก่อน เป้าหมายของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองก่อน แล้วนำเอาประโยชน์ซึ่งตนได้รับนั้นไปสร้างให้เป็นประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายไม่ได้หมายถึงแก่มนุษย์เพียงพวกเดียว แต่หมายถึงสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิตควรจะได้รับประโยชน์ความสุข และความเกื้อกูลจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การออกบวชของพระพุทธเจ้า

การแสดงธรรมะสั่งสอนประชาชนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเวลาถึง ๔๕ ปี

การที่พระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา

แม้แต่การทำงานขององค์กร สถาบันสงฆ์ในปัจจุบันล้วนแต่มีเป้าหมายในการที่จะสร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคมทั้งนั้น แต่ใครมีขีดความสามารถจะสร้างได้ขนาดไหนนั้น เป็นเรื่องของโอปนยิโก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

พระพุทธศาสนามีระบบคำสอนที่ไพเราะสวยงาม ปรับระดับความประพฤติของคนให้สูงขึ้นไปตามลำดับ แต่พระพุทธศาสนาก็ไม่มีอาชญาที่จะไปบังคับกะเกณฑ์ ช่มชู้ ให้ใครประพฤติปฏิบัติตาม ดังนั้นเราจะพบว่า

พระพุทธเจ้าก็คือ ผู้ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองแล้ว สอนบุคคลอื่นให้ตรัสรู้ตามด้วย

พระสงฆ์ก็คือหมู่ชนที่ศึกษาและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว สอนคนอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย

หน้าที่ของพระพุทธเจ้า หน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะหยิบยื่นธรรมะให้แก่คน มีเพียงเท่านั้นเอง พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระองค์ทรงเปิดเผยว่า พระองค์เป็นแต่เพียงผู้บอกเท่านั้น ส่วนการที่คนจะน้อมนำธรรมะไปประพฤติปฏิบัติหรือไม่ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล พระองค์ทรงเป็นเพียงผู้ชี้ทาง บอกทางแสดงหนทางให้ ใครจะเดินหรือไม่เดิน เป็นเรื่องของเขา ใครเดินไปถึงจุดหนึ่ง พระองค์จะทรงรับรองผลสำหรับในจุดนั้น เมื่อเดินไปถึงอีกจุดหนึ่ง พระองค์ทรงรับรองผลในจุดนั้นเช่นเดียวกัน จนกว่าจะบรรลุเป้าหมายอันสูงสุด พระพุทธศาสนามีเป้าหมายในการที่จะสร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคม ไม่ได้มุ่งหมายเจาะจงเอาสังคมใดสังคม

หนึ่ง ไม่ได้แยกว่านั่นเป็นกรรมกร นั่นเป็นชาวนา นั่นเป็น
นิสิต นักศึกษา ประชาชน ตำรวจ แต่พระพุทธศาสนา
ได้รวบรวมคนเหล่านั้นมาไว้ในประโยคเดียวคือ สัพพะ สตุตา
พระพุทธศาสนา ถือว่าเราทุกคนเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ
ตายด้วยกัน ไม่ได้แยกเป็นฝักเป็นฝ่าย เป็นทหาร เป็นตำรวจ
เป็นนักศึกษา เป็นต้น เพราะฉะนั้น การสร้างสวัสดิภาพ
ให้เกิดขึ้นแก่สังคม พระพุทธศาสนาจึงมุ่งหมายให้บังเกิด
ขึ้นแก่สังคมทุกสังคม

แต่พระพุทธศาสนาทราบขีดความสามารถของคนใน
สังคมได้เป็นอย่างดีว่า คนเราไม่อาจที่จะดีเหมือนกันได้
เพราะว่าหลักกรรมตาโดยทั่วไปนั้น รูปร่าง หน้าตา ทัศนคติ
ระดับสติปัญญา ความขยันหมั่นเพียร แนวโน้มอะไรต่าง ๆ
ของคนซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันนั้น เป็นประจักษ์พยานยืนยันให้
เราทราบอย่างชัดเจนว่า

คนนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นคนเหมือนกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน
ไปทุกกรณี

ถึงอย่างนั้นพระพุทธศาสนาก็พยายามอาศัยความไม่
เหมือนกันของคน อำนวยประโยชน์ให้เกิดขึ้นตามเหมาะสม
แก่อุปนิสัย ความรู้ความสามารถของบุคคลเหล่านั้น ที่จะ
กระทำได้ ใครมีความสามารถจะรับได้ขนาดไหน พระพุทธ
ศาสนาก็มีระดับคำสอนระดับนั้น ที่จะสั่งสอนแนะนำบุคคล
เหล่านั้น ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในขอบข่ายที่เขาพอจะ

พระพุทธรูปศาสนาก็มีส่วนในการสร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคม จากระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุด ในขณะที่เดียวกันเมื่อสร้างสวัสดิภาพแล้ว พระพุทธรูปศาสนายังมีหลักธรรมเป็นการประกันสังคม เพื่อให้สังคมอยู่กันอย่างมีปกติสุข ภราดรภาพ มิตรภาพ และมีสันติภาพ ไม่ใช่เป็นสันติภาพ แบบเพื่อเจ้อ หลอกหลวง ต้องตะลุมบอนกองเลือด กองโลหิตของบุคคลอื่น แต่เป็นสันติภาพซึ่งถาวร เกิดขึ้นด้วยความรู้ความเข้าใจด้วย ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

ปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจในตอนต่อไป ก็คือว่า สวัสดิภาพ ชั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นคืออะไร

เราจะเห็นได้ง่ายที่สุดว่า สวัสดิภาพชั้นพื้นฐานที่เราต้องการ บรรารณาด้วยกันนั้น มีไม่ได้มากมายนัก คือ

สวัสดิภาพเกี่ยวกับร่างกาย

เกี่ยวกับทรัพย์สิน เกี่ยวกับตระกูลวงศ์ ญาติพี่น้อง ตลอดถึงประเทศชาติ

เกี่ยวกับการเกี่ยวข้องคบหาสมาคมกัน สวัสดิภาพเกี่ยวกับคู่ครอง เป็นต้น

สวัสดิภาพทางร่างกายนั้น พระพุทธรูปศาสนายอมรับถึงความจริงที่ว่า

ความรักอื่นเสมอด้วยตนไม่มี

คนเราทุกคนที่เกิดมา ย่อมรักชีวิต ทะนุถนอมชีวิต
ปรารถนาการดำรงอยู่อย่างปกติสุขในชีวิตของตน ไม่ต้อง
การให้ใครมาเบียดเบียนประทุษร้าย ทำลายชีวิตร่างกาย
ของตน โดยการทำตนเองให้เป็นอุปมาว่า

เราไม่ต้องการให้ใครเบียดเบียนประทุษร้าย ทำร้าย
เราฉันใด คนอื่น สัตว์อื่นก็มีความต้องการเช่นเดียวกัน
ฉันนั้น

ถ้าจะถามว่าเป็นเพราะอะไร

ตอบได้ว่าเป็นเพราะสัตว์ และคนเหล่านั้น มีความรู้สึก
นึกคิดที่เป็นพื้นฐานเหมือนกัน คือมีสัญชาตญาณในการ
ระแวงภัย ระวังภัย และกลัวภัยเหมือนกัน พระพุทธศาสนา
จึงได้วางคำสอนในระดับนี้ไว้ เพื่อสร้างสวัสดิภาพให้เกิด
ขึ้นแก่ร่างกายของบุคคล โดยการสั่งสอนให้คนมีศีลเป็นหลัก
ได้แก่ ศีลที่เรา รู้กันมาตั้งแต่อายุไม่กี่ขวบแล้ว คือศีล ๕
ศีล ๕ ประการนี้จะเห็นว่าข้อที่ ๑ แนะนำให้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์

การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นข้อห้ามในระดับที่หยาบ
ที่สุด ปฏิบัติง่าย แต่ในชั้นของความประณีตละเอียดแล้ว
พระพุทธศาสนายังได้ป้องกันสวัสดิภาพทางร่างกายของ
บุคคล ของสัตว์ทั้งหลาย ด้วยการห้ามในระดับที่ลดหลั่น
กันลงมา คือ

ห้ามไม่ให้ทรกรรมสัตว์ด้วยประการต่าง ๆ เช่น การนำ สัตว์มาชนกัน การกักปลา การชนไก่ การต่อยมวย

การทรมานสัตว์ เช่น นำสัตว์ไปล่ามไว้ในที่จำกัด หิว สัตว์เอาหัวลง เอาเชือกเสียบปลาหัวไป ตกเบ็ดเพื่อให้ปลา มากินเหยื่อ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้เป็นการ ทรมานและทรกรรมต่อสัตว์เหล่านั้น ในระดับที่สูงขึ้นมาอีก พระพุทธศาสนาห้ามการทำร้ายร่างกาย ตั้งแต่ตีด้วยมือ แม้แต่เงื่อมือเพื่อจะตีก็ห้าม ถือเป็นความผิดแล้ว แม้ไม่ตีลงไป ก็ห้ามทำร้ายร่างกายด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง จะด้วย ปา ขว้าง แทะ ฟันด้วยอะไรก็ตาม เพื่อให้เขาบาดเจ็บ พระพุทธ ศาสนาห้ามเอาไว้จนถึงระดับสูงสุดคือการห้ามการฆ่า การ ทำลายชีวิตของบุคคลและสัตว์ให้ตกลงไป

จะเห็นได้ว่า ถ้าคนเข้าถึงพระพุทธศาสนาในประเด็น นี้บุคคลในสังคมจะได้รับสวัสดิภาพทางร่างกาย ไม่ต้อง หวาดเกรงห่วงกลัวต่ออันตรายต่าง ๆ อย่างที่มีอยู่ในปัจจุบัน ที่ยุ่งวุ่นวายในปัจจุบัน ปาระเบิดกันบ้าง ยกพวกตีกันบ้าง ฆ่ากันตายบ้าง แทะกันตายบ้าง ที่ไม่เกิดสวัสดิภาพขึ้นมา นี้ ไม่ใช่พระพุทธศาสนา แต่เพราะว่าคนไม่ปฏิบัติตามพระพุทธ ศาสนา พระท่านเทศน์ท่านสอน พยายามกันเหลือเกิน จะ เอาไปที่ไหนก็เอา เดียวนี้พระยอมทุกอย่าง ไปในคุก ไปใน ป่าในดง พยายามที่จะแนะนำชักชวนประชาชนให้ช่วยกัน

สร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคม เพราะหลักความจริง
มีอยู่ว่า

คนที่เบียดเบียนคนอื่น คือคนกำลังจะถูกเบียดเบียน
คนที่ฆ่าคนอื่น คือคนกำลังจะถูกฆ่า **คนที่ทรمانทรกรรม**
สัตว์อื่น ก็คือคนที่กำลังจะถูกทรمانทรกรรม

ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงป้องกันสวัสดิภาพในด้าน
นี้เอาไว้ แต่ต้องอาศัยคนนำไปประพฤติปฏิบัติผลจึงจะเกิดมา
เช่นเดียวกับลัทธิอื่นเหมือนกัน ผิดกันในตอนที่พระพุทธ
ศาสนาเป็นจริยธรรมเป็นจริยศาสตร์เป็นศาสนา มีความ
ละเอียดสุขุมประณีต ไม่มีการใช้อาวุธ การข่มขู่ การบังคับ
มีแต่การชี้แนะพุดกันด้วยเหตุผล พระพุทธศาสนาวินิจฉัย
ปัญหาต่าง ๆ กันด้วยเหตุและด้วยผล ยุติกันด้วยเหตุผล
ไม่ใช่วิธีการประหัตประหารทำลายล้างแล้วสร้างใหม่ แบบ
ความคิดของบุคคลบางจำพวก

สวัสดิภาพเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ข้อนี้พระพุทธศาสนาก็ใช้หลักเดิม คือหลักเอาใจเขา
มาใส่ใจเรา โดยสอนให้คนในสังคมนั้นทำความรู้สึกที่ทรัพย์สิน
สมบัตินั้นเป็นสิ่งที่ตนหามาได้ด้วยความยากลำบาก จนกว่า
จะได้มาก็เหน็ดเหนื่อยเต็มประดา เมื่อได้มาแล้วก็ไม่ปรารถนา
ที่จะให้ใครฉ้อโกงปลิ้นปล้อนหลอกลวงเอาไป เพื่อเป็นประโยชน์

ของตน ในเมื่อตนไม่สมัครใจที่จะให้ ถ้าตนสมัครใจให้ หรือ
พร้อมที่จะให้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้น จะพบว่าในข้อนี้
พระพุทธรศาสนาได้บัญญัติศีลข้อ ๒ คืออทินนาทานเอาไว้
เรารู้กันโดยทั่วไปว่า อทินนาทาน แปลว่า ห้ามถือเอาสิ่ง
ของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย แต่ว่ากัน
ตามหลักที่ทรงแสดงไว้โดยพิสดารแล้ว แสดงประณิตออกไป
ไปถึงยิบ จนบุคคลไม่อาจจะละเมิดต่อทรัพย์สินของบุคคล
อื่นในทางที่ไม่ชอบธรรมได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการเช่นไรก็ตาม
เพราะว่าท่านปิดประตูไว้หมดทุกประตู จะพบว่าในกรณีนี้
เกี่ยวกับการโจรกรรมคือ การลักถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
เขาไม่ได้ให้นั่นทรงห้ามไว้ จำแนกออกไปเป็นหลายประเภท
ด้วยกัน เช่น

ลัก อย่างที่เรา รู้กันอยู่โดยทั่วไป โดยเจ้าของเขาไม่รู้
ฉก ในขณะที่เจ้าของเขาเปลอ

กรรโชก คือข่มขู่ด้วยอาวุธด้วยอะไรก็ตาม ตลอดถึง
การแบล็คเมล์

ปล้น คือแย่งเอาซึ่ง ๆ หน้า

ตู่ หมายถึงว่าไปตู่ที่ดินที่สวน ตลอดถึงปากกาสมุด
ดินสออะไรของคนอื่น หาวว่าเป็นของ ๆ ตน

ฉ้อ เช่นคนเขาฝากของเอาไว้ แล้วก็ฉ้อเอาว่าเป็นของ ๆ
ตน ตลอดถึงฉ้อโกงทรัพย์สินของบุคคลอื่น เป็นต้น

หลอก เช่นว่า หลอกหน้าของอะไรมา หลอกเขาว่าคน
นั้นสั่งให้มาเอาของอย่างนั้นอย่างนี้เป็นต้น อะไร ๆ นี้เรา
ก็เรียกว่า หลอก หรือว่าลวงเพื่อให้เกิดความเข้าใจผิดมอม
ทรัพย์สมบัติให้ไป ตลอดถึงการปลอมแปลงธนบัตร ปลอม
แปลงเอกสาร ปลอมแปลงลายมือ ปลอมแปลงสินค้า ปลอม
อะไรที่เขาปลอมกันอยู่ในปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนา
ห้ามไว้

ตระบัด ได้แก่รับฝากสิ่งของ แล้วไม่กระทำหรือไม่ยอม
คืนให้ บอกว่าไม่รับเสียเฉย ๆ อะไรทำนองนี้

เบียดบัง ที่ปัจจุบันเราเรียกว่ายักยอกบ้าง เบียดบังบ้าง
มีลักษณะคล้ายกัน คือว่า ของนั้นมีปริมาณจำนวนหนึ่ง
เช่น เขาฝากเงินมา ๑๐๐ บาท เราเบียดบังเสีย ๑๐ บาท
อย่างนี้เรียกว่า ลักษณะของการเบียดบัง

ลับเปลี่ยน หมายถึง ของมีลักษณะใกล้เคียงกัน หรือ
คล้ายคลึงกัน แต่ว่าของ ๆ บุคคลอื่นมีราคามากกว่า เราไป
ลับเปลี่ยนของ ๆ เขามา

การรับสินบนและการให้สินบน ที่เราเรียกว่าเป็นปัญหา
คอร์รัปชัน เป็นโรคมะเร็งร้าย ซึ่งบังเกิดขึ้นในสังคมในปัจจุบัน
นี้ เป็นการทำลายสวัสดิภาพที่มีอยู่ในสังคม ทำให้บุคคล
เกี่ยวข้องกันด้วยจิตใจที่หวาดวิตกด้วยประการต่าง ๆ จน
นายแพทย์ผู้หนึ่งกล่าวว่าตกอยู่ในสภาพที่ว่าขวัญกระเจิง

ลักลอบ เช่นว่า ลัก นำของหนีภาษีมา เดียวนี้เมืองไทยที่ก้าวหน้ามาก ของหนีภาษีเกลื่อนตลาดเลย เป็นเรื่องแปลกที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเองก็ละเลย ไม่ต้องพูดอื่นไกล ที่หาตใหญ่ มีสินค้าหนีภาษีขายเป็นล้าน ๆ ขายอยู่ได้ไม่มีใครจับ แต่เวลาคนซื้อเขาจับ ก็แปลกดีเหมือนกัน เข้ามาได้อย่างไร นี่คือการลักลอบ เป็นการเบียดบังผลประโยชน์ที่รัฐจะพึงได้ทำลายทรัพย์สินเงินทองที่รัฐจะพึงได้ในทางที่ชอบธรรม ตลอดถึงการลักลอบขนแร่เถื่อนออกไปขายที่ทะเลอันดามัน อย่างที่รู้จักกันอยู่ เป็นการทำลายสวัสดิภาพของสังคม ทำลายผลประโยชน์ที่รัฐจะพึงได้ แต่ว่าคนเขาก็ทำกัน และทำกันจนขึ้นหน้าขึ้นตาเป็นกลุ่ม ๆ

ยักษ์อก ยักษ์อกบางทีก็เอาหมด บางทีก็เอาเล็กน้อย ถ้ายักษ์อกเอาหมด ก็กลายเป็นยักษ์อกไปแล้ว ถ้าเอาไปเพียงเล็กน้อย ก็ถือว่าเป็นการเบียดบังไป นอกจากนั้นการกระทำเหล่านี้เรียกว่าเป็นการกระทำซึ่งเรียกว่า โจรกรรม เป็นการทำลายสวัสดิภาพของบุคคลของสังคม ในทางทรัพย์สินเงินทอง แต่ว่าถ้าข้อห้ามเพียงแค่นี้ ยังไม่เพียงพอ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงห้ามต่อไปว่า

สมโจร คือสมรู้ร่วมคิดกับโจร เช่น รับซื้อของโจร เป็นแหล่งที่พำนักพักพิงอาศัยของพวกเขาโจร เป็นต้น

ปอกลอก ได้แก่การไปคบหาแสดงอาการเป็นมิตรสนิทสนมต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง พอเขาไว้เนื้อเชื่อใจแล้ว

ก็ปกอลอกเอาทรัพย์สินเงินทองเขา และการรับสินบน ให้
สินบน ดังที่กล่าวมาแล้ว การรับสินบนให้สินบนนี้ เป็นโรค
ที่อาจจะเรียกว่า โรคเอเชีย แต่ทางยุโรปอเมริกา คงจะมี
เหมือนกัน เรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาที่สร้างความสับสนสะเทือน
ให้บังเกิดขึ้นแก่วงการของเศรษฐกิจทั่วโลก เหมือนกับ
เครื่องจักรตัวหนึ่ง พอมันเกิดไหวขึ้นมา ก็ไหวกันหมดเลย
สมมติว่าบริษัท ๆ หนึ่งจะเปิดกิจการบริษัทขึ้นมา ต้องเสีย
เบี้ยบ้ายรายทางอะไรต่ออะไรกัน ตัวจักรนี้เคลื่อน แล้ว
เคลื่อนกันไปเรื่อย ๆ ผลสุดท้ายคนที่สาหัสที่สุดก็คือประชาชน
ต้องไปพลอยแบกกับเขา การรับสินบนหรือการให้สินบน
เป็นแพชชั่นที่นิยมกันในปัจจุบัน แต่ต่างไม่มีความสุขจิตใจ
ต่อกัน จึงถือว่าเป็นความผิดทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรม
เพราะว่าบุคคลทั้งผู้ให้และผู้รับประกอบไปด้วยความโลภ
ต้องการผลประโยชน์ซึ่งกันและกันทั้งนั้น ถ้าไม่ได้ประโยชน์
ตามที่ตนต้องการ ก็พร้อมที่จะทำลายกัน เริ่มต้นด้วยความ
โลภ ต่อไปก็อาจจะเกิดเป็นความโกรธ มีการเข่นฆ่า เบียด
เบียนทำลายร่างกายซึ่งกันและกันก็ได้

ผลาญ คนบางคนไม่ถึงกับไปลักทรัพย์สินอะไรหรอก
แต่ว่าเป็นการทำในลักษณะที่ผลาญ เช่น ขับรถไปบนถนน
เขากำลังซ่อมถนนหรือถนนไม่อยู่ในสภาพที่จะรับน้ำหนัก
รถ สมมติว่ารถ ๑๐ ล้อ ถนนไม่อยู่ในสภาพที่รับได้ ก็

ขับรถเข้าไป อย่างนี้เป็นการณ์ผลาญ เป็นการเบียดเบียน
ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ ทำของส่วนรวมให้พินาศไป

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้แสดงวิธีการที่จะสร้าง
สวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินของสังคมไว้โดยละเอียด
ถี่ิบไม่มีช่อง ไม่ใช่เข้าในทำนองที่ว่า ถีลอดตาช้าง ห้าง
ลอดตาเฒ่า แต่เป็นการถี่ิบจริง ๆ ลองเปิดดูในเบญจศีล
เบญจธรรมก็ได้ ว่าจะมีทางออกอีกบ้างไหม ที่ว่าไม่เกี่ยว
กับข้อที่พระพุทธเจ้าได้ห้ามไว้เลย จะพบว่าไม่มีทางออก
เลย ดังนั้นสวัสดิภาพเกี่ยวกับทรัพย์สินในด้านนี้ จะได้
รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ ถ้าหากว่าบุคคลในสังคมได้มา
ตระหนักถึงศีลข้อที่ ๒

สวัสดิภาพเกี่ยวกับทางสกุลวงศ์

พระพุทธศาสนาคงยืนอยู่ในจุดเดิม คือจุดที่ว่าลูกหลาน
ญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา สามีของเราหวงแหน เราไม่ต้อง
การให้ใครมาละเมิดล่วงเกินในบุตร ภรรยา สามีของเรา
ฉันใด แม้นคนอื่น สัตว์อื่นก็มีลักษณะเดียวกันฉันนั้น อาศัย
เหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้บัญญัติศีลข้อที่ ๓ เอาไว้
เพื่อป้องกันไม่ให้คนล่วงละเมิดในบุตรภรรยา สามีของกัน
และกัน โดยจัดแบ่งประเภทของผู้หญิงเอาไว้ถึง ๒๐ ประเภท
ว่าชายจะไปล่วงละเมิดไม่ได้ เช่น หญิงที่พ่อแม่รักษา ญาติ

รักษา พ่อรักษา แม่รักษา พี่รักษา น้องรักษา จารีต
รักษา ประเพณีรักษา จนถึงกฎหมายรักษา มองไปมอง
มาไม่มีโอกาสอะไรเลยที่ผู้ชายจะไปล่วงเกินในผู้หญิงได้
โดยไม่ผิดศีลธรรมนอกจากภรรยาของตน พอถึงประเภท
ของผู้ชายก็อีกนั่นแหละ ไม่มีทางเลยที่จะล่วงละเมิดได้นอก
จากที่เป็นสามีภรรยากันเท่านั้น จะเห็นได้ว่าสวัสดิภาพ
ในทางสกุลวงศ์นี้ ถ้าหากว่าเราได้นำไปเป็นหลักในการประ-
พฤติปฏิบัติแล้ว ปัญหาที่พูดกันก็จะเบาบางลงไป ตลอดจน
ถึงการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น การทำแท้งอะไรต่าง ๆ
ที่ถกเถียงกันว่าผิดกฎหมายหรือไม่ผิด พระพุทธศาสนา
ถือว่า ผิด มีตัวอย่าง พระในสมัยพุทธกาลได้ทำแท้ง ผู้หญิง
เกิดลูกมาก ประงยาไม่ให้ผู้หญิงนั้นเกิด แล้วในที่สุดผู้หญิง
นั้นตาย แต่ว่าที่ท่านปรับอาบัตินั้น ไม่ได้ปรับปาราชิก เพราะ
ฆ่าเขาตาย แต่ปรับทุกกฎ เพราะประงยาไม่让他เกิด คือ
ปรับอาบัติเบาลงมา นี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่า
การกระทำอย่างนี้เป็นการทำลายสวัสดิภาพของสังคมเหมือน
กัน เพราะว่าเด็กเหล่านั้นก็มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะเกิดมา
ผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ ไม่มีสิทธิอันใดที่จะไปทำลายล้างแก โดย
ถือว่าแกเป็นมารหัวชนอะไรทำนองนั้น

ประการต่อไปเราจะพบว่าสวัสดิภาพในการใช้สิทธิ
และเสรีภาพพุทธศาสนาได้ให้ไว้ในลักษณะที่ประณีตมาก
เราจะพบว่าสวัสดิภาพในทางการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น

เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ต้องการเรียกร้องปรารถนากันมาก อยากจะใช้สิทธิ อยากจะใช้เสรีภาพของตนให้เต็มที่ ตามกฎหมายและตามรัฐธรรมนูญ แต่พระพุทธศาสนาได้มีข้อแม้เอาไว้ ข้อแม้นั้นไม่ใช่เพื่อพระพุทธศาสนา แต่เพื่อให้สังคมเกิดสวัสดิภาพขึ้น เพราะว่าสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะต้องถูกจำกัดด้วยกฎหมายว่าควรจะมีขอบข่ายแค่ไหน

ถูก เราเป็นคนไทย อยู่ในประเทศไทย จะยืนจะเดินที่ไหนก็ได้ แต่เราก็ไม่มีเสรีภาพที่จะเดินในเมื่อรถกำลังวิ่งมา หรือไม่มีเสรีภาพอันถูกต้องตามกฎหมายที่จะเดินนอกจากทางม้าลายเวลาข้ามถนน คนที่ขับรถก็เหมือนกัน มีสิทธิเสรีภาพในการที่จะขับรถไปตามถนน แต่ถ้าว่าขับรถขึ้นบนฟุตบาท ก็ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นแล้วพระพุทธศาสนาจึงได้วางกฎเกณฑ์เอาไว้ว่า

การใช้สิทธิและเสรีภาพ จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน การไม่ประทุษร้ายบุคคลอื่นโดยตั้งหลักไว้ว่า สิทธิและเสรีภาพนั้น จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น ไม่เป็นการทำลายสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อน ไม่เป็นการเบียดเบียนคนอื่นให้เดือดร้อนทั้งไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เดือดร้อน

ในด้านการคบหากัน คนเราก็ปรารถนาความสุขความเจริญ ความสะดวกสบายในการคบหากัน พระพุทธศาสนา

ก็มีหลักในการคบหากันด้วยการตีแผ่ความจริงใจเข้าหากัน
ดังนั้น จึงมีศีลข้อที่ ๔ เกิดขึ้น เช่น ห้ามพูดปด ทนสาบาน
คือสาบานไปแล้วยังทำ หรือว่าทำเล่ห์กระเท่มายาสาโดย
เสริมความ อ้ำความ ตลอดจนเสียดแทงและสับปลับเป็นต้น
เหล่านี้ ถ้าหากว่าคนจริงใจกันด้วยคำพูดอย่างที่ว่ามานี้ จะ
ก่อให้เกิดสวัสดิภาพในด้านนี้

เราจะเห็นได้ว่า ทั้งสี่ประการที่กล่าวมานี้ เป็นการ
สร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกชน และสังคมอันเป็น
ส่วนรวมตลอดถึงมวลมนุษยชาติและบรรดาสรรพสัตว์ทั้ง
หลายในโลกด้วย เพราะว่าถ้าคนเรามีศีล เป็นหลักใน
การดำรงชีวิตแล้ว การเบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียด
เบียนกันทางทรัพย์สิน ทางสกุลวงศ์ ก็จะไม่บังเกิดขึ้น

มีอะไรอีกไหมลองตรวจดูซิว่า มีอะไรอีกไหมที่ว่า
เราไม่มีเสรีภาพ ไม่มีสวัสดิภาพนั้น สวัสดิภาพใหญ่ ๆ มัน
ก็มีแค่นั้น มีแต่เกี่ยวกับร่างกาย เกี่ยวกับทรัพย์สิน เกี่ยวกับ
สกุลวงศ์ ถึงเราจะเอาอะไรไปบวก เอาบ้านเอาตึกเอาถนน
หนทางเอารถอะไรไปบวกเข้า ก็ไม่เลยไปจากนี้ได้ พระ
พุทธศาสนาแสดงศีลไว้แล้ว แสดงศีล ๕ ประการเท่านั้นเอง
แล้วก็ศีล ๕ ประการนี้ ก็รู้จักมาตั้งแต่ไหนต่อไหนแล้ว
จึงไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ใครจะพูดว่าพระพุทธศาสนา
ไม่มีคำสอนที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพของสังคม

เมื่อคนเข้าถึงจุดทั้งสี่ประการนี้แล้ว นอกจากจะเป็น การสร้างสวัสดิภาพของสังคม พระพุทธศาสนายังเป็นการ ประกันสังคม พระพุทธศาสนาไม่มีเงินมีทองที่จะประกัน แต่ระบบคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถประกันความ ปลอดภัย ความอบอุ่นใจ ความสับสน ชุลมุนวุ่นวาย ความ ไร้เหว่ เดียวดาย ความวิตกกังวล ความหวั่นไหวต่าง ๆ ได้ ถ้าคนเข้าถึงศีลตามที่กล่าวมาแล้ว

ยังมีธรรมะอีกประการหนึ่ง คือจาคะ จะเห็นว่าพระ พุทธศาสนาเน้นเรื่องเมตตา ถือว่าเมตตาที่เป็นธรรมะคำจูน โลก คนเราควรจะมีความรักใคร่เมตตาสงสารช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน มีความกรุณา เห็นคนอื่นได้ทุกข์ยากลำบาก ก็ยินดีที่จะช่วยเหลือต่อกัน โดยตั้งใจว่า เรารักสุขเกลียด ชังความทุกข์ฉันใด คนอื่นก็รักสุขเกลียดชังความทุกข์เช่น เดียวกันฉันนั้น เมื่อเราประสบความทุกข์ความเดือดร้อน ปรารถนาการพึ่งพาอาศัยจากบุคคลอื่นฉันใด แม้คนอื่น สัตว์อื่นก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉันนั้น พระพุทธศาสนามี คำสอนระบบหนึ่ง คือ

ความเสียสละ ความเสียสละคือการปลุกฝังอัธยาศัย ให้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อ กล่าวโดยสรุปแล้วก็เป็น การเสียสละช่วยเหลือกัน และการ เสียสละเพื่อตนเอง เราจะเห็นได้ว่าในเรื่องของเรา ก็ต้อง

เสียสละเหมือนกัน เช่น บางคนจะไปโรงเรียน เกิดความ
ขี้เกียจขึ้นมา ต้องสละความขี้เกียจ เป็นต้น เสียสละเพื่อเสริม
สร้างสวัสดิภาพของสังคม เป็นการเฉลี่ยความสุขซึ่งกันและ
กัน ด้วยการบำรุงขวัญทหาร ช่างส่งเสริมองค์การสภา
ชาด ในเรื่องสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร ไม่ต้องพูดกันก็ได้
เดี๋ยวนี้หยุด ๆ ไปก่อน พวกโรงเรียน โรงพยาบาล สภา
กาชาดเหล่านี้ ก็เป็นเรื่องที่ควรส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกัน
และกัน ตลอดถึงคนยากคนจน เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง
ที่พอจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ ก็ควรจะช่วยเหลือกัน พระ
พุทธศาสนาแสดงธรรมะไว้อย่างนี้ กล่าวโดยสรุปว่า สัต
กัปปจาตะ เป็นการประกันสังคม เป็นการสร้างสวัสดิภาพ
ให้บังเกิดขึ้นแก่สังคม เพราะว่าสวัสดิภาพของสังคมก็คือ
ความดี ความงาม ความเจริญ ที่คนในสังคมทุกคนสามารถ
ดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุข ไม่ประทุษร้ายเบียดเบียนรบกวน
บุคคลอื่นด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ยามประสบความทุกข์
ความเดือดร้อน มีคนเขาช่วยเหลือในฐานะญาติบ้าง ในฐานะ
เพื่อนร่วมบ้านบ้าง ร่วมตำบล ร่วมอำเภอ ร่วมจังหวัด ร่วม
ชาติ ตลอดถึงร่วมโลกบ้าง หลักธรรมะอันนี้เป็นการเสริม
สร้างสวัสดิภาพคือความดีความงามให้บังเกิดขึ้นแก่สังคม

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระพุทธศาสนานั้น เราจะพูด
กันในจุดไหนก็ได้ พระพุทธศาสนามีประโยชน์อย่างมาก
สังคมจำเป็นที่จะหยิบยกธรรมะในพระพุทธศาสนามาเป็น

หลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อสร้างความสงบสุขให้บังเกิดขึ้นภายในชีวิตของตนให้ได้ เพราะว่าโลกปัจจุบันนี้ สับสนซุลมุนวุ่นวายเต็มทีแล้ว คนมีการเบียดเบียนเช่นฆ่าประทุษร้ายกันเป็นผักเป็นปลา โกรธกันนิด ๆ หน่อย ๆ ก็โยนระเบิดใส่เสีย โครมเดียวตายไปเรียบตั้ง ๕ ศพ ๑๐ ศพ อะไรทำนองนี้ มีการปลุกกระดม มีการก่อกวน มีการยุยง มีการบิดเบือนด้วยประการต่าง ๆ ที่จะทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องแสดงถึงความจริงและความดีเด่นที่มีอยู่ในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ออกมา เพื่อมาเปรียบเทียบกับกันดูว่าสิ่งซึ่งบุคคลบางจำพวกใฝ่ฝันเรียกร้องต้องการมาทดแทนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นั้น เมื่อมาเทียบกันแล้ว อันไหนดีกว่า แล้วอันไหนควรแก่การทะนุถนอมรักษามากกว่ากัน พระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่สร้างสวัสดิภาพสังคมอย่างเดียว แต่ประกันสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคมด้วย ปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่ว่า เราพร้อมที่จะน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติกันแล้วหรือยัง ถ้าเราพร้อม สวัสดิภาพจะเกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่ถ้าเราไม่พร้อมจะประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าระบบไหนก็ตาม ไม่อาจจะสร้างสวัสดิภาพให้เกิดขึ้นได้ เพราะระบบและคำสอนเหล่านั้นเป็นนามธรรม จะต้องอาศัยคนนำมาประพฤติปฏิบัติจึงจะเกิดผล

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระพุทธศาสนามีความดีเด่น
อย่างนี้เป็นมรดกอันล้ำค่าที่เราจะต้องทะนุถนอมหวงแหน
ไว้ คู่กับ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นมิ่งขวัญ
ของประเทศชาติ และประชาชนสืบไป

เพียงเท่านั้นมีได้ไหม?

ปัญหาที่น่าสนใจศึกษากันประการหนึ่งคือเรื่องของ “ความเป็นชาวพุทธ” ที่ถูกต้อง ตามหลักที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเอาไว้ แน่นอนเหลือเกิน ถ้าเรามองเรื่องของ พระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่ประเทศไทยจะพบว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนส่วนนี้หลายครั้งหลายคราด้วยกัน ถ้าเรานับจากพระโสณะ พระอุตตระ เข้ามาก็ ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว ถ้าจะนับหลังจากนั้น ก็ไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ เกือบ ๒,๐๐๐ ปี อย่างน้อยก็ ๑,๖๐๐ ปี ถ้าจะนับจากสมัยสุโขทัย ก็ดีเสียว่า ๗๐๐ กว่าปี

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็น “ดินแดนแห่งผ้ากาสา-พัตร” เป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลทั้งหลาย ในที่ทั่ว ๆ ไป ถ้ามองถึงยุคสมัยปัจจุบันก็มีความรู้สึกกันในหมู่ชาวพุทธว่า ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ประชากรที่นับถือพุทธศาสนาก็ดี ความรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ก็ดี มีสูงกว่าประเทศอื่น ๆ

แต่เรื่องที่น่าคิดพิจารณาสำหรับชาวไทยก็คือ จากความเป็นพุทธศาสนิกชนนั้น เราได้รับผลที่ถูกต้อง ดึงตามหลักที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้วหรือไม่ ข้อนี้ให้สังเกตว่า ปัญหาในด้านความรุนแรงซึ่งถือว่า เป็นภาพพจน์

ในทางลบ ได้เกิดขึ้นในบ้านเมืองเราซ้ำซ้อนและต่อเนื่อง ยาวนานจนถึงมีการพูดกันว่า **“นี่หรือเมืองพุทธ” “นี่หรือเมืองพระพุทธรศาสนา”** ทำไปทำมาก็โยนความผิด พลาดมาให้แก่พระพุทธรศาสนา

แต่เราลืมไปว่าพระพุทธรศาสนานั้น มีองค์ประกอบ ใหญ่ ๆ อยู่ถึง ๔ ประการ คือ

ศาสนธรรม ที่เป็นเรื่องของนามธรรม จะเกิดผล ดึงดูดหรือไม่ดึงดูดแก่บุคคลก็อยู่ที่ บุคคลเหล่านั้นโน้มเข้ามา ประพฤติปฏิบัติเท่านั้น

ศาสนบุคคล คือองค์พระศาสดาและศาสนิก พระศาสนา ไม่มีปัญหาอะไร แต่ว่าตัวศาสนิกนั้นเป็นตัวแปร หรือสร้าง ความเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งทางด้านบวกและด้านลบให้เกิดขึ้น แก่พระพุทธรศาสนา

ศาสนสถาน ซึ่งก็เกิดขึ้นมาจากการกระทำของพวก ศาสนบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักของศาสนธรรม

ศาสนพิธี ก็มีหลักเช่นเดียวกัน

ฉะนั้นประเด็นใหญ่จึงมาอยู่ที่ศาสนบุคคลว่า ศาสนบุคคล เหล่านั้น ได้ให้ความสนใจศึกษาประพฤติปฏิบัติตามหลัก ของพระศาสนาหรือไม่ มีจิตสำนึกของความเป็นชาวพุทธ ที่ดีหรือไม่ หรือว่าเป็นชาวพุทธกันเพียงทะเบียนสำมะโนครัว ซึ่งมีการพูดกันมากในปัจจุบันว่า เป็นชาวพุทธอำเภอ ซึ่ง

หมายความว่าเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว พ่อ แม่ ไปแจ้งเกิดในช่อง
ที่นับถือศาสนาว่า ศาสนาพุทธ

แต่บางคนก็เป็นชาวพุทธเพียงเท่านั้น ไม่ได้ตั้งใจศึกษา
สำเหนียกที่จะเป็นชาวพุทธที่ดี จะเข้าไปวัดอีกที่ก็เขาห้าม
ไปหลังจากตายไปแล้ว พฤติกรรมเหล่านี้เองสร้างภาพใน
ทางลบให้เกิดขึ้นแก่หมู่พุทธบริษัททั้งหลาย เพราะว่า
พระพุทธศาสนานั้น ถ้าหากคนได้ประพฤติปฏิบัติตามหลัก
จริง ๆ จะเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะ
ไม่ว่าเราจะมองจากองค์พระศาสดาของเรา คือพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า เป็นพระศาสดาซึ่งเกิดขึ้นมาเพื่อทำงานนี้โดย
เฉพาะ ข้อนี้ท่านได้แสดงไว้ในเอกนิบาต อังคุตตรนิกาย
เป็นใจความว่า

เอกบุคคลเมื่อจะเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็น
อันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์
เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เอกบุคคล
นั้น คือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ซึ่งเป็นการแสดงว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรง
อุบัติบังเกิดขึ้นในโลกเพื่อวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

**ทำสิ่งที่ประโยชน์อันเป็นลักษณะเกื้อกูลแก่
มหาชน และผลประโยชน์เหล่านั้นจะต้องอำนวยความสุข
แก่มหาชน**

ซึ่งผู้ทำงานในด้านนี้จะต้องมีจิตคิดอนุเคราะห์ต่อมหาชน
ในลักษณะรวม ๆ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนา
ที่ไม่มีการจำแนกชนชาติ ชั้น วรรณะ แต่ประการใด เรา
ไม่มีคำว่า จีน ไทย ลังกา อินเดีย ในพระคัมภีร์พระพุทธ-
ศาสนา แต่พระพุทธศาสนาจะเรียกประชาชนในโลกรวม ๆ
ว่า สัตว์โลกทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย ประชาทั้งหลาย
หรือชนทั้งหลาย เป็นต้น ซึ่งก็ใช้คำรวม ๆ ไป เพราะในแง่
ของความเป็นจริงแล้ว ชาติกำเนิด วรรณะ เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ
เป็นการกำหนดขึ้นด้วยอำนาจของกิเลสที่ปรุงแต่งจิตของ
บุคคล และก่อให้เกิดความยึดมั่น ถือมั่นจนกลายเป็นหลง
ตัวเอง ถือพรรคถือพวกของตัวเองดูถูกดูหมิ่น เผ่าพันธุ์
เหล่าอื่น ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงแล้ว หลักพระพุทธศาสนา
แสดงให้เห็นว่า

คนแต่ละคนนั้น ใครก็ตามถ้าหากว่ามีฐานะมั่นคง ร่ำรวย
ได้ฐานะตำแหน่งทางสังคม เดิมเขาเป็นอะไรมาก่อนไม่สำคัญ
แต่ว่าในขณะที่เขาย่อมได้รับการเคารพนับถือ สักการะ
บูชาจากบุคคลอื่น สามารถที่จะทำคนแม้อยู่ในพวก ในกลุ่ม
ที่สูงกว่าตนมาเป็นพวกพ้อง มาเป็นบริวาร มาเป็นเพื่อนฝูงได้

คนใดก็ตามที่ทำบาป ทำอกุศล ทุจริตต่าง ๆ จะประสบ
ความเดือดร้อนในชาติปัจจุบันตายไปแล้วก็จะตกนรกเหมือน
กัน ไม่ได้เลือกชาติ ชั้น ของบุคคลแต่ประการใด

คนใดที่ประพฤติปฏิบัติความดี จะเป็นชาติ เผ่าพันธุ์
มนุษย์ส่วนใดในโลกก็ตาม ก็ได้รับการยกย่องนับถือ ได้รับ
ความสุข ความสงบในปัจจุบัน ตายไปแล้วก็ไปบังเกิดใน
สุคติเหมือนกัน

คนใดที่ออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติดี
ปฏิบัติตรง ปฏิบัติธรรม ปฏิบัติสมควร ตามคุณลักษณะ
ของพระสังฆคุณ ก็ได้รับการยอมรับนับถือ สักการะบูชา
จากประชาชนทั้งหลายเหมือนกัน

นี่คือความจริงที่แท้จริงในหลักของพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้น จากหลักการเหล่านี้ จะเห็นว่าพระพุทธรูป
ศาสนาจึงเปิดโอกาสกว้างให้คนทุกคน จะเป็นใครมาก่อน
ก็ได้ ขอเพียงแต่บุคคลผู้นั้นได้หันมาสนใจศึกษา และ
ประพฤติ ปฏิบัติตามธรรมะในพระพุทธศาสนา และพร้อม
ที่จะสัมผัสประโยชน์อันเกิดขึ้นจากคำสั่งสอนของพระผู้มี
พระภาคเจ้า เมื่อท่านเข้าถึงจุดหนึ่ง คือเข้าถึงคุณของ
พระสังฆรัตนะแล้ว ท่านก็จะทำงานอยู่ในสถานะเดียวกับ
ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำ ซึ่งข้อนี้ถ้าท่านสาธุชนทั้งหลาย
ได้ติดตามศึกษาเรื่องราวในพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้า
ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนาคราวแรก ๖๐
รูปนั้น

พระพุทธทวณะในคราวนั้น เราถือกันเหมือนเป็น
ธรรมเนียมของพระพุทธศาสนา ที่เป็นอุดมการณ์ในการ
ทำงานเพื่อมวลชน ของภิกษุในพระพุทธศาสนา

พระพุทธดำรัสนั้นได้ตรัสไว้ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง
ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้เธอทั้งหลายก็
พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของ
มนุษย์ ขอให้เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์
เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก
เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก”

ซึ่งจะเห็นได้ว่า เป้าหมายในการทำงานก็ออกมา
ในลักษณะเดียวกับพระพุทธเจ้า และเราก็ไม่ใช่ว่าชนชาติ
ไหน โดยใช้คำกลาง ๆ ว่า “ชน” คือประชาชนเท่านั้น
จะเป็นชาติเผ่าพันธุ์อะไรก็ได้ แต่ว่า จะทำในสิ่งที่เป็น
ประโยชน์เกื้อกูลแก่เขา อำนวยความสุขให้แก่เขา ด้วย
พื้นจิตคิดอนุเคราะห์แก่เขาเป็นประการสำคัญ

หลักการที่ทรงวางเอาไว้สำหรับพระสงฆ์คือทำงาน
เพื่อบุคคลอื่น เป็นหลักการเดียวกับที่พระองค์ทรงกระทำ
นั่นก็คือ

การได้แสดงธรรมะที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด ให้สมบูรณ์ด้วยเนื้อหา คือ แก่นแท้ของ ธรรมะเหล่านั้น กับพยัญชนะที่จะใช้สื่อความหมายให้เกิด เป็นความรู้ ความเข้าใจ เพราะว่าคนในโลกนี้ พื้นเพอัธยาศัย ก็แตกต่างกัน มีคนเป็นอันมากที่พื้นเพอัธยาศัยดีงามมา แต่ต้น แต่ถ้าไม่มีโอกาสศึกษาสำเนียงก ประพฤติ ปฏิบัติ ธรรมะก็จะพลาดจากโอกาสเหล่านั้น

แต่เมื่อมีการนำธรรมะไปชี้แจงแสดงเหตุผล ก็จะเกิด ความเข้าใจ ได้หลักในการประพฤติปฏิบัติธรรม และงาน เหล่านี้เราทำสืบต่อกันมาโดยลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สมัยปัจจุบันนั้นเป็นที่น่าสังเกต ด้วยความชื่นชมยินดีว่า พุทธบริษัททุกฝ่ายทั้งที่เป็นภิกษุ สามเณร ชี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ตลอดถึงสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ใช้ ความเพียรพยายามที่จะเผยแผ่ธรรมะออกไปในรูปแบบต่าง ๆ

เมื่อก่อนเราถือว่า การที่คนจะมีโอกาสจะฟังพระสัทธรรม เป็นเรื่องยาก แต่ปัจจุบันขอเพียงมีกุศลเจตนาตั้งใจที่จะฟัง เท่านั้นเอง ไม่ต้องอ่านหนังสือก็ได้ เพราะมีวิทยุออกรายการ ธรรมะ บางครั้งไม่ได้ฟังวิทยุ ก็มีเทปที่เกี่ยวกับธรรมะ มีวิดีโอที่เกี่ยวกับธรรมะ มีนิตยสาร วารสาร จุลสาร เอกสาร ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นอันมากเผยแผ่กัน นับจำนวน กันไม่หวาดไม่ไหว น่าจะมีความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีงาม

เกิดขึ้นในสังคมไทย จนเป็นสังคมของชาวพุทธ เป็นสังคม
ของคนที่รู้ คนที่ตื่น คนที่มีความเบิกบานในด้านจิตใจอย่าง
แท้จริง แต่แล้วความจริงเล่า ความจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น
เสมอไป และแนวโน้มที่แสดงออกความรุนแรงได้เพิ่มขึ้น
โดยลำดับ จนสร้างความปริวิตกให้เกิดขึ้นแก่คนที่มีความ
รับผิดชอบต่อศีลธรรมอันดีงามของประเทศชาติและประชาชน
มีบางคราว จากการศึกษาสำรวจออกมาเป็นรูปของสถิติที่
น่าห่วงใยว่า ประชาชนคนไทยส่วนหนึ่ง ไม่ใช่จำนวนเล็กน้อย
ตกอยู่ในสภาพของขวัญกระเจิง ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว
สูญเสียความมั่นใจในทรัพย์สิน ในชีวิต ในครอบครัว ใน
หน้าที่การงานและแม้แต่ในอนาคต

จนมีการเก็บกอดความรู้สึกเหล่านี้เอาไว้ภายในใจ ออก
มาในรูปของการไขว่คว้าแสวงหาที่พึ่งด้วยประการต่าง ๆ
บางครั้งก็ได้หลัก ได้เกณฑ์ บางครั้งก็มีความสับสนใน
การแสวงหา ฉะนั้น ถ้าเรามองดูช่วงก่อน ๆ แต่จะมีการ
ทรงเจ้า เข้าผี มีเรื่องเวทย์มนต์คาถา มีเรื่องของการสะเดาะ
เคราะห์ต่าง ๆ พิธีกรรมแปลก ๆ เกิดขึ้นเป็นอันมาก ตลอด
จนถึงเครื่องรางของขลังก็เกิดขึ้นมากเป็นพิเศษ พอถึง
จุดหนึ่งก็มีการหักเหทางความคิดของสังคมออกมาในรูป
การหมดอาลัยตายอยาก สูญเสียความเชื่อมั่น สูญเสียศรัทธา
ในสถานที่ ในบุคคล ในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเคยปักใจ และยอมรับ
นับถือในสิ่งเหล่านั้น เพราะเมื่อไปเคารพนับถือเข้าจริง ๆ

ปรากฏว่าแก้ปัญหาไม่ได้ ยิ่งขึ้นไปกว่านั้นยังเพิ่มปัญหาให้
แก้ตนอีกเป็นอันมาก นักเข้าท่านเหล่านี้สามารถที่จะหา
ทางถูกต้องได้ ด้านทิศทางนั้นมีอยู่แล้ว ในพระพุทธศาสนา
อันเป็นศาสนาประจำชาติ ทั้งทะเบียนสำมะโนครัวของเรา
ก็เป็นพุทธอยู่แล้ว แต่เราก็ไม่ได้วิ่งเข้าไปหาพระพุทธศาสนา
เอง

ท่านเหล่านั้นจึงมีอาการทางจิตประสาท ซึ่งก็มีตัวเลข
สูงพอสมควร ตามที่หมोजิตเวชได้แสดงเอาไว้ ข้อนี้ก็คื
สิ่งที่มีปัญหา ที่เข้าไปกั้ดกร่อนจิตใจของประชาชนภายใน
ชาติ ที่จริงแล้วแรงกดดันจากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายใน
สังคม เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วก็ได้แก่พวกอาชญากรรม
ทั้งหลายที่ปรากฏความรุนแรงมากขึ้น ไม่น่าเชื่อว่าจะเกิด
ขึ้นในเมืองที่คนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ส่วน
ใหญ่เป็นชาวพุทธโดยทะเบียนสำมะโนครัวดังกล่าว อาชญา
เหล่านั้น เมื่อเรากล่าวโดยสรุปก็คือ

อาชญากรรมที่เกี่ยวกับร่างกาย การประทุษร้าย
ร่างกายกัน การฆ่ากัน อาวุธที่นำมาฆ่ากันก็มีแนวโน้ม
ว่ารุนแรงเพิ่มขึ้น คนตัวเล็กนิดเดียวเอาระเบิดลูกใหญ่มา
ขว้าง มาปากัน มายิงกัน แล้วก็ทำให้คนถูกลูกหลงพลอย
ล้มหายตายจากไปเป็นอันมาก

ความรุนแรงเหล่านี้ในอดีตไม่มีมากนัก ปัจจุบันก็มีมาก
ยิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่การศึกษาสูงขึ้น การเผยแพร่ธรรมะสูงขึ้น แสดง

ว่าต้องมีปัญหาอะไร และถามว่าปัญหาอยู่ที่ไหน? ปัญหา
ก็อยู่ที่จิตใจของบุคคลที่ไม่เข้าถึงความเป็นพุทธที่แท้จริง
นั่นเอง เพราะถ้าหากว่าเข้าถึงความเป็นพุทธะ แม้ในระดับ
ที่เรียกว่า เป็นผู้เข้านั่งใกล้พระรัตนตรัย หรือมีความเลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนาจริง ๆ พยายามประพฤติ ปฏิบัติตนให้
เป็นพุทธศาสนิกชนใดระดับหนึ่ง อย่างน้อยก็ในระดับที่
เป็นมนุษย์ ปัญหาเหล่านี้เราแก้ได้

อาชญากรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือสำนวนทาง
กฎหมายเรียกว่า ความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์ เกิดขึ้นเป็น
อันมาก

อาชญากรรมที่เกี่ยวกับทางเพศก็รุนแรงสูงขึ้น จน
สร้างความเสื่อมเสียมาสู่ชาติบ้านเมือง ไม่ได้อยู่เฉพาะ
ในบ้านในเมืองเรา บางทีก็ไปออกสร้างข่าว ไม่ดี ไม่งาม
อยู่ในต่างประเทศ

อาชญากรรมที่เกี่ยวกับการให้ร้ายป้ายสี การปลุก
ระดม เอกสารโจมตีหักล้างกัน

อาชญากรรมที่เกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งมีแนวโน้ม
สูงขึ้นในปัจจุบัน

ข้อนี้ถ้าเรามองกลับไปที่สาเหตุของปัญหาดูว่า ปัญหา
เหล่านี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร จะพบว่าสาเหตุหลักเกิดขึ้น
จากจิตของบุคคลที่ตั้งไว้ผิดจากทำนองคลองธรรม เพราะ
แท้ที่จริงแล้ว ถ้าบุคคลพยายามปรับตนเองให้อยู่ในทำนอง

คลองธรรม แล้วเราจะพบความจริงว่าอาชญากรรมเหล่านี้ จะสงบลงไปได้ ถ้าคนรักษาศีล ๕ กันพอสมควร อาชญากรรมที่เกี่ยวกับร่างกายก็คือผิดศีลข้อที่ ๑ เกี่ยวกับทรัพย์สิน ก็ผิดศีลข้อที่ ๒ อาชญากรรมทางเพศก็ผิดศีลข้อที่ ๓ อาชญากรรมที่เกี่ยวกับการหลอกลวง ต้มตุ๋นกันพูดถึงการใส่ร้ายป้ายสี ปรักปรำคนดีทั้งหลายก็เกิดขึ้นจากการผิดศีลข้อที่ ๔ อาชญากรรมที่เกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ เกิดมาจากการผิดศีลข้อที่ ๕

ดังนั้น การที่ปรากฏอาชญากรรมแพร่หลาย เมื่อมองกลับไปหาสาเหตุก็คือการไม่สำรวมระวังในศีลทั้ง ๕ ประการนั่นเอง แม้เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชวาสน์มหาเถระ วัดราชบพิธ ตั้งแต่ยังไม่ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่รณรงศ์เรือง ศีล ๕ อยู่ตลอด จะเสด็จไปที่ไหน จะทรงตอกย้ำให้ประชาชนสนใจเรื่องศีล ๕ เพราะศีล ๕ นั้น เป็นเป้าประสงค์เรื่องของมนุษยชาติทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม จะมีบทบัญญัติที่ครอบคลุม ศีล ๕ อยู่ ส่วนจะเรียงลำดับแตกต่างกันไปบ้าง ก็เป็นเรื่องของข้อปลีกย่อย แต่เมื่อคนประพฤติปฏิบัติผลก็จะออกมาในลักษณะอย่างเดียวกัน

ถ้าหากว่าเราจะหันไปทบทวนว่าทำอย่างไรเราจึงจะดึงเอาบทบาทในอดีต ที่มีความสุขความสงบเกิดขึ้นในบ้านเมือง

ของเรา ไม่ว่าจะเป็นยุคสุโขทัย ยุคอยุธยาบางสมัย ยุค
ธนบุรี ต้นรัตนโกสินทร์ แล้วก็ค่อยมาทางกลาง ๆ รัตนโกสินทร์
และแม้แต่ปลาย ๆ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศชาติ
บ้านเมืองเราก็ได้พบกับความสุข ความสงบภายใต้ร่ม
พุทธธรรมอยู่หลายครั้งหลายหนด้วยกัน จนสุโขทัยได้ชื่อ
ว่าเป็นสุขะบวกอุทัย คือเป็นดินแดนที่อุทัยขึ้นแห่งความสุข
แน่นอนเราเกิดไม่ทันยุคสมัยนั้น แต่ร่องรอยผลงานในอดีต
ของท่าน ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจที่มีความเลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนา มีความเสียสละ มีความเมตตา กรุณา
ออกมาในรูปของปฏิมากรรม วรรณกรรม ศิลปกรรม
ด้านต่าง ๆ ที่เหลือสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

สมัยกรุงศรีอยุธยาบางตอน เช่น สมัยพระเจ้าอยู่หัว
บรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ตลอดมาจนถึง
ยุคกรุงธนบุรี ซึ่งแน่นอนตอนต้นเป็นยุคของการกู้ชาติ แต่
ตอนหลังก็มีร่องรอยให้เห็นถึง พลังของธรรมะที่เข้าไปมี
บทบาทในการสร้างความสุข ความสงบให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน
จนมาถึงต้นรัตนโกสินทร์ก็เรื่อยมาโดยลำดับ

ข้อนี้ถ้าเรามองให้เป็นความหลากหลาย ถึงเหตุก็มีความ
หลากหลาย แต่มองให้กระชับลงไปจะเห็นว่า แต่ละยุคแต่ละ
สมัยนั้น ท่านเหล่านั้นได้พยายามเป็นศาสนิกชนที่ดี ที่
พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเอาไว้ว่า เป็นอุบาสก รัตนะ อุบาสิกา
รัตนะ คือเป็นสุดยอดของอุบาสก สุดยอดของอุบาสิกา

คำว่า **อุบาสก อุบาสิกา** แปลว่า ผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ได้นั่งใกล้พระรัตนตรัย โดยความหมายที่ถูกต้อง หมายถึง การที่บุคคลเหล่านั้นพยายามปฏิบัติตนให้สัมผัสคุณสมบัติของพระรัตนตรัย แม้ตัวเองจะอยู่ห่างจากพระสงฆ์ อยู่ห่างจากวัด แต่ว่าธรรมะก็คือธรรมะ ที่บุคคลสามารถน้อมนำมาประพฤติ ปฏิบัติได้

แต่หลักเหล่านี้ เมื่อก้าวโดยสรุปก็คือ ลักษณะของ **อุบาสกแก้ว ๕ ประการ** คือ

ศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่มาก ท่านสาธุชนทั้งหลายได้โปรดสังเกตว่า พระพุทธศาสนาได้แสดงศรัทธาไว้ทุกลำดับของการประพฤติ ปฏิบัติ เช่น ตอนที่พระพุทธเจ้าตัดสินพระทัยจะเผยแผ่ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้มาแก่โลก ก็รับสั่งแก่ท่านสหัมบดีพรหมว่า

“**ประต้อมตรธรรมเราเปิดแล้ว เพราะท่าน** ชนทั้งหลายจงน้อมศรัทธามาเถอะ” ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เรื่องของศาสนานั้นเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ยากต่อการที่จะหยั่งได้ลึก เพราะฉะนั้นถ้าคนไม่เริ่มต้นที่ศรัทธาเอาไว้ ก็จะทำให้เกิดความสับสนการไขว้เขว ในที่สุดก็จะเดินหน้าไปไม่ได้

ศรัทธาที่ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่นั้น ทรงใช้คำว่า **สทฺโธ โหติ** คือเป็นผู้มีศรัทธา คำว่าเป็นผู้มีศรัทธานั้นหมายถึง

มีความเชื่อมั่นในพุทธคุณเป็นหลักใหญ่ ข้อนี้ได้โปรดสังเกต
ถ้าไปเปิดดูที่พระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเรื่องพระ ๕ อินทรีย์ ๕
หรือว่าเรื่องอะไรก็ตาม แม้แต่เรื่องอริยทรัพย์ เวลาพูดถึง
ทรัพย์คือศรัทธา กำลังคือศรัทธา ศรัทธินทรีย์ อินทรีย์คือ
ศรัทธาก็คือ เป็นพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดง
จะแสดงเน้นไปที่ความเชื่อมั่นในพระพุทธรูป อย่างที่เรา
สวดยกย่องสรรเสริญพระรัตนตรัยกันอยู่ว่า

แม้เพราะเหตุนี้ เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระ
อรหันต์, ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบ ด้วยพระองค์เอง, ทรงสมบูรณ์
ด้วยวิชาคือความรู้ จรณะ คือความประพฤติ, เป็นผู้เสด็จ
ไปได้แล้ว, เป็นผู้รู้แจ้งโลก, เป็นสารีผู้ฝึกคนอย่างยอดเยี่ยม
ไม่มีสารีอื่นจะยิ่งไปกว่า, เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย

เป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น เป็นผู้เบิกบาน,
เป็นผู้มีโชคหรือเป็นผู้จำแนกธรรม,

ข้อนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปแต่ละบพทนั้นมี ความ
ลึกซึ้งอยู่ในตัวพระพุทธรูปเอง ยากต่อการที่ใครจะหยั่งถึงได้
คนที่จะมีศรัทธาเชื่อมั่นในพระพุทธรูปอย่างแท้จริง ต้อง
เป็นพระโสดาบันบุคคลขึ้นไป ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เราไม่อาจ
จะหยั่งได้ลึกซึ้งเท่าที่ควร แต่ในขณะที่เดียวกัน ความคิด
พิจารณาพิเคราะห์ก็มีอยู่น้อย เพราะฉะนั้น ใครที่เคยหยั่งถึงได้

มากน้อยแค่ไหนเพียงไร ก็คงอยู่ที่เท่านั้น แต่ถ้านำพระพุทธรูปคุณ
เหล่านั้นมาคิด มาพิจารณา ก็จะเห็นว่าเพียงแต่จับไว้
ให้ได้สักข้อหนึ่ง ไม่ต้องเอาครบทั้ง ๘ ข้อ จะยืนหยัดได้
ด้วยตัวเอง มีความศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยได้อย่าง
เพิ่มพูน จนไม่ถูกโยกคลอนได้ง่าย ๆ เช่นหัยะของคำว่า
อรหํ ให้ลองสังเกตว่า เวลาเราแสดงความนอบน้อมต่อ
พระรัตนตรัยในสังคมไทยเรานั้น เราจะเริ่มแตกต่างกัน

เรากล่าว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา พุทฺธํ ภควนฺตุ
อภิวาเทมิ นั้น เราเริ่มที่พระบริสุทธิคุณต่อด้วยพระปัญญาคุณ
แล้วตามด้วยพระมหากรุณาคุณ แต่ในขณะที่เดียวกัน เรา
ก็เริ่มด้วย นโม ตสฺส เราเริ่มที่พระกรุณาคุณ พระบริสุทธิคุณ
พระปัญญาคุณ

แต่เราก็สวดทำวัตรเข้าด้วย พุทฺโธ สุสุทฺโธ กรุณา
มหณฺณโว ซึ่งเป็นการเริ่มที่ปัญญาคุณ บริสุทธิคุณ และ
มหากรุณาคุณ

ข้อนี้ถึงสังเกตว่า ๓ บทสวดนั้น เริ่มพระคุณแตกต่างกัน
กัน แล้วก็ตามด้วยพระคุณที่แตกต่างกัน แต่ก็คงเป็นพระคุณ ๓
นั่นเอง คือ ปัญญา บริสุทธิและกรุณา บริสุทธินั้นบางที่
ท่านใช้คำว่า วิสุทธิ บริสุทธิ หรือ สุทระ ก็ความหมาย
เดียวกัน

คำว่า อรหฺ์ แปลว่าผู้หักกรรมแห่งสังสารจักรได้ กรรมแห่งสังสารจักรคือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรมสรุปร่าย ๆ ก็คือ กิเลสกับกรรม พระพุทธเจ้านั้นไม่มีกิเลส เพราะฉะนั้นจึงทรงละกรรมได้ แต่ว่ากรรมที่ทรงละได้นั้น หมายถึงกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากการตรัสรู้แล้ว คือตรัสรู้จากนั้นไปก็จะไม่มีกรรมอีกต่อไป

แต่เรื่องอดีตกรรมเป็นเรื่องที่มีอยู่บ่อย ตามไปละเขาไม่ได้ เขาก็มีโอกาสมາให้ผลแก่พระองค์ได้ แต่เมื่อนิพพานจริง ๆ ก็จบสิ้นกันอย่างแท้จริง

ถ้าหากว่าชาวพุทธเราพยายามหักกรรมแห่งสังสารจักรที่จะทำให้หมุนวนไปสู่ความทุกข์เสียบ้างนั้นก็คือพยายามลดละบรรเทากิเลส ความรุนแรงให้น้อยลง ไม่ถึงกับละกิเลสหมดในขั้นศีลนั้นเราไม่มองไปถึงการที่ละกิเลส หรือการดับกิเลส แต่มองไปที่การบรรเทาความรุนแรงของกิเลส แทนที่จะให้กิเลสบังคับเสียกโส ไปตามอำนาจของเขา เราก็พยายามควบคุมกิเลสเหล่านั้นเอาไว้

ข้อนี้พึงสังเกตว่า เวลาพระพุทธเจ้าทรงสอนชาวบ้าน ที่เราเรียกว่า **ฆราวาสธรรม** เป็นลักษณะการสอนที่ให้ลดความรุนแรงของกิเลส ด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ

ให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน มีความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อการงาน ต่อภารกิจต่าง ๆ ทั้งต่อหน้า

และลับหลังคนอื่น แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องฝึกปรือตนเอง พัฒนาตนเอง ให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความเหมาะสม ในด้านต่าง ๆ และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือว่าเหมือนกับรถต้องมีเบรก ต้องหยุดตัวเองได้เพราะว่าการกระทำของเรานั้น เกิดจากความคิดของเรา และบางครั้งความคิดเป็นอันมาก เพี้ยนเหลือเกิน ถ้าขึ้นทำไปตามที่คิดก็หมดสิ้นกัน

ดังนั้น คนจะต้องหยุดตัวเองได้ คือไม่ไปทำตาม ความคิดบางอย่าง ที่มองเห็นว่าถ้าขึ้นทำไปตามความคิดนี้ ก็จะเกิดเป็นภัย เป็นอันตราย เป็นการเบียดเบียนประทุษร้าย ทั้งตนเองและบุคคลอื่นก็หยุดไม่กระทำ นั่นคือลักษณะทมะ คือการข่มใจ ถ้ามว่ากิเลสมีใหม่ ก็บอกว่ามี ไม่ได้หายไป หมดหรอก เพียงแต่ลดความรุนแรง ไม่ถึงกับแผดเผาให้เกิดความเร่าร้อน หรือเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น

แต่บางครั้งก็มาจากภายนอก มีความรุนแรงมาจาก ภายนอก ลักษณะความรุนแรงจากภายนอกนั้นพึงสังเกตว่า มันยั่วให้รักกับยั่วให้โกรธ คือ อารมณ์ที่ยั่ววนกับยั่วยุ ที่เพิ่มความรุนแรงขึ้นเป็นอันมาก อารมณ์ยั่ววนนั้นอาจ จะก่อให้เกิดการฆ่า การลักขโมย การประพฤตินิโคตในทาง ประเวณี การหลอกลวงตมตุนคนอื่น ตลอดจนถึงตกเป็น ทาสของสิ่งเสพติด จะเห็นว่ามีอาการยั่ววน ตัวอย่างง่าย ๆ เช่นเรื่องของสุรา บางทีมาจากเมืองนอก ใส่ลั้งใส่กล่องมา

เป็นอย่างดี ขวดก็เปิดยาก บางคนเปิดไม่เป็นด้วยซ้ำไป แต่คนก็ใช้ความเพียรพยายามที่จะล้ม ที่จะชิมรสชาติของ สิ่งเหล่านั้นให้ได้ เพราะมีการโฆษณา มีการยั่วชวน การ เชิญชวน ชักชวน ให้คนฟังเห็นตาม คล้อยตามไป ถ้าไม่ ยั่วชวน ความรู้สึกที่เกิดจากข้างนอกก็น้อย ความอดกลั้น อดทน ทนทาน อดออม จำเป็นต้องมี เช่นดื่มเหล้าย้อมใจ เพราะคับแค้นใจ นี่เกิดจากความโกรธและความไม่พอใจ ก็เกิดมาได้ทั้ง ๒ ทาง คือมีอาการยั่วชวนก็ได้ มีอารมณ์ ยั่วยุก็ได้ ในสังคมเรานั้นจะมีลักษณะของอารมณ์ทั้ง ๒ นี้ อยู่มาก โดยเฉพาะสังคมก็จะมีอารมณ์ยั่วชวนอยู่มาก มี การเชิญชวน ชักชวน โฆษณา ประชาสัมพันธ์ ล่อด้วย ของแถม ด้วยวิธีการต่าง ๆ จนบางครั้งสิ่งที่เรียกว่าอาชญา กรรมทั้งหลาย เช่นเล่นการพนัน เล่นหวยเบอร์ เราจะเห็น ว่ามีลักษณะยั่วชวน เพราะลงทุนน้อย แต่คล้าย ๆ จะได้ กำไรมาก ทำให้คนไม่ได้คิดอะไรเท่าไร เพราะแท้ที่จริง แล้ว เรื่องที่น่าจะชนะมากกว่านั้นก็ยิ่งแพ้กันมากมายจน หมดกระเป๋

เช่นมวยต่อยกันสองคน ก็มีคนที่แพ้หมดกระเป๋ได้ หวย เบอร์เขามีที่ประตู สลากกินแบ่งมีที่ประตู โอกาสที่เราจะถูก นั้นมีอยู่หนึ่งในเท่าไร หนึ่งในหลายแสน โอกาสที่จะชนะ ก็มีน้อย เพราะว่ากรรมแห่งสังสารจักร ก็เลยมีกำลังอยู่

ภายในใจคนสูงเกินไป ครอบงำ ปิดบังสติปัญญา ในการใช้
เหตุผลของบุคคล แล้วนำไปสู่การกระทำที่รุนแรง เพราะ
กิเลสแรง กรรมก็แรง กิเลสกับกรรมก็ต่อเนื่องกัน ถ้ากิเลส
อ่อน กรรมก็เป็นกุศลสูงขึ้น เป็นอกุศลน้อยลง ถ้าหมด
กิเลสกรรมก็เป็นกุศลล้วน

จะเห็นได้ว่า เรื่องกรรมแห่งสังสารจักรที่พระพุทธเจ้า
ทรงตัดได้นั้น ทรงตัดได้อย่างสิ้นเชิง แต่สามัญชนจะไปตัด
มากมายขนาดนั้นก็ยิ่งทำไม่ได้ ทำอย่างไรถึงจะลดลงไป
ข้อนี้พึงสังเกตว่า เวลาสอนระดับของกุศลกรรมบทที่เราเรียก
ว่ามนุษยธรรม บาลีท่านใช้ ทส กุสลกมฺมมถา มนุสฺสธมฺมา
นาม กุศลกรรมบถนั้นชื่อว่า มนุษยธรรม แต่ตัวนั้นจริง ๆ
นั้นไปเน้นที่ สัมมาทิฏฐิ ได้แก่ปัญญาซึ่งเห็นชอบ หมาย
ความว่าการที่ปัญญาจะเกิดขึ้นจนเห็นชอบได้ แต่พวกโมหะ
ต้องลดลงไป เมื่อโมหะลด โทสะ โลภะ ก็ลด แต่ในขณะที่
เดียวกันบุคคลก็สนองตอบความต้องการของตนได้ โดยถูก
ควบคุมไว้ด้วยสัมมาทิฏฐิคือด้วยปัญญา จะเห็นว่าแม้แต่
เอาอर्थ คำเดียว พยายามสัมผัสคุณของคำว่า อर्थ คำเดียว
คนสามารถลดกิเลส สามารถลดกรรมลงไปได้ กรรมที่รุนแรง
ต่าง ๆ เช่น มีการฆ่ากัน ลักขโมยนั้น พึงสังเกตว่า กิเลส
เบา ๆ ทำไม่ได้ กิเลสต้องแรงต้องโลภจัด ต้องโกรธจัด
ต้องหลงจัด โดยเฉพาะพวกผิดศีล ก็เพราะโลภจัด แต่ถ้า

โลกน้อยจะไปเสียดลักขโมยเขานั้นเป็นไปได้ โลกน้อย
จะไปประพฤติดิจทางประเวณีก็ไม่ได้ เป็นต้น

พระพุทธคุณบอกว่า สัมมาสัมพุทธโธ ซึ่งจะขอเน้นใน
ที่นี้เป็นพิเศษเพราะว่าในปัจจุบันนี้ เราเกิดความสับสน
ในด้านความคิดกันเป็นอันมาก เวลาพูดจาแสดงความคิด
ความเห็นอะไร มักลืมพระสัมพันธัญญตญาณไป อย่าลืมนะว่า
พระพุทธเจ้าท่าน เป็นอรหันตสัมมา-สัมพุทธะ สิ่งที่พระพุทธเจ้า
ทรงแสดงก็คือสิ่งที่รู้แจ้งเห็นจริง ไม่ใช่เรื่องของการคาดคะเน
การนึกเดาเอา หรือการคาดหมายเอา แต่แสดงจากสิ่งที่
ทรงสัมผัส เหมือนกับคนกินอาหาร รู้รสชาติเปรี้ยว หวาน
มันเค็ม แล้วก็พูดไปตามนั้น แน่นอนพอคนอื่นรับประทาน
ก็จะเจอรสชาติอย่างเดียวกัน ดังนั้น สัมมาสัมพุทธโธ จึงถือ
ว่าเป็นพระปัญญาคุณที่บ่งบอกถึงพระสัมพันธัญญตญาณ ไม่ใช่
ใครมาคิดเอาหรือ คาดหมายเอาเองได้

ในปัจจุบัน เรื่องของกรรมกับสังสารวัฏ มีความสับสน
อยู่มาก ซึ่งท่านสาธุชนทั้งหลายได้โปรดสังเกตว่า พระพุทธ-
ศาสนานั้น แบ่งคำสอนออกเป็น ๒ ระดับใหญ่ ๆ คือ

กุศลระดับที่ทำให้คนหมุ่นอยู่ในสังสารวัฏ ตบแต่ง
ภพชาติให้ประณีตขึ้นไป ได้แก่พวกภพ ทั้งกามภพ รูปภพ
อรูปรภพ ล้วนก็เกิดขึ้นจากกรรม ถ้ากรรมเป็นบาปมากก็
อยู่ภพต่ำ กรรมเป็นบุญมากก็อยู่ในภพสูง แต่กรรมที่เป็น

บาปมากและเป็นบุญมากนั้น ขึ้นกับความเพิ่มหรือการลด
ของกิเลส ถ้ากิเลสเราลด กรรมที่เป็นบุญก็มาก ถ้ากิเลส
เราเพิ่ม กรรมที่เป็นบาปก็มาก

ดังนั้นเวลาสอน อาจจะสอนที่กรรม หรือสอนที่กิเลส
ก็ได้ เพราะผลจะกระทบถึงกัน บางที่เราไม่พูดถึงกิเลส
แต่พูดถึงกรรม พยายามให้คนมองเห็นโทษของกรรมที่
เป็นบาป มองเห็นคุณของกรรมที่เป็นบุญ ให้บุคคลละบาป
บำเพ็ญบุญ อย่างที่คนพูดกันง่าย ๆ ว่าการละบาป บำเพ็ญ
บุญนั้นที่จริงก็คือการละกิเลส แล้วเพิ่มพูนความดีขึ้นมา
นั่นเอง ถ้าบุคคลจะทำได้ ภูษชาติในปัจจุบันก็เปลี่ยน หมาย
ความว่าฐานะความเป็นของเราในปัจจุบัน ก็เปลี่ยนไปเรื่อย
อย่างที่ท่านแสดงกิเลสของคนเอาไว้เป็นชั้น ๆ เป็นอันธพาล
เป็นพาล เป็นปุถุชน เป็นกัลยาณปุถุชน เป็นมनुषย์ เป็น
นักปราชญ์ เป็นบัณฑิต เป็นสัปบุรุษ เป็นวิญญูชน อัน
แสดงถึงพื้นฐานทางจิตที่เปลี่ยน รูป ร่าง หน้าตา ก็เปลี่ยน
ด้วยซ้ำไป แต่ตัวการจริง ๆ นั้นอยู่ที่ใจซึ่งเปลี่ยน หมาย
ความว่าถ้าซื่อดีขึ้น แสดงว่ากิเลสน้อยลงการกระทำเขา
ก็ดีขึ้น ทำให้ความสุข ความสงบที่เขาต้องการก็เกิดขึ้น เวลา
ตายไปก็บังเกิดในสุคติ

ข้อนี้ที่ปัญหา ในปัจจุบันนี้ จะเห็นว่าเราไปคิดนอก
พระคัมภีร์ คล้าย ๆ เราจะเก่งกว่าพระพุทธเจ้าเสียอีก โดย
ลืมไปว่าพระพุทธเจ้านั้นทรงแสดงหลังจากตรัสรู้ เราตรัสรู้

อะไรมา ที่ไปพูดไปแสดง นอกจากพระพุทธเจ้าทรงแสดง
เอาไว้

เรื่องสังสารวัฏนั้น ทรงรู้ด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
ที่เกิดขึ้นในปฐมยามแห่งราตรีที่ทรงตรัสรู้ เรื่องความแตกต่าง
ของคน ของสัตว์ เรื่องของสังสารวัฏ ที่มีการหมุนวนนั้น
เกิดขึ้นจากทิพยจักขุ หรือ จุตูปปาตญาณ พระญาณที่ทำให้
พระองค์รู้ถึงความแตกต่างของคน ของสัตว์ ว่าทำไมจึง
แตกต่างกัน บางครั้งก็ทรงสรุปให้เห็นว่า

กรรมเป็นตัวจำแนกแบ่งแยก ให้คนเลวและประณีต
แตกต่างกัน

สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม ซึ่งก็อาจจะเป็นกรรมดีก็ได้ กรรม
ไม่ดีก็ได้ นี่ก็คือกุศลในระดับที่คนยังต้องหมุนวนอยู่ในสังสารวัฏ
คนที่ทำกรรมนั้นจะประณีตขึ้นเป็นสุคติชั้นต่าง ๆ เป็นพรหมโลก
ชั้นต่าง ๆ ไปโดยลำดับชั้น ที่เป็นกุศลที่จะนำผู้ปฏิบัติให้
หลุดพ้นจากสังสารวัฏ คือมรรคผล นิพพาน นั่นก็เป็นผลที่
เกิดขึ้นมาจากการปฏิบัติให้สมบูรณ์ในชั้นนั้น ๆ ของอริยมรรค
มีองค์ ๘ ประการ

แต่ประเด็นที่น่าศึกษาก็คือ ระดับกฎของกรรมใน
สังสารวัฏเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าหากว่าคนปฏิเสธเรื่องเหล่านี้
ในที่สุดก็ไม่รู้จะทำไปทำไม อย่างสำนวนที่พูดกันว่า คน
เราเกิดมาหนเดียวตายหนเดียว ถ้าเกิดมาหนเดียวก็ตาย

หนเดียว ก็แน่นอน ตายแล้วก็ต้องเกิดอีก เพราะเหตุปัจจัย ให้เกิด เมื่อคนเราจบสิ้นกันที่ชาติเดียว ก็เป็นความเห็น ว่า ชาติสูญญความเห็นว่ามี ความเห็นว่าการกระทำไม่เป็นการ กระทำ ความเห็นว่ามีได้มาจากเหตุ จัดเป็นนิยตมิจฉาทิฏฐิ ที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธมาตั้งแต่ต้นแล้ว ใครมีความคิด ความเห็นอย่างนี้จัดเป็นหลักตอของวิฏฐะ ทำไม่จึงต้องยอม สยบ ทำไม่จะต้องตกอยู่ในอำนาจของกิเลสเหล่านั้น ในเมื่อ ประทีปธรรมได้สาดส่องเข้ามาแล้ว โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ฉะนั้น เวลามองอะไรในพระพุทธศาสนา อย่า ลืมว่าคำสอนนั้นเกิดขึ้นจากพระสัมพันธัญญุตตญาณ มี ศาสดาองค์เดียวในโลกนี้ที่บรรลุ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นการตรัสรู้ที่ไม่มีวิปริตแปรผัน ฉะนั้นเมื่อธรรมะที่ เกิดขึ้นจากการตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบของพระองค์ เราได้รับ ไว้ในฐานะเป็นศาสนา จะต้องเชิดชูสักการะพระธรรมเหล่า นั้น เราจะเรียกว่าอะไรก็ตามที่เราเรียงเป็นพระสัทธรรม ๓ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ บางครั้งท่านที่คิดว่าตัวเองเป็น พระอาจารย์กรรมฐาน จะปฏิเสธพระสัทธรรม หรือบางที่ พุดดูหมิ่นพระสัทธรรมข้อแรกคือ พระปริยัติสัทธรรมเป็น ความบกพร่องอย่างน่าสลดใจ เพราะว่า

พุทธสาวกเมื่อรำลึกถึงพระศาสนา จะต้องมีความเคารพ สักการะ เชื้อมั่นในพระสัทธรรม

เพราะพระสัทธรรมเป็นผลเกิดขึ้นมาจากการตรัสรู้ เป็นการชี้แจงแสดงสั่งสอนของท่านที่มีพระทัยบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์อะไรแต่ประการใด

พระพุทธเจ้าอยู่ในฐานะผู้ให้ กับให้ เราจึงเรียกว่า ศาสดาผู้เอ็นดู ผู้อนุเคราะห์โลก ถ้าเราจับมาได้สักข้อหรือ ๒ ข้อก็ตาม ให้ศรัทธาเชื่อมั่นจริง ๆ ต่อจากนั้นก็จะกลายเป็นคุณสมบัติข้อที่ ๒ ขึ้นมา ได้แก่

ความเป็นผู้มีศีล ศีลก็คงไม่ต้องมาก เพราะในพระบาลีจริง ๆ ที่บอกว่าศีลของอุบาสกเน้นไปที่ ๕ ข้ออย่างที่ทราบกัน ส่วนอุโบสถศีลหรือศีล ๘ นั้นเป็นเรื่องยุคสมัยกาลเวลา ใครมีศรัทธาที่จะประพฤติปฏิบัติให้ประณีตยิ่งขึ้นก็เป็นเรื่องที่ควรแก่การอนุโมทนา มาตรฐานขั้นตอนนี้กำหนดไว้เพียง ๕ ข้อเท่านั้น

การมีศีลนั้น จะต้องมียุ่ดลอดไป ศีลจะคุ้มครองเรา แล้วเราก็คุ้มครองศีล ยกตัวอย่างว่า เราสมათานศีลไปแล้ว รับศีลข้ออกินนาไปแล้ว เจอสร้อยทองคำอย่างดีทิ้งไว้ เส้นใหญ่เสียด้วย อันนี้จะเป็นการพิสูจน์ว่าเราจะรักศีลหรือเราจะรักสร้อย ก็เลือกเอาได้อย่างใดอย่างหนึ่ง บางคนอาจจะทิ้งศีลเพื่อเอาสร้อย บางคนอาจจะทิ้งสายสร้อย เพื่อรักษาศีลก็ได้ แต่ว่าการที่บุคคลไม่สนใจสร้อย รักษาศีลของตน

ไว้แสดงว่ามีศีลจริง เหมือนกับคนที่บอกว่ามีเงิน เมื่อต้องการจะใช้เงินก็ใช้ได้ แต่บอกว่ามีเงินเมื่อต้องการใช้กลับว่าใช้ไม่ได้ บอกว่ามีความรู้ บทจะใช้ความรู้ปรากฏว่าใช้ไม่ได้ แสดงว่ามีไม่จริง ถ้ามีจริงต้องใช้ได้ ความเป็นผู้มีศีลก็เหมือนกัน บางครั้งเราสมათานศีลไปแล้ว ไม่มีเรื่องอะไรที่ควรแก่การละเมิดศีล ไม่มีสัตว์ให้ฆ่า ไม่มีทรัพย์ให้ลัก ไม่มีประเวณีให้ไปเกี่ยวข้อง ไม่มีเรื่องให้โกหก ไม่มีสุราให้ดื่ม แล้วก็ไปคิดว่าเราเป็นผู้มีศีล ก็ไม่แน่ ต้องพิสูจน์กันเหมือนการเรียนในชั้นเรียน ต้องวัดผลกัน ผ่านชั้นเรียนมาแล้ว ผ่านมาก็เดือน ก็เทอม จบหลักสูตรแล้ว ก็ลองทดสอบดูว่าสอบได้จริงหรือเปล่า ถ้าสอบได้จริงใช้ได้ ถ้าสอบไม่ได้ก็แสดงว่าไม่ได้มีความรู้จริง ดังนั้นจึงทรงใช้คำว่า สิลวา โหติ คือเป็นผู้มีศีล หมายความว่า ศีลนั้นอยู่กับเรา เราก็อยู่กับศีล เรารักษาศีล แล้วศีลก็รักษาเรา เหมือนกับเราถือร่มเอาไว้ พอฝนตกร่มก็รักษาเรา อิงอาศัยซึ่งกันและกัน

ศีลทั้ง ๕ ประการนี้ บางครั้งอาจจะรู้สึกมาก แต่ถ้ามองกันในแง่ธรรมะ ให้สังเกตว่า ไม่ต้องนับตัวเลขก็ได้ เอาเฉพาะเมตตาอย่างเดียว

เมตตาคือความรักใคร่ ปราบปรามจะเห็นคนอื่น สัตว์อื่นเป็นสุข อย่างที่เราสวดแผ่เมตตากันเป็นประจำที่ว่า "สัตว์

ทั้งหลายทั้งปวง จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน
ไม่ประทุษร้ายกัน ให้อยู่ดีมีสุข ตามสมควรแก่ฐานะของตน

ถ้าใจเรามีเมตตาต่อเขา ลองตั้งปัญหาถามดูว่าจะฆ่า
เขาได้ไหม? ก็ไม่ได้ จะลักทรัพย์สมบัติเขาได้ไหม ก็ไม่ได้
จะประพฤตินิดทางประเวณีเขาได้ไหม? ก็ไม่ได้ จะโกหก
หลอกลวง หยาบคายร้ายกาจ ยุให้เขาเกิดแตกแยกได้ไหม?
ก็ไม่ได้ จะไปมอมเมาตัวเอง มอมเมาบุคคลอื่นด้วยสิ่ง
เสพติดให้โทษได้ไหม ก็ไม่ได้ จะเห็นว่า ถ้าเป็นธรรมะแล้ว
จะน้อย เพราะว่ามีศีลเหมือนกับระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
เหมือนกับเอาคนมาฝึกขี่จักรยาน ฝึกมาเดินให้ตรง ๆ ก็ดู
รุ่งรัง แต่พอเราชำนาญแล้ว ไม่มีอะไรรุ่งรัง เคลื่อนไหว
ได้เป็นไปได้โดยอัตโนมัติ ทำอย่างไรจึงจะมีศีล เอาขนาด
ศีล ๕ ศีล ๕ อย่างหยาบก็ได้ แม้จะไม่เข้าถึงขั้นละเอียด
เพราะละเอียดนั้น คือธรรมะของพระพุทธเจ้ามีลักษณะเป็น
บันได ศีลจึงเรียกว่า สิกขาบท

ได้โปรดสังเกตว่าสิกขาบทนั้น คือขั้นตอนหรือก้าว
แต่ละก้าวของการศึกษา จะขึ้นไปเหมือนขั้นบันไดขึ้นไป
เรื่อย ๆ แล้วจะยกตัวเองขึ้นไปเรื่อย ๆ ยกตัวอย่างศีลข้อ
ปาณา พอถึงจุดหนึ่ง ก็เป็นธรรมะ คือเมตตาจิต แบ่งเป็น
ขั้นได้ ๔ ขั้น คือ

เว้นจากการฆ่าด้วยตัวเอง
เว้นจากการใช้ การบอกกล่าว การสั่งให้คนอื่นฆ่า
งดเว้นแม้แต่การยกย่องสรรเสริญผู้ฆ่า ใครจะฆ่าใคร
อย่างไร ที่ไหนก็ตาม เราไม่ยกย่อง
จิตใจไม่มีความชื่นชมยินดี ในการฆ่าคน ฆ่าสัตว์
ทุกชนิด

นี่คือเดินไปในชั้นประณีต พอเป็นเมตตา-วิหารีแล้ว
ไม่ใช่เรื่องของศีลแล้ว ใจอยู่ที่เมตตา ถึงแม้ว่าจริง ๆ เรา
เดินมาจากศีล แต่เข้าไปถึงลึกไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็น ธรรมะ
คือเมตตา และข้ออื่นก็จะเดินมาในลักษณะเดียวกัน

เป็นผู้เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลคืนข่าว แต่เชื่อกรรม
ไม่ถือมงคลคืนข่าวทั้งหลาย

เวลานี้เป็นที่น่าสลดใจว่าเมืองไทย มีกิจกรรมล้างกรรม
เขาเรียกว่าสิ้นกระแสกรรม ทำพิธีรื้อตองกันแล้วคนเชื่อได้
ว่ากรรมนี้ล้างกันได้ กรรมที่ล้างได้คือการไม่กระทำความชั่ว
กรรมเป็นอโหสิกรรม และอรหัตมรรคขึ้นมาตัดกระแสกรรม
ท่านผู้นั้นนิพพานแล้วเท่านั้นจึงล้างได้ คำสอนในพระพุทธ
ศาสนาจึงเน้นไปที่ อย่าทำกรรมอันเป็นบาป เป็นการตัด
ปัญหาทั้งปวง ทีนี้ถ้าทำแล้วเป็นไปไม่ได้ที่เราจะไม่รับผล
ก็คล้าย ๆ กับ กินยาถ่ายไปแล้วจะไม่ถ่ายเป็นไปไม่ได้ อาบน้ำ
แล้วจะไม่เย็น ถูกไฟแล้วจะไม่ร้อนนั้นเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้

กรรมเป็นกฎธรรมชาติประการหนึ่ง ถ้าเราเชื่อในกฎของกรรม สู้ตรงๆ ง่ายๆ ที่เราถกเถียงกันอยู่ คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้น ที่จริงทำดีก็ได้ทำดี ทำชั่วก็ได้ทำชั่ว มันเริ่มตั้งแต่ตรงนั้นแล้ว ผลเหล่านั้นก็เป็นผลพวงที่ติดตามมาได้โดยลำดับ ในข้อนี้ถ้าเรามองไปที่พระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จไปสนทนากับพวกนักบวชนอกศาสนา ที่อาบน้ำอยู่ที่แม่น้ำพาหุกา ท่านเหล่านั้นถือว่า ถ้าอาบน้ำในแม่น้ำ พาหุกาแล้วจะมีความบริสุทธิ์หมดจด ตายไปจะบังเกิดในสรวงสวรรค์ เวลาพระพุทธเจ้าไปสนทนาด้วย สอบถามเขาก็ได้ความอย่างนั้นรับสั่งว่า

แสดงว่าใครก็ตามถ้าลงไปอาบในแม่น้ำแล้ว บาปก็คงจะหมดอย่างนั้นหรือ? เขาก็บอกว่า อย่างนั้น

“ทั้งคนทั้งสัตว์หรือ?” เขาก็บอก “ทั้งคนทั้งสัตว์ บริสุทธิ์หมด”

พระพุทธเจ้าก็สรุปประเด็นให้ดูว่า “ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง พวกสัตว์น้ำ พวกปลา ปู เต่า หอย กุ้ง เป็นต้น เขาก็ต้องไม่มีบาป แล้วไม่มีบาปตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ แสดงว่าสัตว์น้ำต้องมีโอกาสเกิดบนสวรรค์มากกว่ามนุษย์ มนุษย์นั้นเมื่อลงไปอาบแล้วก็ต้องขึ้นมา จะอยู่ได้ตลอดไปอย่างไร

ในที่สุดคนเหล่านั้นก็ได้ความคิด เราจะเห็นว่ากฎของกรรมนั้นเป็นกฎที่ทรงแสดงเอาไว้ เหมือนใครกินข้าวก็อิ่ม ใครอาบน้ำคนนั้นก็สะอาด ใครทำงานคนนั้นก็ได้เงิน ใครอ่านหนังสือคนนั้นก็มีความรู้ ใครกินยาถ่ายคนนั้นก็ถ่ายมันเป็นเรื่องเฉพาะคน เป็นกฎธรรมดา ไม่ได้ลึกซึ้งอะไรนักหนา เป็นเรื่องธรรมดาที่เราดูกันได้ในชีวิตประจำวัน อย่าลืมว่าในชีวิตประจำวันของเรานั้น เป็นการเคลื่อนไหวด้วยโครงสร้างของอริยสัจ ลองสังเกตดู เช่น

อาการหิว เป็นทุกข์สัจ เหตุที่หิวก็เป็นสมุทัยสัจ กินข้าวก็เป็นมรรคสัจ หายหิวก็เป็นนิโรธสัจ

ปวดหัวก็เป็น ทุกข์สัจ เหตุให้ปวดหัวก็เป็นสมุทัยสัจ รับประทานยากก็เป็น มรรคสัจ หายปวดก็เป็นนิโรธสัจ

เหนียวตัวก็เป็นทุกข์สัจ เหตุให้เหนียวตัวก็เป็นสมุทัยสัจ อาบน้ำก็เป็นมรรคสัจ ความสบายก็เป็นนิโรธสัจ จะเห็นเป็นโครงสร้างอย่างนี้

พระพุทธเจ้าไม่ได้แสดงธรรมะนอกจักรวาลอะไร แสดงที่เราอย่างที่ทรงแสดงว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราแสดงโลก การเกิดขึ้นของโลก ความดับของโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับของโลก ที่สกลกายที่มีความยาวประมาณ

วาหนึ่ง มีความกว้างประมาณกำมาหนึ่ง มีความหนาประมาณ
คืบหนึ่งที่มีโครงครองนี้” ไม่ได้แสดงที่ไหนเลย

ฉะนั้น ถ้าเห็นธรรมะที่ตัวแล้ว เราจะพบว่ากฎของ
กรรมก็อยู่ที่เรานั้นแหละ ไม่ต้องการร้อน ก็อย่าอยู่ใกล้ร้อน
จะเห็นว่านี่คือวิธกรรม ไม่ใช่ที่เราไม่ต้องการร้อนแต่เรา
เข้าไปหาร้อน แล้วมาแก้ปัญหาที่ร้อน ก็แก้กันไม่ไหว ถ้า
ต้องการเย็นก็เข้าไปใกล้เย็น ถ้าต้องการสุขก็ต้องทำกรรมดี
ถ้าต้องการทุกข์ก็ทำกรรมไม่ดี เวลาแสดงง่าย ๆ แสดง
โดยสรุป เวลาพระสวดงานศพ ท่านสอนที่จริงสอนดีมาก
สอนสรุปว่า

ธรรมที่เป็นกุศล อำนวยผลเป็นความสุข ธรรมที่เป็น
อกุศล อำนวยผลเป็นความทุกข์ ธรรมที่เป็นกลาง ๆ ก็อำนวย
ออกมาเป็นกลาง ๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ แต่ว่าขึ้นอยู่กับการใช้
ของเรา ตามปรกติเราก็มักจะใช้ไปในด้านใดด้านหนึ่ง

พวกมงคลต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ได้หมายความว่า
เราปฏิบัติเขาด้วยประการทั้งปวง แต่หลักการที่ถูกต้อง
ตั้งมานั้นมีอยู่แล้ว แม้แต่บทที่พระชยันโตแล้วเรานั่ง หมอบ
ลงรับน้ำมนต์จากพระกันโดยนิกว่าให้ศีลให้พร ที่จริงเป็น
การเทศน์ ใจความว่าฤกษ์ดี ขณะดี ยามดี เวลาดี ครูดี
อยู่ที่การกระทำ ถ้าเราทำดีตอนเช้า ตอนเช้าก็ดี ตอนบ่าย

ตอนเย็นก็ดี กายเราสุจริต วจิตสุจริต มโนสุจริต ทุกกาลเวลา
ก็ดีไปหมด ถ้าฤกษ์ดีเป็นมหัทธโน ภูมิปาโลแห่งฤกษ์
ถ้าเราทำไม่ดี ก็ไม่ดี ฉะนั้นเรื่องเหล่านั้น เป็นเรื่องที่ไม่ยุติ
ด้วยเหตุผลอย่างแท้จริง ในเมื่อกฎของกรรม พระพุทธเจ้า
ทรงแสดงไว้ แล้วทรงให้ตรวจให้ติดอยู่เสมอที่ว่า

เรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม
มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ใครทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม จะเป็นผู้รับผลของ
กรรมนั้น

เป็นหลักที่ต้องคิดบ่อย ๆ ดูกง่าย ๆ แต่เข้าใจไม่ยาก เพราะ
ว่าคนเรานั้นหลอกตัวเอง แล้วถนอมตัวเอง เห็นแก่ตัว บางที
ก็เห็นกันจะจะว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของ
เราเอง เช่น ตำรวจจับนักเลงการพนัน ตำรวจมาจับก็ไปด่า
เพื่อนบ้าน ว่าคบไม่ได้ ไปแจ้งตำรวจมาให้จับเรา จริง ๆ
แล้ว ถ้าเราไม่เล่น ใครจะแจ้งให้จับก็ได้ เพราะตัวใหญ่
ไม่ได้อยู่ที่คนแจ้ง แต่อยู่ที่คนเล่น ถ้าเราไม่เล่นเขาแจ้ง
ให้จับ เขาก็ถูกจับหาว่าโกหก แต่ถ้าเราเล่น เขาแจ้งหรือ
ไม่แจ้งเราก็ต้องถูกจับวันหนึ่งจนได้ ดังนั้นการมองกรรม
จะต้องมองด้วยปัญญาที่กระจ่างพอสมควร จะช่วยให้ตัด
อะไรที่รุงรังในชีวิตออกไปได้เป็นอันมากเลยทีเดียว

อีกประการหนึ่งนั้น ในกรณีที่ต้องการบำเพ็ญบุญ ที่
เราใช้คำว่า บุคคลที่ควรแก่การทำบุญ

**ต้องแสวงหาเขตบุญ ในพระพุทธศาสนา หรือตามคำ
สอนในพระพุทธศาสนา**

พระพุทธศาสนานั้นเหมือนดิน คือสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น
แล้ว ก็ต้องอิงอาศัยดินอยู่ คำสอนเรื่องอื่น ๆ ก็เหมือนกัน
ถ้าเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้ เราก็ถือว่าใช้ได้ แต่
ถ้ามุ่งในแง่ของการบำเพ็ญบุญ ต่อผู้ที่ควรแก่การทำบุญ
ก็ให้ทำแก่พระพุทธศาสนา หรือในขอบข่ายคำสอนของ
พระพุทธศาสนา

ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา หรือนอก
คำสอนของพระพุทธศาสนา ข้อนี้เป็นการพิสูจน์ยืนยัน
ว่าเราซื่ออกฏของกรรม มีศรัทธาในพระรัตนตรัยจริง
ทำอุปการะในพระพุทธศาสนา ก่อนอื่น ก่อนใคร ๆ เช่น
มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ก็ต้องเป็นคน
ออกหน้าหรือนำหน้า ในการปฏิบัติภารกิจ บำรุงพระ-
พุทธศาสนา บำบัด ขจัด บัดเป่า อันตรายที่จะเกิด
ขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ช่วยกันบริหาร ดูแลพระศาสนา
จนถึงกับป้องกัน สิ่งที่เป็นอุปสรรคอันตรายแก่พระพุท-
ธศาสนา ข้อใหญ่ใจความจึงอยู่ที่ศรัทธา แม้จะกระจาย
ออกไปตั้ง ๕ ข้อก็ตาม ถ้าเรามีศรัทธาเชื่อมั่นในกฎ

ที่พระโบราณคณาจารย์เอามาเรียบเรียงเอาไว้ในตอนหลัง
เป็น ๔ ข้อว่า

กรรมลัทธา เชื่อกฎของกรรม วิปากลัทธา เชื่อผล
ของกรรมว่าเกี่ยวเนื่องมาจากกรรม กัมมสกตลัทธา เชื่อ
การที่เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน จะต้องเป็นผู้รับผลของ
กรรมดังกล่าวแล้ว ถ้าจับทิศทางอะไรไม่ได้ ยังไม่มั่นใจ
ท่านผู้นี้ว่าอย่างนี้ ท่านผู้นั้นว่าอย่างนั้น ต้องจับหลักว่า
พระพุทธเจ้าแสดงไว้อย่างไร โดยอาศัยตถาคตโพธิลัทธา
เชื่อบัญญัติตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คนอื่นไม่สำคัญ เรา
ไม่ได้เปล่งวาจาถึงคนอื่นเป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึก แต่เรา
เปล่งวาจาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็น
ที่พึ่ง ที่ระลึก เมื่อที่พึ่ง ที่ระลึกเราแสดงว่าอย่างไร เรา
เชื่อมั่น เราศรัทธา เราประพฤติปฏิบัติตามที่สรณะของเรา
ได้แสดงเอาไว้ ในเมื่อเป็นอย่างนี้ จะต้องมีพลังเป็นอนุภาพ
ที่จะอธิษฐานให้เกิดเป็นผลดีงาม เป็นสวัสดิมงคลแก่เราได้
จะอธิษฐานหรือไม่อธิษฐานก็เกิดได้

หลักเหล่านี้จะเห็นว่า กรรม ผลของกรรม การที่
สัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน ก็ดูตัวอย่างง่าย ๆ ที่ว่ามาแล้ว
เจตนารับประทานอาหารเป็นกรรม แล้วอิมเป็นวิปากของ
กรรม คือวิปากของการรับประทาน แล้วความอิมก็เป็น
ของ ๆ เรา คนอื่นจะอิมแทนเราไม่ได้ ก็เป็นการที่เรามี

กรรมเป็นของ ๆ คน จะต้องเป็นผู้ได้รับผลของกรรมดังกล่าว
แล้ว

**ถ้าชาวพุทธได้หันมาทบทวนศรัทธาในพระพุทธ
ศาสนา แล้วก็เห็นหน้าได้พอสมควรในอีก ๔ ข้อ โดย
เฉพาะเรื่องศีล และเรื่องกรรม ความสุข ความสงบ
สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่อกุศล และอำนาจความสุข ตาม
เป้าหมายของพุทธศาสนาก็จะเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้นั้นได้
ตามสมควร.**

สวัสดีปีใหม่

“สวัสดีปีใหม่” เป็นคำที่นิยมใช้กัน เมื่อคราวเทศกาลปีใหม่ พบเพื่อนฝูงก็จะมี การสวัสดีต่อกันและกัน เทศกาลปีใหม่จึงเป็นวันที่ทุกคนเฝ้ารอ พยายามที่จะหาอะไรมาสนุกสนานรื่นเริงเฉลิมฉลองกัน ใครต้องการที่จะทำบุญตักบาตร ก็ยกยอดกันมาทำบุญตักบาตรกันในวันขึ้นปีใหม่

เรื่องของปีใหม่ ถ้าหากว่าเราจะพิจารณากันในแง่ของธรรมชาติแล้ว จะพบว่าไม่ได้มีอะไรที่ผิดแปลกจากวันอื่นเลย จะเป็นวันปีใหม่วันที่ ๑ มกราคม หรือว่าจะเป็นวันปีใหม่วันเถลิงศกขึ้นจุลศักราชใหม่ อันหมายถึงวันที่ ๑๕ เมษายนก็ตาม ล้วนเป็นเรื่องของกาลเวลาเท่านั้น แต่อาศัยที่มีการสมมติมายึดถือกันว่าเป็นวันนั้น มีความสำคัญอย่างนั้น ๆ ก็มีการเฉลิมฉลองกัน แท้ที่จริงก็เป็นเรื่องของกาลเวลาซึ่งได้ผ่านเข้ามาในชีวิตของบุคคลแต่ละคน ซึ่งได้อุบัติบังเกิดมาในโลกนี้ ในยุคโบราณ นักปราชญ์ทางศาสนา โดยเฉพาะคือในเทพนิยายของกรีก ได้เล่าเป็นรูปของเทพนิยายว่า

ในครั้งหนึ่งได้มีพวกยักษ์มากินมนุษย์ซึ่งเกิดในโลก ทำให้มีบุคคลผู้หนึ่งนามว่าโครโนส ได้เข้ามาปราบปรามบรรดายักษ์เหล่านั้น โดยจับกินไปเสียเลย จับกินไป ๆ กินมานอกจากจะกินยักษ์แล้ว ยังไปกินเอามนุษย์กินเอาเทวดา

แหละกินอะไรต่ออะไรอีกมากมาย ซึ่งความจริงแล้ว เขา
พูดกันมาในรูปร่างของบุคคล ตัวโครโนสในที่นี้ ก็เป็นตัว
ของกาลเวลานั่นเอง

ในความรู้สึกของคนไทยเรา มีคำพังเพยหรือทำนอง
คำทายอยู่อันหนึ่งว่า

“มียักษ์ตนหนึ่งนา มีตาสองข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้าง
หนึ่งริบหรี่ มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ กินสัตว์ทั่วปฐพี
ยักษ์ตนนี้คือใคร”

คำว่ายักษ์ตนหนึ่งนา มีตาสองข้าง หมายถึงกาลเวลา
ที่มีกลางวันกับกลางคืน กลางวันนั้นก็สว่าง กลางคืนก็
ริบหรี่ มีฟันที่จะเคี้ยวกินสรรพสัตว์และเคี้ยวกินตัวของตัวเอง
อยู่สามสิบซี่ คือมีอยู่สามสิบวัน ว่ากันโดยถั่วเฉลยแล้ว
กินสัตว์ทั่วปฐพี หมายความว่าทุกชีวิตที่อุบัติบังเกิดมาใน
โลกนี้ มันก็ต้องมี

อุปาท คือบังเกิดขึ้นในเบื้องต้น

ฐิติ ตั้งอยู่ในท่ามกลาง ผลสุดท้ายก็เป็น

ภังค คือแตกสลายไปในที่สุด

ทุกชีวิตย่อมตกอยู่ในสภาพเช่นนี้เสมอทั้งหมด ไม่มี
ยกเว้น ไม่ว่าจะเป็ดยากในกระด็อบ หรือพระราชานใน
พระราชวังก็ตาม ทุกชีวิตที่เกิดมาแล้วก็ต้องเข้าสู่อำนาจ
ของกาลเวลาทั้งนั้น

ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนา เราจะพบภาษิต ที่เป็น
พระพุทธภาษิตบ้าง ที่เป็นภาษิตของพระสาวก หรือเรื่อง
ราวจากชาดกต่าง ๆ ซึ่งมุ่งที่จะสอนให้คนเข้าใจถึงเวลา
รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ แม้ในภาษิตของคนไทยเรา
เราจะพบคำภาษิตอยู่เป็นอันมาก อาทิเช่น

“อย่าขโมยเวลาของตัวเอง เพราะคนที่ขโมยเวลาของ
ตัวเองจะทำให้กาลเวลาเสียไปโดยเปล่าปราศจากประโยชน์”

“การผลัดวันประกันพรุ่งเป็นการขโมยเวลา”

“เวลาและวารี	ย่อมจะไปตามเวลา
เรือเมล์และรถไฟ	ไม่ได้มีจะคอยใคร
ไอ้เอ๋และอีตอาด	จะไม่สมปรารถนา
ชวดแล้วที่โสภะ	อนิจจาเราเข้าไป”

ภาษิตเหล่านี้ เป็นการให้ข้อคิดเห็นสำหรับบุคคลผู้ได้
อุบัติบังเกิดมาว่า ชีวิตของตนนั้น ขึ้นอยู่กับกาลเวลา กาล
เวลาที่ผ่านไป ชื่อว่าได้ผ่านไปแล้ว ไม่มีโอกาสที่จะหวน
กลับมาอีกได้เลย ดังนั้นบุคคลจะต้องพยายามใช้เวลาซึ่ง
ตนได้มาให้เป็นประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ใครมี
หน้าที่ทำอะไร หน้าที่ศึกษาเล่าเรียน ในฐานะเป็นนักเรียน
นักศึกษา ก็ต้องใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนให้มากที่สุด
เท่าที่จะมากได้ เป็นภิกษุสามเณร ก็ต้องใช้เวลาในการ
ศึกษาปฏิบัติบำเพ็ญสมณธรรม เป็นชาวบ้าน มีอาชีพ
ต่าง ๆ กันออกไป ก็ต้องพยายามใช้เวลาที่ตนมีอยู่นั้นให้

เป็นประโยชน์แก่กิจการงาน แก่หน้าที่ราชการหรือแก่
ธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งตนกำลังรับผิดชอบ ไม่ปล่อยให้เวลาให้ผ่าน
ไปโดยปราศจากประโยชน์ เพราะว่าอดีต เป็นสิ่งที่ผ่าน
พ้นไปแล้ว และผ่านไปอย่างที่ไม่อาจจะเรียกร้องให้กลับ
คืนมาได้ ปัจจุบันเล่าก็กำลังจะผ่านไป อนาคตเป็นสิ่งที่
ยังมาไม่ถึง ไม่แน่ว่าจะมาถึงหรือเปล่า เพราะว่าชีวิตของ
คนเรานั้น ขึ้นอยู่กับลมหายใจเข้าหายใจออกเท่านั้นเอง
หายใจเข้าไปไม่ออก หายใจออกแล้วไม่ได้หายใจเข้า ก็ชื่อ
ว่าคนตาย เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะ เป็นปีใหม่ปีเก่า วันที่
เท่าไรก็ตามเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตของคน คือเวลา
ในปัจจุบัน อย่างที่พูดกันว่า

**อดีตเป็นของผี ปัจจุบันเป็นของเรา อนาคตเป็นของ
เทวดา**

เราจะทำอย่างไรกับปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ให้มาก
ที่สุดเท่าที่จะมากได้ ถ้าหากว่าคนสามารถทำประโยชน์
ให้เกิดขึ้นแก่ตน โดยยึดถือเอาปัจจุบันเป็นหลักในการ
กระทำและบำเพ็ญความเพียรแล้ว เขาก็จะได้รับประโยชน์
จากกาลเวลา ซึ่งเวลาที่ผ่านไปนั้น ในพระพุทธศาสนา
พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระพุทธภาสิตไว้เป็นต้นว่า

**“ขณะอย่าผ่านพ้นท่านทั้งหลายไปเสีย เพราะว่าคน
ที่ปล่อยให้เวลาให้ผ่านพ้นไป ย่อมจะเศร้าโศก”**

วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ควรรีบเร่งกระทำ
ความเพียรเสียในวันนี้เถิด เป็นต้น

เป็นการสั่งสอนให้รู้จักค่าของเวลา ให้เราพิจารณา
ตัวเองอยู่เสมอว่า เวลาที่ได้ผ่านไปล่วงไป เราได้ทำอะไร
ให้เกิดเป็นประโยชน์ขึ้นมาบ้าง โดยเน้นหนักในเรื่องเวลา
ปัจจุบันเช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้น เรื่องปีใหม่หรือไม่ใหม่นี้ไม่ได้สำคัญ
ในทรรศนะทางพระพุทธศาสนาเลย ทางพระพุทธศาสนา
มุ่งที่จะให้พุทธศาสนิกใช้เวลาของตนในปฐมวัย เรามี
หน้าที่ทำอะไร ก็ทำหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ ในมัชฌิมวัย
ควรจะทำหน้าที่อะไรก็ทำไป ในปัจฉิมวัยควรจะทำอะไร
ก็ทำไป หมายความว่าวัยทั้งสามนี้ไม่ให้บกพร่อง ไม่ว่า
ในวัยใดวัยหนึ่ง คนทั่วไป ได้แบ่งวัยของชีวิตไว้ว่า ใน
ปฐมวัย เป็นวัยที่จะต้องศึกษาเล่าเรียน อย่างที่สุภาชิต
พระร่วงท่านแสดงไว้ว่า

“เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่” เมื่อโตขึ้น
มาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ก็ต้องพยายามหาสินทรัพย์ไว้จ่าย
ใช้สอยเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวบุตร ภรรยาสามี เมื่อ
แก่เฒ่าลง ก็ต้องหาเสบียงทรัพย์สินสำหรับที่จะเลี้ยงตน
ต่อไปในสัมปรายภพภายภาคหน้า

ดังนั้นในชั้นแห่งการประพฤติปฏิบัติจริง ๆ แล้ว พระ
พุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ว่า อย่าได้ไปคำนึงถึงอดีต เพราะ

ว่าอดีตที่ล่วงมาแล้วจะเป็นความผิดหรือความถูก ก็ได้ผ่านพ้นไปแล้ว ส่วนอนาคตก็ไม่ควรจะไปคำนึงนึกถึง เพราะอนาคตนั้นยังไม่มาถึง ทั้งไม่แน่ว่าจะมาหรือไม่ ควรจะตั้งหน้าประพฤติกปฏิบัติเอาปัจจุบันธรรมนี้แหละ คุณงามความดีใดที่ยังไม่เคยประพฤติกิประพฤติปฏิบัติ บาปอกุศลอันใดที่ตนเห็นว่าไม่ดี ได้เคยสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนมา เช่นความโกรธ ความเกลียด ความอิจฉา ความริษยากัน ความเกียจคร้านต่อหน้าที่การงานการศึกษาเล่าเรียนเหล่านี้ เป็นอุปสรรคต่อความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าของชีวิตพอที่จะละไปได้ ก็ให้พยายามละลดเสีย เพราะถ้าเราสามารถละได้ในปัจจุบันแล้ว เมื่ออนาคตมาถึงเข้า เป็นอนาคตที่ดี อนาคตที่สดใส เรียกว่าเป็นคนมีอนาคตหรืออยู่อย่างมีอนาคต

ในชั้นประพฤติกปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือในการฝึกจิตขั้นสูงขึ้นไป ท่านสอนให้คนเราตัดปลิโพธ คือเครื่องกังวลได้แก่ไม่ใส่ใจทั้งอดีตและอนาคต อย่างที่วามมาแล้ว แต่หันมาเพ่งเล็งถึงปัจจุบัน อย่างที่คนปฏิบัติกัมมัฏฐาน กำหนดลมหายใจเข้า-ออก มาพิจารณาเฉพาะลมในปัจจุบัน ไม่ได้ใส่ใจเรื่องรอบข้าง ไม่ว่าเรื่องอดีตหรืออนาคต แม้ในหน้าที่การงานอย่างอื่นก็เหมือนกัน ให้มาใส่ใจเฉพาะปัจจุบัน ทำปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

เมื่อทำได้แบบนี้ เชื่อว่าเราก็ได้ต้อนรับวันใหม่ เดือนใหม่ ปีใหม่ที่สร้างสาระแก่นสารของชีวิตให้เกิดขึ้น เพราะว่าการเพียรพยายามในการทำความดีก็ดี ในการศึกษาเล่าเรียนก็ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนก็ดี ตลอดถึงการสร้างสมบุญกุศลต่าง ๆ ให้บังเกิดขึ้นในจิตสันดานของตน เป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องขวนขวายรีบกระทำบำเพ็ญให้รวดเร็วที่สุด เพราะความตายเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนว่าจะมาตัดรอนชีวิตของเราเมื่อไรก็ได้ บางคนคอยผลัดวันประกันพรุ่งว่าตอนนี้เรายังหนุ่ม ค่อยเข้าวัดฟังธรรมเถอะ ค่อยทำตอนแก่ ชีวิตจะเช่นนั้นเสมอไปหรือ เพราะชีวิตของคนก็เหมือนกับใบไม้ มันก็หล่นได้ทั้งใบอ่อนใบแก่ตลอดทั้งกลางอ่อนกลางแก่อะไร ๆ ก็หล่นได้ทั้งนั้น ดังนั้นจึงมีพระพุทธรูปปางตรัสเตือนไว้ว่า

“ความเพียรพยายาม ควรรีบทำเสียในวันนี้ทีเดียว
ใครเล่าจะรู้ว่าความตายจะมีในวันพรุ่งนี้
เพราะว่าเราทั้งหลาย ไม่อาจที่จะผลัดเพี้ยนต่อพระยา
มัจจุราช ผู้มีเสนาใหญ่แน่นได้”

พระพุทธศาสนา ไม่ได้ใส่ใจว่าปีใหม่ปีเก่า แต่มุ่งสอนศาสนิกให้ใส่ใจในปัจจุบันว่า ปัจจุบันนี้เราเป็นใคร เราควรทำอะไร ได้ทำอะไรไปบ้างแล้ว และอะไรที่ยังไม่ได้ทำบ้าง มาตรวจสอบพิจารณาถึงหน้าที่การงาน ความประพฤติ ข้อประพฤติปฏิบัติของตน สิ่งใดที่ควรละก็ให้ละเว้นเสีย

สิ่งใดที่ควรเจริญกระทำบำเพ็ญให้เกิดขึ้นก็กระทำ พระพุทธ
ศาสนา มีคำสอนโดยสรุป เป็นส่วนของปหานะ และเป็น
ส่วนของภาวนา ปหานะก็คือละ ละอะไร ละบาป ละอกุศล

สิ่งใดที่เรียกว่าบาป สิ่งใดที่เรียกว่าอกุศล?

ความรู้สึกหรือการกระทำอันใดก็ตาม ที่เป็นไปเพื่อ
เบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อน เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน
หรือเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น การกระทำหรือความรู้สึก
นั้น ชื่อว่าบาป ชื่อว่าอกุศล

ส่วนการกระทำอันใดที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลอนุเคราะห์
สงเคราะห์แก่จิตใจตนเองและบุคคลผู้อื่น หรือเกื้อกูลแก่
บุคคลทั้งสองฝ่าย เป็นบุญเป็นกุศล ซึ่งบุคคลจะต้องเจริญ
หรือกระทำบำเพ็ญให้บังเกิดขึ้น

เป็นการส่งปีเก่า ด้วยการละสิ่งที่ควรละ

ต้อนรับปีใหม่ด้วยการเจริญหรือการประพฤติปฏิบัติ
ธรรมะที่ทำตนให้ประสบความสำเร็จในปัจจุบัน เช่นมีความ
หมั่นขยันในการประกอบกิจ เครื่องเลี้ยงชีวิต การทำธุระ
หน้าที่ การศึกษาเล่าเรียน หาทรัพย์สมบัติได้มาแล้วก็ถึง
พร้อมด้วยการรักษาทรัพย์สมบัติเหล่านั้นเอาไว้ ในการ
คบหาสมาคมกับเพื่อนฝูงก็เลือกคบกัลยาณมิตรคือเพื่อน
ที่ดีที่งาม ในการจับจ่ายใช้สอยทรัพย์สินเงินทอง ก็มี
สมชีวิตา รู้จักอะไรควรจ่ายไม่ควรจ่าย อย่างภาษิตที่
สุนทรภู่ท่านว่า

“มีน้อยจ่ายน้อยค่อยบรรจง
อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน
ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิไรซื้อ
ให้เป็นเมื่อเป็นคราวทั้งคาวหวาน
เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล
จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดร้อนท้อใจ”

เมื่อเราทำได้แบบนี้ ถือว่าเป็นการต้อนรับปีใหม่
ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นวันขึ้นปีใหม่ตลอดไป ก็หมายความว่า
ว่าวันแต่ละวันที่ผ่านมาถึงเข้าอันเป็นปัจจุบันของเรานี้ เรา
ก็ละสิ่งที่ควรละ บำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ถือว่าได้ใช้เวลา
ของตนให้เป็นประโยชน์สำหรับชีวิต ในขณะนั้น ในยาม
นั้น ที่ได้ประกอบคุณงามความดี ก็ถือว่าเป็นสุขชีวิต คือ
ชีวิตดี

ถ้าหากว่าศาสนิกในพระพุทธศาสนา ได้ใช้วิธีส่งท้าย
ปีเก่าและต้อนรับปีใหม่ ตามวิธีของพระพุทธศาสนา คือ
ละสิ่งที่ควรละ และบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญแล้ว จะเป็น
ไปเพื่อความสุกกายสบายใจ เป็นไปเพื่อความสะอาดแห่งจิตใจ
ที่ใคร ๆ ก็ต้องการ เพราะนั่นคือความสุขในการดำรงชีวิต
ที่แท้จริง.

ทิวาวาร ผ่านบรรจบ ครบปีใหม่
ขอชาวไทย นิราศโรค โศกเศร้าหมอง
รัฐมีธรรม นำพา แผ่นดินทอง
พันภัยสอง คัดรุ ผู้รุกราน
ภัยภายใน ไกลห่าง วางอาฆาต
มุ่งช่วยชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จรัสฉาน
ไทยฆ่าไทย ไหนจะรอด อยู่ยืนาน
ร่วมสมาน สามัคคี ไมตรีกัน

เมื่อโลกยุ่ง ไม่มุ่งแก้ จะแย่งหนัก
ควรร่วมภักดี-กษัตริย์ สมานฉันท์
จงผ่อนปรน ใครที่ไหน ไทยด้วยกัน
เลิกฆ่าฟัน หันหน้า มาปรองดอง
เมตตาธรรม กำจุน หนุนช่วยจิต
ให้เลิกคิด พยาบาท มาดผยอง
อ่อนโยนด้วย เมตตา กรุณาครอง
เสมอเป็น พี่น้อง ท้องเดียวกัน

อาชญากรรม ที่ทำมา คือตราบาป
แสนชั่วหยาบ ใจกาย ไร้สุขสันต์
ร้อนโลกนี้ ทุกข์โลกหน้า สารพัน
ราตรีวัน ผ่านไป ใจกังวล
เกิดแล้วตาย ไซ้จะอยู่ คู่กับโลก
กลัวความโศก เร่งสร้าง ทางกุศล

ให้มาดี อยู่ดี มีมีมล
ค่าของคน อยู่ที่การ งานชอบธรรม

ขออำนาจ อวยพร สุนทรสวัสดิ์
พระไตรรัตน์ ชูชบ อุดมภ์
ให้จิตใจ ใฝ่หา ัจฉธรรม
เป็นผู้นำ ชีวิต ประสิทธิ์พร
อายุศ วรณะ พละสุข
นิราศทุกข์ เจริญธรรม สโมสร
ตลอดปี ๒๕ สุขถาวร
นั่งเย็นนอน สติมั่น ทุกวันเอย.

เรือนใจผู้ไฝ่สุข

พรหมวิหาร คือธรรมที่เป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือ ธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๔ ประการ โดยหลักของการปฏิบัติแล้ว เป็นลักษณะของสมถกัมมัฏฐานคือการทำให้อใจของตนให้สงบเป็นเบื้องต้น พรหมวิหาร ๔ ประการนี้ คือ

เมตตา ความรัก ความปรารถนาดี ที่จะเห็นบุคคล สัตว์อื่น ประสบความสุขความเจริญ

การที่บุคคลจะตั้งความรู้สึกลักษณะนี้ขึ้นมาได้ ก่อนอื่นจะต้องมีความเข้าใจยอมรับว่า ทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกนั้นย่อมมีความเกี่ยวข้องผูกพันกัน ไม่ฐานะใดก็ฐานะหนึ่ง อาจเกี่ยวข้องกันผ่านทางสกุลสัมพันธ์ ในทางชาติ ในฐานะ เป็นเพื่อนร่วมโลกด้วยกัน หรือในฐานะเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย แต่ละชีวิตจะต้องอาศัยบุญกุศลมากบ้างน้อยบ้าง มาบังเกิดในโลก อาศัยโลกอยู่ชั่วคราว ในที่สุดก็จะต้องทอดทิ้งสรีระร่างกายไป ในขณะที่อยู่ในโลกนั้น จำเป็นเหลือเกินที่บุคคลจะต้องพยายามดักดวงผลประโยชน์คือ ความดี จากการได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่

จะมากได้ การสร้างความรู้สึก ในทำนองเมตตาให้เกิดขึ้น
จึงเป็นความจำเป็นประการหนึ่ง

เรื่องของเมตตานั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ว่า
เมตตาจิตที่เป็นไปแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว คือ เป็นไป
เพียงขณะจิตเดียว แต่ก็มีผลมาก มีอานิสงส์มาก ถ้าหาก
เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีจิตที่ประกอบด้วยเมตตา
อย่างนั้น จะไม่ถือว่าเป็นผู้บริโภคาหารของชาวเมืองโดย
ปราศจากประโยชน์

เมตตาความรู้สึกปรารถนาดีนี้ จะต้องเป็นความ
รู้สึกปรารถนาดีที่มีความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ไม่มีความ
ต้องการตอบสนองในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง คือว่าตนจะ
ได้รับผลจากการแสดงเมตตาหรือไม่ก็ตาม แต่เมตตาจะแผ่
ไปในบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย อาจแผ่ไปโดยเจาะจงหรือ
ไม่เจาะจงก็ตาม แต่ว่าความรู้สึกเมตตาจะต้องไม่มีความเยื่อใย
ความอาลัย ความปรารถนา การเรียกร้องต้องการ การได้
รับการตอบแทนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เมตตาจิตที่เกิด
ขึ้นแล้ว จะทำหน้าที่ในการขจัดความรู้สึกพยาบาท โดยปกติ
แล้วจิตใจของบุคคลก็จะถูกนิวรณ์ธรรม คือพยาบาทครอบ
งำจิตใจอยู่ อาจจะมี ความไม่พอใจเคียดแค้นชิงชัง พยาบาท
บุคคลบางคนที่ทำให้ตนไม่พอใจหรือให้โกรธ แต่เมื่อเมตตา
จิตเกิดขึ้นแล้ว ทำหน้าที่ทำลายพยาบาทซึ่งมีอยู่ภายในจิต
ให้ออกไปเสียก่อน เมตตาจิตจึงจะดำรงอยู่ได้ แต่ในทำนอง

เดียวกัน ถ้าหากว่าพยายามเกิดขึ้นครอบงำจิตใจอย่างเต็มที่ เมตตาจิตก็ไม่อาจที่จะแสดงอานุภาพอะไรได้ นี่เป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างธรรมกับอธรรม โดยอาศัยจิตนั้นเป็นสนามในการต่อสู้ จิตสามารถจะรับอารมณ์ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่เดียวเพียงอย่างเดียว ดังนั้นถ้าเมตตาจิตเกิดขึ้น พยายามก็หายไป ถ้าพยายามเกิดขึ้นเมตตาจิตก็หายไป แต่ได้โปรดสังเกตว่าในเรื่องของการสร้างเมตตาจิต สร้างไมตรีจิตให้เกิดขึ้นนั้น พยายามเป็นข้าศึกที่ห่างไกล แต่มีข้าศึกที่ใกล้ชิดอยู่ ซึ่งโดยปกติแล้วคนไม่ได้คิดว่าเป็นข้าศึก แต่ในทางปฏิบัติแล้วสิ่งเหล่านี้เป็นข้าศึก

ข้าศึกนั้นคืออะไร?

ถือความเสแสร้ง ความเยอใย หรือความรัก เมตตาจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับความรัก เพราะความรักนั้น มีลักษณะต้องการผลตอบแทน ตอบสนอง ถ้าหากไม่มีการตอบสนอง ก็จะกลายเป็นความโกรธไป เมื่อก้าวโดยสรุป เมตตา มีสัตว์เป็นอารมณ์ เช่นเดียวกับความรัก และเสแสร้งเหมือนกัน แต่ว่าเมตตาวัตถุคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงรูปร่าง หน้าตา ของเขาว่า เป็นอย่างไร แต่ตนมีความรู้สึกว่าคุณคนและสัตว์เหล่านั้น เป็นเพื่อนร่วมเกิด ร่วมแก่ ร่วมเจ็บ ร่วมตายกับตน ก็สร้างความรู้สึกในทำนองปรารถนาดี ปรารถนาความสุข ความเจริญ ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลและสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น

เรื่องของเสน่หานั้นมุ่งอยู่ที่ความสวยงาม ความน่ารัก
น่าใคร่ น่ายินดี น่าปรารถนา ของรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส
สภาพของสิ่งเหล่านั้น และติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส
และสัมผัสเหล่านั้น ถ้าหากว่ารูปเกิดการเปลี่ยนแปลงไป
จิตก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งในบางครั้งบางคราว
ถ้าหากว่าไม่ได้มองดูสภาพจิตโดยแท้จริงแล้ว จะรู้สึกคล้าย ๆ
กับว่าเมตตาเช่น บุคคลเลี้ยงดูสัตว์ เช่น สุนัข แมว หรือ
อะไรก็ตาม เลี้ยงดูด้วยความเมตตา แต่ว่าเมื่อสุนัขตัวนั้น
เกิดเป็นขี้เรื้อน สกปรก เหม็น เมตตาก็จะหายไป แสดง
ว่าไม่ใช่เมตตา แต่เป็นเสน่หา ซึ่งอยู่ในระหว่างเมตตากับ
พยาบาท เสน่หาย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามอาการขึ้นลงของ
คนเหล่านั้น ถ้าหากว่าสิ่งนั้นยังมีความประณีต ยังอาจตอบ
สนองความต้องการของตนได้ ให้ประโยชน์แก่ตนได้ เสน่หา
ก็ยังดำรงอยู่ ถ้าหากว่าสิ่งเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป เสน่หา
ก็เสื่อมไป แต่เมตตาไม่ได้เสื่อมไป เพราะวัตถุประสงค์ของคนที่
จิตใจ ดังกล่าว เสน่หาจึงถือว่าเป็นศัตรูด้านแรกของเมตตา
จิต ที่จะทำให้เมตตาจิตเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ คือแทนที่จะ
ทำหน้าที่สลายพยาบาท กลับกลายเป็นสร้างความหลง ความ
ละโมภ โลก อยากได้ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เพื่อ
ตอบสนองความต้องการของตน

ดังนั้น ในการประพฤติปฏิบัติบุคคลจะต้องพยายาม
ตรวจสอบดูจิตว่า ในขณะที่จิตเป็นเมตตาหรือเป็นเสน่หา

ถ้าเป็นเสน่ห์หา จะไม่มีผลในทางทำลายกิเลส แต่จะเพิ่มพูน
กิเลสขึ้นภายในจิตใจโดยเฉพาะ คือ โมหะ กับโลภะ เพื่อ
ตอบสนองความปรารถนาแห่งจิตใจของตน แต่ถ้าหากว่าเป็น
เมตตาจิตดังกล่าว ก็จะทำหน้าที่ขจัดพยาบาทให้หมดไป
สิ้นไปจากจิตใจ บุคคลผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตา จะมีความ
รู้สึกในสัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ แม้ไม่สามารถ
จะแผ่กว้างไกล ในลักษณะนั้นก็รู้สึกความเป็นมิตรสนิทสนม
ในสัตว์บางจำพวก ในบุคคลบางจำพวกโดยไม่จำเป็นว่า
บุคคลเหล่านั้น จะเปลี่ยนแปลงไป หรือจะตอบแทนบุญคุณ
หรือจะตอบสนองความปรารถนาของตนแต่อย่างใดอย่าง
หนึ่ง หรือไม่ก็ตาม นี่เป็นลักษณะของเมตตา

การแผ่เมตตาโดยหลักทั่วไป ท่านบอกว่าเป็นคุณ
ทำตนเป็นอุปัชฌาย์ว่าสัตว์ทั้งหลายไม่ปรารถนา การประทุษ
ร้าย การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน สัตว์ทั้งหลายย่อมหวาด
กลัวต่ออาชญาต่าง ๆ ไม่ว่าจะมาในลักษณะใดก็ตาม แม้เรา
เองก็มีความรู้สึก และมีความต้องการเช่นนั้น เมื่อมีความ
รู้สึกและมีความต้องการเช่นนั้นแล้ว ก็สร้างเมตตาให้บังเกิด
ขึ้นในบุคคลทั้งหลาย ปรารถนาความไม่เบียดเบียน ความ
ไม่มีเวร ความไม่มีภัยต่อสัตว์ทั้งหลาย การแผ่เมตตาอาจจะ
แผ่ได้หลายลักษณะเช่น

แผ่ไปโดยเจาะจงในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใด
กลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ โดยปรารถนาความสุขความเจริญ

แก่บุคคลกลุ่มนั้น หมู่หนึ่ง บุคคลนั้น แผลไปในเทศะหนึ่ง เช่น
แผลไปในประชุมชน หมู่บ้านหนึ่ง ตำบลหนึ่ง อำเภอหนึ่ง
จังหวัดหนึ่ง ให้มีความสุขความเจริญ ปราศจากเวรภัย

แผลไปในสัตว์ที่หาประมาณไม่ได้ ถ้าความรู้สึกในลักษณะ
นี้เกิดขึ้นท่านไม่ถือว่าเป็นเมตตาพรหมวิหารแล้ว แต่เป็น
เมตตา อัมปมัญญา คือ เมตตาที่หาประมาณไม่ได้ โดยปกติ
จะเป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นี่เป็น
ลักษณะการเดินของเมตตา มีลักษณะเดินทางอย่างนี้ มี
เครื่องกันอย่างนี้ มีลักษณะขจัดบาปขจัดอกุศลอย่างนี้ เพื่อ
จะให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของเมตตาอย่างชัดเจน พระ
อรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้ว่า

บุคคลที่อยู่ด้วยเมตตาจิตนั้น จิตที่ประกอบด้วยเมตตา
เมื่อบังเกิดขึ้น เปรียบเหมือนเมตตาที่บังเกิดขึ้นแก่ผู้เป็น
มารดา เมื่อทราบว่าตนตั้งครรภ์ ก็ปรารถนาความสุข ความ
เจริญแก่ลูก ปรารถนาความไม่มีโรคไม่มีภัยเบียดเบียน
แก่ลูกทุกคน พ่อแม่ย่อมมีความรู้สึกต่อลูกในครรภ์อย่าง
นี้ เวลาลูกเกิดมาหน้าตาจะเป็นอย่างไรไม่เป็นปัญหา แม้
อาจจะพิกลพิการไป แต่ว่าพ่อแม่ก็ไม่ได้เสื่อมความเมตตา
แก่ลูกเลย นี่เป็นลักษณะของเมตตา

เมตตา ท่านแสดงว่าเป็นธรรมที่คุ้มครองโลก และ
ทรงแสดงอานิสงส์ไว้หลายประการ สำหรับบุคคลผู้เจริญ
เมตตานั่น ท่านบอกว่าในครั้งแรกจริง ๆ ควรจะไปเกี่ยว

ซ่องไปสนทนากับท่านผู้เป็นญาติสนิทมิตรสหาย จนเกิดความรู้สึกสนิทสนมเกิดความหวังดีในบุคคลนั้นอยู่ภายในจิต และออกมาจากสถานที่นั้นโดยรักษาความรู้สึกเดิมนั้นได้ แล้วแผ่ความรู้สึกอันนั้นไปในบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย จะรู้สึกว่าคุณและสัตว์ทั้งหลายนั้นล้วนแล้วแต่เป็นมิตร เป็นผู้ควรแก่เมตตาทั้งนั้น เมตตาที่บุคคลอบรมเจริญดีแล้ว ทรงแสดงว่ามีอานิสงส์หลายประการ เช่น

“นอนหลับเป็นสุข ตื่นอยู่เป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาย่อมรักษา ยาพิษ ศาสตร์รา ไฟ เป็นต้น ไม่สามารถทำอันตรายได้ จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิได้เร็ว ไม่หลงตาย ตายไปแล้วจะบังเกิดขึ้นในสุคติ เป็นต้น”

เมตตาจิตที่บังเกิดขึ้นในบุคคล ถ้าหากแผ่ไปมาก หมายถึงบุคคลภายในสังคมที่เมตตาจิตมากแล้ว โลกนี้จะไม่มีความพยาบาท ไม่มีการเข่นฆ่าประทุษร้ายกัน ดังนั้นท่านจึงแสดงไว้เป็นคติให้จำง่าย ๆ ว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลก

“กรุณา” กรุณาคือความห่วงใย ความสงสาร คิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ข้อดีโดยตรงของกรุณา คือ วิหิงสา จะสังเกตได้ว่าพื้นจิตของบุคคลที่ถูกกดทับไว้ด้วยจารีตประเพณี สังคม ศีลธรรม กฎหมาย มีสิ่งหนึ่งคือ ต้องการจะเห็นความ

พินาศเดือดร้อนของบุคคลอื่น เราจะพบว่าสัญชาตญาณเหล่านี้จะแสดงออกมา แล้วควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามสัญชาตญาณ หรือความรู้สึกนั้น ๆ เราอาจเรียกว่า สัญชาตญาณดิบก็ได้ โดยทั่วไปแล้วคนเราชอบดูความพินาศของคนอื่น มีรถชนกัน มีคนด่ากัน มีคนทะเลาะกัน มีไฟไหม้ จะมีคนสนใจไปดูกันมาก แต่ถ้าหากใครมานั่งฟังปาฐกถา นั่งกัมมัฏฐาน ฟังเทศน์หรือทำการพัฒนาต่าง ๆ บริจาคโลหิตบำรุงสมากาชาด คนไม่ค่อยสนใจเพราะไม่สามารถตอบสนองสัญชาตญาณดิบของตนได้ สัญชาตญาณดิบนี้ภาษาธรรมท่านเรียกว่า วิหิงสา ความรู้สึกในทำนองเบียดเบียนปรารภณาที่จะดูที่จะเห็นความพินาศของบุคคลอื่น บุคคลบางคนที่ไม่อาจจะควบคุมความรู้สึกอันนี้ได้ ก็แสดงออกมาในลักษณะส่งเสริม ปลุกปั่นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเบียดเบียนกันขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าใจของเขาไม่อยู่ในอำนาจการควบคุมบังคับบัญชา จนแสดงออกมาในลักษณะที่ต้องการจะดูความพินาศของบุคคลอื่น พระพุทธศาสนาจึงได้แสดงความกรุณาเอาไว้ เพื่อให้บุคคลนี้มีความกรุณาคือ ปรารภณาที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น สัตว์อื่นผู้กำลังประสบความทุกข์ จะเห็นได้ว่าเมตตาที่มีสัตว์ทั่วไปเป็นอารมณ์ กรุณานั้นมีสัตว์ที่ประสบความทุกข์เป็นอารมณ์ คือจะใช้กรุณาได้ในกรณีที่มีสัตว์เหล่านั้น หรือบุคคลเหล่านั้นกำลังประสบความทุกข์

ความเดือดร้อน แล้วมีความสงสาร ต้องการจะช่วยเหลือบุคคล และสัตว์เหล่านั้น ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ข้าศึกของ กรุณายังมีอีกอย่างหนึ่งซึ่งแอบแฝงอยู่ บางคนอาจจะเข้าใจ ว่ากรุณา แต่ที่จริงไม่ใช่กรุณา เขาเรียกว่า โสภจิต คือ จิตที่ประกอบด้วยความโศก

จะพบว่าในบางกรณี เมื่อเห็นสัตว์อื่น บุคคลอื่นประ สบความทุกข์ความเดือดร้อน แทนที่จะรีบเร่งช่วยเหลือ เช่น เห็นคนตกน้ำ แทนที่จะกระโดดลงไปช่วยเหลือ แต่ ไม่ได้กระโดด กลับร้องให้เด่นเร่า ๆ นี้ไม่ใช่กรุณา แต่เป็น โสภจิต เป็นทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิต เป็นตัวกลางระหว่าง วิหิงสากับกรุณา

โสภจิต นี้อาจจะเกิดขึ้นในกรณีอย่างนี้ และในกรณี ที่เห็นคนอื่นประสบความทุกข์ ความเดือดร้อน แล้วก็หวั่น เกรงอันตรายก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจ ลักษณะอย่างนี้ไม่ใช่ กรุณา แต่เป็นความโศก จะพบว่าพระพุทธเจ้า นั้น มี พระ กรุณาเป็น ปุเรจาริก ถ้าหากว่ากรุณาแสดงออกมาใน ลักษณะเศร้าโศกร้องห่มร้องไห้ น้ำตาไหลอย่างนั้น พระ พุทธเจ้าจะต้องร้องไห้อยู่ทุกวัน เพราะว่ากรุณาทรงอยู่ ตลอด ลักษณะอย่างนี้ท่านจึงไม่เรียกว่ากรุณา แต่เรียก ว่า ความโศก ความโศกเมื่อเกิดแล้ว ไม่มีลักษณะในการ ทำลายกิเลสเหมือนกรุณา แต่เป็นลักษณะของความทุกข์ หรืออาจจะเป็นความโกรธในบุคคลที่ประทุษร้ายบุคคลที่

คนรัก ดังนั้น จึงควรพิจารณาคูจิตในขณะนั้น ๆ ว่าเป็น
กรุณาหรือเป็นความโศก อย่างบุคคลบางคนที่มีญาติพี่น้อง
ตาย ควรที่จะจัดการเรื่องงานศพให้เรียบร้อยแต่กลับร้องไห้
ได้ ๓ วัน ๓ คืน นั่นคือ โสกะ ไม่ใช่กรุณาเลย ถ้าเป็นกรุณา
แล้ว ต้องเป็นอีกลักษณะหนึ่ง คือ ขจัดวิหิงสา ออกไป
ได้ ขจัดความเบียดเบียนออกไปได้ ใครเดือดร้อนต้องสร้าง
ความรู้สึกในทำนองที่อยากจะช่วยเหลือให้เขาหลุดพ้นจาก
ความทุกข์ ลักษณะจิตที่ประกอบด้วยกรุณาที่เด่นชัด ท่าน
อธิบายว่า

จิตที่ประกอบด้วยกรุณา เหมือนจิตของมารดาบิดา
ที่มีต่อบุตร ในขณะที่บุตรประสบโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน
หรือป่วยหนัก พ่อแม่ย่อมเกิดหวั่นใจอย่างแรง ปราศณา
ที่จะให้บุตรพ้นจากอันตรายเหล่านั้น มีหมอดี ๆ ที่ไหนก็
จะพาไป เสียเงินเสียทองเท่าไรก็ยินดีที่จะเสีย เพื่อให้ลูก
หายจากโรค บางคนถึงแม้ว่าตนจะต้องเจ็บป่วยแทนลูกก็
ยินดี นี่เป็นลักษณะกรุณา คือพร้อมที่จะช่วยเหลือ ถึงแม้
ว่าจะมีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็ตาม งานของ
กรุณานั้นเมื่อแสดงออกมาทางกายแล้วจะเห็นชัด อย่างเช่น
พระพุทธเจ้า ทรงมีพระมหากรุณาต้องการที่จะช่วย
องคฺุลิมาล ขณะที่เสด็จไปช่วยองคฺุลิมาลนั้น มีคนทักท้วงด้วย
ประการต่าง ๆ ว่าทางนั้นไม่ดี มีโจรอาจประทุษร้ายถึงแก่
ชีวิตได้แต่พระมหากรุณาอันเต็มเปี่ยมอยู่ในพระทัย พระ

พุทธเจ้าไม่ได้หวังเกรงอันตรายเหล่านั้นเลยและเสด็จไปทำงาน อันเป็นเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ลักษณะของกรุณานั้นเมื่อได้บังเกิดขึ้นจะเห็นได้ชัด ท่านจึงอุปมาไว้เป็นคำกลอนที่ว่า

อันความกรุณาปราณี
จะมีใครบังคับก็หาไม่
หลั่งมาเองเหมือนฝนอันชื่นใจ
จากฟากฟ้าสุรालย์สู่แดนดิน
เป็นความดีสองชั้นพลันปลื้มใจ
ทั้งผู้ให้และผู้รับสมถวิล

นี่คือลักษณะของกรุณา เป็นกรุณาที่หลั่งมาเพราะเห็นคนอื่นประสบความทุกข์ ความเดือดร้อนโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นมิตร เป็นศัตรู จะเป็นเพื่อน เป็นอะไรก็ตาม แต่ต้องการจะช่วยเหลือ เมื่อความรู้สึกอย่างนี้เกิดขึ้น จะทำหน้าที่ในการขจัดวิหิงสา คือความเบียดเบียน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

มุทิตา ได้แก่ความรู้สึกพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นเขาได้ดี จะเห็นว่าโดยปกติแล้ว คนโดยมากเมื่อคนอื่นได้ดี จะมีความรู้สึกริษยา หรืออิจฉา บางเวลาเมื่อพูดถึงบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง มีผู้กล่าวสรรเสริญผู้นั้นซึ่งอาจจะเป็นเพื่อนร่วมชั้น

ร่วมสำนัก ในกรณีที่ตนไม่สามารถปฏิเสธได้ ก็อาจจะ
ยอมรับแต่ยอมรับไป ๆ แล้วจะกระตุ้นให้เกิดความริษยา
ขึ้น พุดไปพุดมาก็ตั้งเงื่อนไขว่าแต่ แต่เป็นอย่างนั้น แต่เป็น
อย่างนี้ แต่เป็นอย่างโน้น นี่แสดงว่า เพลิงของริษยากำลัง
แล่นออกมาแล้ว ได้แผดเผาจิตใจจนกระทั่งไม่สามารถ
บรรเทายับยั้งไว้ได้ จึงแสดงออกมาในลักษณะนั้น มุกิตา
คือความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นเขาได้ดี ใครจะได้ดีก็ตามไม่
สำคัญ แต่เรายินดีในการได้ดีของบุคคลนั้น แต่ก็อีกนั้น
แหละ มุกิตานี้มีข้าศึกใกล้ชิดอีกตัวหนึ่ง คือ

ปหาสะ ซึ่งท่านแปลว่าความร่าเริง เป็นลักษณะ
คล้าย ๆ มุกิตาเหมือนกัน เช่น ยินดีในการได้ดีของครูบา
อาจารย์ โดยหวังว่าตนจะมีหน้ามีตากับเขาบ้าง หรือว่า
พ่อแม่ได้รับยกย่องในตำแหน่งสูงขึ้นมากก็ยินดีไปด้วย แต่ใน
ขณะเดียวกันก็เอาตัวเข้าไปผูกพันด้วย ลักษณะมุกิตาเช่นนี้
มี ปหาสะด้วย คือเจือปนด้วยความร่าเริง และหวังว่าตน
ได้รับประโยชน์ด้วย มุกิตาจึงมีหน้าที่ขจัดความริษยา ซึ่ง
ทางศาสนาถือว่าเมื่อเกิดขึ้นมาก ๆ สามารถทำลายสัตว์
โลกแผดเผาให้พินาศไปได้ ดังนั้น จึงกล่าววว่า

ความริษยาทำให้โลกพินาศได้

มุกิตา จึงควรปลูกให้มีขึ้น มิฉะนั้นเมื่อได้ยินเรื่องราว
ความดีของบุคคลอื่น ก็จะทำให้เกิดความริษยาอิจฉาแผดเผาอยู่
ตลอดเวลา มุกิตาจึงทำหน้าที่ขจัดริษยาออกไป และขณะ

เดียวกันก็ต้องไม่มีปหาสะอยู่ด้วย เพราะปหาสะเป็นกิเลสสาย
ความโลภคือ โลภอยากได้สิ่งที่ผูกพันมาถึงตน ปหาสะ จึงมี
ความโลภเจือปน และเมื่อตั้งความหวังแล้วไม่ได้ตามหวัง
ก็จะกลายเป็นโกรธ ความโกรธนี้ก็คือข้าศึก

ดังนั้น ในทางปฏิบัติท่านจึงให้ตรวจดูจิตว่าที่เราว่า

มุกิตานี้ปหาสะแทรกอยู่ไหม

ถ้าหากว่ามีปหาสะแทรกอยู่ ก็ต้องพยายามขจัดความ
รู้สึกอันนั้นออกไป มุกิตาจึงจะเป็นมุกิตาที่บริสุทธิ์ ใน
ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า เมื่อมีการได้ดีของผู้หลักผู้ใหญ่ก็ไป
แสดงมุกิตาจิตกัน แต่มุกิตาจิตนั้นบางกรณีมี ปหาสะ มุกิตา
จริง ๆ มีน้อย มักเป็นงานของปหาสะ ซึ่งไม่มีผลในการ
ขจัดอริสสารหรือริษยา ลักษณะของมุกิตานั้นเมื่อจะสังเกต
ดู ท่านอุปมาไว้ว่า ลักษณะจิตที่จะถือว่าเป็นมุกิตาจิตจริง ๆ
นั้น เหมือนความรู้สึกของพ่อแม่ที่ทราบความสำเร็จของ
ลูกว่า ลูกหายจากโรค ลูกได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง พ่อแม่
จะมีมุกิตาจิต คือ พลอยยินดีในการได้ดีของลูก พ่อแม่เอง
ไม่ต้องการอะไร แต่ต้องการแสดงความชื่นชมในความ
สำเร็จของลูก ไม่มีความรู้สึกอริสสารริษยา ในขณะเดียวกัน
ก็ไม่ต้องการตอบสนอง ไม่มีความอยากตอบสนองในทาง
ที่เรียกว่า ปหาสะ คือหวังผลจากการได้ดีของลูก จึงเป็น
มุกิตาด้วยความบริสุทธิ์ใจจริง ๆ

อุเบกขา แปลว่าความวางเฉย ใช้ในกรณีที่คนอื่นหรือ
สัตว์อื่นประสบความทุกข์ ความวิบัติเพราะการกระทำ
ของตน อุเบกขามีหน้าที่ในกรรขจัดอคติออกไปจากจิต งาน
ของอุเบกขาเป็นงานขจัดอคติ แต่ว่าอุเบกขาก่อนที่จะทำ
หน้าที่ในลักษณะอย่างนี้ได้ มีข้อที่ใกล้ชิดอยู่ ๒ อย่าง
คือ

ปฏิมะ การตั้งเงื่อนไขก่อน ว่าคนนั้นไม่ดี คนนี้ไม่ดี

อุณนยะ กำหนดเงื่อนไขไว้ก่อนว่าคนนั้นดี

เมื่อความรู้สึกอย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว จะเป็นอุเบกขาไป
ไม่ได้ คือจะเกิดจิตที่วางเฉยไม่ได้ ถ้าหากว่าคนที่ถูกตน
กำหนดเงื่อนไขว่าคนนั้นไม่ดี เกิดความวิบัติ จะเกิดความ
สิงโลดดีใจ ซึ่งอาศัยปฏิมะ แต่ถ้าหากว่าคนที่ตนกำหนด
เงื่อนไขไว้ว่าดี ประสบความวิบัติ คนก็จะเกิดโสกะ ความ
โสกเศร้าเสียใจเกิดขึ้นชั่งต่อคนซึ่งทำให้บุคคลเหล่านั้นให้
เกิดความเดือดร้อน การที่จะให้เกิดอุเบกขาขึ้นมาให้จริง ๆ
ท่านบอกว่า ต้องมองให้เห็นตามหลักของกัมมัตสกตา คือ
การที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตนตามหลักที่
ทรงสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นผู้รับผล
ของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรม
เป็นที่พึ่งอาศัย ไครก่อกรรมอันใดไว้จะดีหรือชั่วก็ตาม จะ
ต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

เขาจะเป็นพินัยชน คนที่รัก หรือจะเป็นคนที่เราไม่ชอบก็ตาม การที่เขาประสบความสำเร็จ เป็นผลจากการกระทำของเขา เราควรจะทำใจให้เป็นอุเบกขา คือรู้จักวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจในความวิบัติของบุคคลนั้น ถ้าดีใจก็แสดงว่าถูกอำนาจของปฏิมะครอบงำ ถ้าเราเสียใจก็แสดงว่าถูกอำนาจของอุณหยะครอบงำไว้ ต้องเดินฝ่าอุปสรรค ๒ ตัวนี้เข้าไปถึงอุเบกขาให้ได้ เมื่อเกิดอุเบกขาแล้วก็จะเกิดภาวะยอมรับ

เพราะว่าในการเกี่ยวข้องกับโลกและสังคมนั้น เราจะพบว่า

ในบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย เราก็สร้างเมตตาคิด

เมื่อบุคคลและสัตว์ทั้งหลายประสบความสำเร็จทุกขความเดือดร้อน เราก็ใช้กรุณา

เมื่อบุคคลอื่นเขาได้ดี จะเป็นใครก็ตาม เราก็ใช้มุทิตา

ถ้าหากเขาประสบความสำเร็จเพราะการกระทำของเขา คนนั้นจะเป็นใครก็ตาม เราจะใช้เมตตา คือ ปรรารถนาความสุขความเจริญแก่เขาไม่ได้ เพราะเขาจะต้องไปติดคุก เราจะปรรารถนาให้เขามีความสุขความเจริญอยู่ในคุกก็ไม่ได้ ต้องการใช้กรุณาช่วยให้เขาหลุดพ้นจากการติดคุกไม่ได้ เพราะว่าขึ้นแสดงออกกรุณาในขณะอย่างนี้ ก็ผิดทั้งกฎหมายผิดทั้งศีลธรรม ใช้มุทิตา การพลอยยินดีไป

แสดงความยินดีกับเขาที่เขาได้ติดคุก เพราะต้องประสบ
ผลกรรมอย่างนี้ ยิ่งไปกว่านั้นใหญ่

ดังนั้น เมื่อไม่อยู่ในวิสัยที่จะใช้ธรรมสามข้อนั้นได้
ก็ต้องใช้อุเบกขา คือ ความวางเฉย ปล่อยให้เป็นเรื่องของ
กรรม เพราะเราก็ตามคนอื่นก็ตาม เมื่อทำกรรมอันใดไว้
จะต้องเป็นไปตามกฎแห่งกรรมนั้นที่ตนกระทำเอาไว้ แม้ใน
พวกคนที่เป็นนักเรียนนักศึกษา ก็เหมือนกัน โดยทั่วไปก็
ควรจะสร้างความเมตตา คือความรัก ความปรารถนาดี
ต่อกัน เมื่อเพื่อนเขาประสบความทุกข์ความเดือดร้อนก็
ช่วยเหลือ เพื่อนเขาสอบได้คะแนนดี ๆ ก็แสดงความยินดี
กับเขา แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าเพื่อนสอบตก เพราะไม่เอาใจ
ใส่ในการเรียน เราจะไปโทษครูอาจารย์โทษดินฟ้าอากาศ
ไม่ได้ จะจัดเงินชบวนประท้วงหรือเรียกร้องคะแนนก็ได้
เพราะผิดธรรมดังกล่าว ต้องทำจิตใจให้อยู่ด้วยอุเบกขา
อุเบกขานี้เป็นคู่ปรับโดยตรงกับอคตินั่นเอง

เรื่องของธรรมะ นี้เป็นเรื่องแปลก ในข้อที่คล้าย ๆ กับ
วงกลม วงหนึ่งที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเส้นหนึ่ง ซีกหนึ่งเป็น
อกุศล อีกซีกหนึ่งเป็นกุศล แต่ถ้าเกิดลำเส้นขนานไปก็จะ
เปลี่ยนไป เช่น ความต้องการมาเป็นฉันทะ จะเห็นได้ว่า
ฉันทะเป็นอิทธิบาทอยู่ใกล้ กำลังจะข้ามเส้นขนานมาเป็น
กุศลกรรมที่จริงฉันทะคือความพอใจ ก็เป็นสายของความ
โลกเหมือนกัน แต่เนื่องจากอ่อนไปแล้วก็กลายเป็นกุศล

ธรรมไป เหมือนกับยาพิษที่มีน้ำผสมเข้าไปมากจะใช้ประโยชน์ได้ ในด้านของธรรมะก็มีลักษณะเดียวกัน เช่น เมตตา ปราบณาดีต่อบุคคลทั่วไปโดยไม่รู้ความว่าควรหรือไม่ควร หรือต้องการที่จะช่วยเหลือเขาเรื่อยไป จะเห็นได้ว่าจะล้าเส้นขนานกลายเป็นอคติ เช่น เมื่อคนที่เราชอบเขา เราก็ต้องการจะช่วยเหลือเขาแม้เขาจะทำผิด จะช่วยเหลือเขาเรื่อยไปก็จะล้าเส้นขนานไปเป็นอคติไป แม้มุทิตาก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน ดังนั้นเรื่องอุเบกขา จึงใช้เมื่อต้องการที่จะไปปรับให้ธรรมทั้ง ๓ ประการนี้ ไม่ให้เหวี่ยงไปตกอยู่ในอำนาจของอคติ

อคติทั้งสี่ประการคืออะไร

ลำเอียงคนรักใคร่กัน เรียก จันทาคติ แผ่เมตตาไปเฉพาะคนที่เรารักช่วยเหลือเฉพาะคนที่เรารัก แสดงความยินดีเฉพาะคนที่เรารักเท่านั้น อย่างนี้เป็นอคติ

ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน เรียกว่า โทสาคติ จะพบว่าคนบางคนเป็นคนดีควรแก่การยินดี เมื่อเขาได้ดีขึ้นมา แต่บังเอิญเราไม่ชอบทำให้มุทิตาไม่ได้ จิตก็ตกไปในข่ายโทสาคติ

ลำเอียงเพราะกลัว เรียกว่า ภยาคติ ทั้ง ๆ ที่คนนั้นไม่น่าจะได้ดีเลยได้ทำชั่วผิดนานาประการ ก็แสดงความเมตตา ความปราณาดี เป็นมิตรไมตรีกับเขาเมื่อเขาได้ดี

เพราะอิทธิพลหรือเพราะอะไรก็ตาม เราก็ไปมุกิตาจิตกับ
เขาทั้ง ๆ ที่โดยหลักความจริงแล้ว คนคนนี้ไม่ควรแก่มุกิตา
เลย เพราะการก้าวเข้าไปสู่ความยิ่งใหญ่ของเขา มีสิ่งไม่
ดีหลายประการ แต่เราจำเป็นต้องไปแสดงความยินดีกับ
เขา ก็เพราะความกลัวต่าง ๆ หรือเป็นเพราะอำนาจเงิน
ของเขาเป็นต้น ดังนี้เป็นลำเอียงเพราะกลัว

ลำเอียงเพราะหลง เรียกว่า โมหาคติ ปัจจุบันนี้มีการ
แสดงออกในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชน
เป็นปัจจัยที่สำคัญในการรายงานเรื่องราวต่าง ๆ โดยขาด
ปัญญาพิจารณา จะพบว่าสื่อสารมวลชนนี้จะเป็นฉบับใด
ก็ตาม หนังสือพิมพ์ไม่ต่ำกว่า ๘๐% จะขุดคุ้ยเฉพาะเรื่อง
ที่ไม่ดีของคน พยายามหาอะไรที่ไม่ดีมาให้ได้ เพราะเป็น
การตอบสนองสัญชาตญาณดิบของมนุษย์ คือต้องการได้
เห็นได้ยินได้ฟังความพินาศ ความเดือดร้อนของบุคคลอื่น
นั่นเอง เมื่อฝ่ายหนึ่งแสดงสัญชาตญาณดิบ เพื่อตอบสนอง
สัญชาตญาณดิบของคนแล้ว ถ้าหากว่าคนตกอยู่ในโมหา
คติ ก็จะตัดสินใจไปเลยว่าบุคคลนั้นชั่ว บุคคลนั้นดี
โดยไม่ได้พิจารณาว่าชั่วอย่างไร ดีอย่างไร ดีเพราะเหตุใด
ชั่วเพราะเหตุใด

อคติทั้งสี่ประการนี้เองที่ทำให้โลกเอียง ทำให้สังคม
เอียง ความยุติธรรมบังเกิดขึ้นภายในสังคมไม่ค่อยได้ แต่
ถ้าหากว่าคนได้ดำเนินชีวิตของตนไปตามควรแก่กรณี ว่า

ในกรณีเช่นไรควรใช้กรุณา ในกรณีเช่นไรควรใช้มุกิตา
ในกรณีเช่นไรควรใช้อุเบกขาแล้ว ก็จะไม่ตกอยู่ภายใต้
อำนาจของอคติดังกล่าว การดำเนินชีวิตอยู่ในโลกก็จะ
สามารถหาความสงบให้กับจิตได้ โดยให้จิตไปอยู่ที่อุเบกขา
เสีย เป็นการหยุดชั่วคราว เมื่อแสดงบทบาทไม่ได้ ช่วย
เหลืออะไรไม่ได้ ควรทำจิตให้เป็นอุเบกขา

เมตตาตามที่กล่าวมาแล้ว ก่อนที่จะเจริญขอให้บุคคล
ไปเกี่ยวข้องกับคนที่รักหรือคนที่ถูกอภัยภัยกันให้มาก และ
ก็รักษาอารมณ์นั้นไว้ และแผ่อารมณ์นั้นออกไปถึงบุคคล
และสัตว์

กรุณา ให้ใช้เมื่อเกี่ยวกับบุคคลที่กำลังประสบความ
ทุกข์ ความเดือดร้อน ความหิวโหย เจ็บป่วย หรือเดือด
ร้อนด้วยประการใดประการหนึ่ง จนเกิดความรู้สึกที่จะ
ช่วยเหลือบุคคลนั้น พรารถนาที่จะช่วยเหลือให้เขาหลุดพ้น
จากทุกข์ จากอันตรายเหล่านั้นก็รักษาอารมณ์เหล่านั้นไว้
แล้วแผ่อารมณ์ความรู้สึกเหล่านั้นไปว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลาย
ทั้งปวงจงหลุดพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน

มุกิตา สร้างความรู้สึกกับคนที่ได้ดีเพราะความดี และ
พยายามที่จะไม่ให้มี ปหาสะอย่างที่ว่ามาแล้ว ในที่สุดก็
รักษาอารมณ์เหล่านั้นไว้แล้วก็แผ่ไปยังบุคคลและสัตว์ทั้ง
หลายว่า ขอให้บุคคลและสัตว์ทั้งหลายจงสามารถดำรงอยู่

ในยศศักดิ์ สมบัติ ที่ตนมีอยู่แล้ว อย่าได้พลัดพรากจาก
สิ่งที่ตนมีอยู่เลย และมีความเจริญยิ่งขึ้น

อุเบกขา ความวางเฉยด้วยทำใจไม่ให้ยินดียินร้าย
โดยอาศัยความเข้าใจในกฎแห่งกรรมว่า บุคคลและสัตว์
ทั้งหลายนั้นย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ตามที่ตนได้
กระทำเอาไว้ ข้อนี้ไม่จำเป็นต้องไปดูใคร แม้ในชั้นเรียน
ของนักเรียน จะพบว่าครูคนเดียวกันเวลาเท่ากัน ตำรา
เล่มเดียวกันอะไรก็เหมือน ๆ กัน แต่ว่าผลสอบที่แตกต่าง
กันนั้นเป็นการแสดงผลของกรรม ซึ่งเข้าไปมีบทบาทสำคัญ
ในการดำเนินชีวิตของเรา อิทธิพลกรรมดีคือขยัน กรรม
ชั่วคือเกียจคร้าน ที่แสดงออกในเวลาต่อมาเป็นเรื่องของ
กรรม และเมื่อคนทั้งหลายต้องเป็นไปตามกรรมแล้ว เห็น
คนทั้งหลายที่ประสบผลกรรม ก็แผ่ความรู้สึกโดยยึดหลัก
ของธรรม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า

สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นผู้รับผล
ของกรรมนั้น มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มี
กรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ ไม่ว่าจะดีหรือ
ชั่วก็ตาม เขาจะได้รับผลของกรรมนั้น

การเจริญพรหมวิหาร ที่จบลงไปในจุดใดจุดหนึ่งใน
บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในเทศะใดเทศะ
หนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นประเทศหรือจังหวัดก็ได้ แต่ถ้าหากว่า
เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีอานุภาพแก่กล้าพอแล้ว

ท่านสอนให้แผ่ไปในทิศทั้งหลายคือ ในทิศทั้งแปด ทั้งเบื้องบน และเบื้องล่าง ด้วยความรู้สึกในทำนองที่ควรแก่การเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ตามควรแก่กรณี ให้บังเกิดขึ้น และในที่สุดให้แผ่ไปในสัตว์ ทุกชีวิตทุกรูปทุกนามควรให้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาขึ้นในจิต ท่านเรียกว่าเป็นเมตตาเจโตวิมุตติ คือจิตที่หลุดพ้นด้วยอำนาจของเมตตา พ้นจากอำนาจของพยาบาทวิหิงสา ความอิจฉา ริษยา อคติ และในขณะเดียวกัน อย่าเข้าใจว่าเส่นหา คือ เมตตา อย่าเข้าใจว่าโสกะ คือความกรุณา อย่าเข้าใจว่า ปหาสะ คือ มุทิตา และอย่าเข้าใจว่า เงื่อนไขที่ตนว่าคนนั้นดีคนนั้นชั่ว เป็นอุเบกขา หรือเป็นทางให้เกิดอุเบกขา ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วจะเกิดการหลงทางในการปฏิบัติธรรม และจะโทษว่า ธรรมไม่รักษาผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมย่อมนำไม่ได้ ธรรมเป็นสิ่งละเอียดลึกซึ้ง เป็นสิ่งที่รู้ได้ยาก เข้าใจได้ยาก การที่จะเข้าใจธรรมะได้ลึกซึ้งต้องอาศัยการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะต้องตรวจดูจิตของตนในขณะนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร การเจริญพรหมวิหารจะช่วยให้จิตของผู้ปฏิบัติสงบจากอำนาจของพยาบาท วิหิงสา อิจฉา ริษยา อคติ และจะเกิดการรวมตัวขึ้นเป็นสมาธิ มีพละานุภาพในการยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้นเกาะแน่นอยู่กับธรรม ในขณะเดียวกันก็จะแผ่ไปแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายตามสมควรแก่กรณีทีกล่าวมาแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ความว่า

บุคคลผู้ประกอบด้วยเมตตา มีปกติอยู่ในเมตตา มีความเลื่อมใสในศาสนา ย่อมเห็นความสุขอันไพบูรณ์ และถึงซึ่งความสงบ ระวังแห่งคัมภีร์ทั้งหลาย จะเป็นผู้หวั่นไหวในสังขารทั้งหลายเหล่านั้น ไม่ว่าสังขารทั้งหลายเหล่านั้น จะดำรงอยู่หรือจะเปลี่ยนแปลงในลักษณะอย่างใดก็ตาม ไม่ถูกกิเลสเข้าบงการหรือบังคับบัญชาตน

พรหมวิหารนี้เป็นธรรมที่ท่านได้ถือปฏิบัติมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนและสามารถดำเนินจิตไปถึงฌานเช่นเดียวกันกับกัมมัฏฐานข้ออื่น ๆ อาจเป็นบาทของวิปัสสนา สร้างปัญญาให้บังเกิดขึ้น ให้เข้าใจในสังขารทั้งหลายตามความเป็นจริง

พรหมวิหารธรรม จึงเป็นเรือใจของคนผู้ต้องการความสุขทั่วไป เรือที่อยู่อาศัยนั้นมีสถานที่สำคัญคือบริเวณบ้านและตัวเรือ ซึ่งคนจะต้องเอาใจใส่ดูแลความเรียบร้อย อันเป็นเหมือนเมตตา ที่บุคคลจำต้องสร้างขึ้นให้มีความรู้สึกต่อคนทั้งหลาย ด้วยความรักความปรารถนาดี

กรุณา ความสงสารต้องการให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นเหมือนห้องน้ำ และห้องอาหาร ซึ่งบุคคลต้องใช้เพื่อบำบัดความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ตน

มุทิตา เป็นเหมือนห้องรับแขก ซึ่งคนที่เป็นเจ้าของบ้าน จะต้องแสดงความชื่นชมยินดี เมื่อมีแขกมาสู่บ้านของตน

อุเบกขา เหมือนห้องนอนซึ่งบุคคลใช้เมื่อเสร็จภาระ
เพื่อพักผ่อน หลับนอน

การใช้ห้องจึงเป็นการใช้ตามเหตุที่เกิดขึ้น โดยใช้ที่ละ
ห้องตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ ฉันทไฉน พรหมวิหาร อันเป็น
เรื่อนใจแม้จะมีถึง ๔ ข้อ แต่ยามจะใช้ก็ใช้ที่ละข้อตาม
สมควรแก่เหตุดังกล่าวแล้ว การใช้ธรรมะเป็นถูกต้องตาม
ธรรม บุคคล กาล อันได้นามว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรมย่อมอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ผู้ใช้ธรรมฉันทไฉน บ้าน
และห้องทั้งหลายย่อมอำนวยความสุข ความสำเร็จประโยชน์
แก่ผู้ใช้ห้องต่าง ๆ ภายในบ้านตามความจำเป็นที่เกิดขึ้น
เช่นเดียวกันฉันทไฉน

แม่

เรื่องของแม่ เป็นหลักของโลกเป็นหลักของชีวิตบุคคล
ทั้งหลาย ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าได้ทรง
แสดงคุณธรรมสำหรับคนดีไว้ในส่วนต่าง ๆ เป็นอันมากและ
บรรดาคุณธรรมเหล่านั้น มักจะสอดแทรกการบำรงมารดา
บิดาของบุตรธิดาอยู่เสมอ เช่น ในมงคลสูตร

ก็ได้เน้นหนักให้บุคคลอุปัฏฐากบำรงเลี้ยงดูมารดาบิดา
ของตน และบทบัญญัติของสัตบุรุษ คือนักปราชญ์ในอดีต
ก่อนสมัยที่พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นในโลกก็มีข้อกำหนด การบำรง
มารดาบิดาว่าเป็นบทบัญญัติของสัตบุรุษ คือคนดีทั้งหลาย
และในธรรมะที่จะทำคนให้เป็นเทวดาด้วยร่างกายที่เป็นมนุษย์
จนถึงกับตายไปแล้วบังเกิดในสุคติ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดง
คุณธรรมข้อแรกเอาไว้ว่า การเลี้ยงดูมารดาบิดา ยิ่งไปกว่า
นั้นพระพุทธเจ้ายังได้ปฏิบัติพระองค์ให้เป็นแบบแผน เป็นตัว
อย่างแก่บุคคลทั้งหลาย เพื่อให้คนดีทั้งหลายได้ถือเป็นแบบ
อย่างในการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิต่อมารดาบิดา
แต่ถ้าเรามองอีกทีหนึ่งจะเห็นว่า เอาเข้าจริงแล้วความเกี่ยว
ข้องผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูกนั้น ไม่อาจแยกออกจากกันได้
โดยเฉพาะคนผู้ชายแต่ละคน ก็ได้ชื่อว่าอยู่ในฐานะลูกเพียง

อย่างเดียว ถ้าหากว่ามีลูกแล้วก็อยู่ในฐานะของพ่อด้วย แต่สำหรับแม่แล้วก็ถือว่าอยู่ในฐานะของลูกเพียงอย่างเดียว ฝ่ายส่วนผู้หญิงที่มีลูกแล้วก็เห็นทั้งสองสถานะ คือเป็นลูกของแม่ และเป็นแม่ของลูก

ในวันแม่มักจะไปเน้นที่ ให้ลูกสร้างจิตสำนึกที่จะแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิต่อแม่เพียงอย่างเดียว โดยไม่พิจารณาบทบาทจนถึงบทบาทสถานะของแม่ ควรที่จะมีการปรับปรุงแก้ไข เพราะยังงี้ ๆ ก็เป็นวันแม่ทั้งที่ น่าจะตรวจสอบดูตัวเอง ในฐานะที่เป็นแม่ว่า เมื่อวันแม่แห่งชาติมาถึง มีภารกิจอะไรในฐานะที่เป็นแม่ ซึ่งจะต้องจัดจะต้องทำให้เหมาะสมดียิ่งขึ้น เพื่อให้สมนามของคำว่าพรหมของลูกมิตรในเรือนของลูก บุรพาจารย์ของลูก ตลอดจนถึงคำว่าพระอรหันต์ของลูก เพราะถ้าเราจะไม่ปฏิเสธความจริงกันจนเกินไป โดยยอมรับความจริงกันบ้าง ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายในสังคมภายในครอบครัวนั้น เฉพาะอย่างยิ่งก็คือปัญหาเยาวชน ที่เรามีความวิตกกังวลกันมากและก็ปรารภกันอยู่สม่ำเสมอ พวกผู้ใหญ่ก็มีการประชุมสัมมนา วิพากษ์วิจารณ์กันด้วยประการต่าง ๆ มักจะมีการตำหนิหวังดี พฤติกรรมของเยาวชนทั้งหลายส่วนมากแล้วจะพูดกันในแง่ลบ

เคยมองถึงความจริงข้อนี้กันบ้างไหมว่า ความบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่เยาวชนนั้นมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้เกิด

ขึ้นเพราะเด็กเพียงอย่างเดียว แต่เกิดขึ้นเพราะสภาพแวดล้อม
สิ่งแวดล้อม บุคคลที่แวดล้อมโดยเฉพาะคือผู้ที่เป็นพ่อแม่ และ
สำคัญอย่างยิ่งก็คือแม่ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดต่อลูกของตน
มาก เป็นไปได้ไหมที่ส่วนหนึ่งนั้นเกิดขึ้นจาก การไม่ดูแล
ไม่เอาใจใส่ ไม่รับผิดชอบ ของผู้เป็นพ่อแม่ ทำให้จิตใจของ
เด็กเกิดสภาพที่เรียกว่า ว่างเหว โดดเดี่ยว เดี่ยวดาย ขาด
ความรัก ขาดความอบอุ่น จนดิ้นรนเพื่อแสวงหาความรัก
ความอบอุ่น ความปลอดภัย เพลิดเพลินบันเทิงใจที่นอกบ้าน
จนไปชองสุขุมไปเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกเข้า ดีบ้าง ไม่ดี
บ้าง ที่ดีก็แล้วไป ที่ไม่ดีก็นำปัญหามาสู่บ้านเรือนของตน

การสั่งสอนธรรมะของพระพุทธเจ้า ในกรณีที่เป็นหน้าที่
ระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายนั้น จะไม่สอนเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
แต่ว่าจะสอนทั้งสองฝ่าย พ่อแม่ลูกนั้นก็เรียกว่า บุพการีกับ
กตัญญูกตเวที เวลาแสดงท่านก็แสดงคู่กัน

เพราะฉะนั้นบุพการีเอง ในกรณีนี้ก็คือแม่ จะต้องมีการ
การตรวจสอบถึงหน้าที่ของความเป็นแม่ซึ่งควรทุ่มเทชีวิต
วิญญาณของความเป็นแม่ลงไป ในการอภิบาลเลี้ยงดูรักษา
ลูกของตนหรือไม่ โดยเฉพาะหน้าที่ที่แม่จะพึงมีจะพึงทำต่อ
ลูกของตนโดย

การห้ามปราม ชี้แจง แนะนำสั่งสอน ไม่ให้ทำความ
ชั่ว

แม่ได้รับผิดชอบงานในด้านนี้ใหม่ เพราะปัญหาของ
เยาวชนต่าง ๆ เป็นอันมากในปัจจุบันบางทีก็เป็นลูกผู้ดี ที่
เรียกว่าลูกผู้ดีมีเงิน มีการประพฤติกระทำที่สร้างปัญหามาก
ประการให้เกิดขึ้น เป็นไปได้ใหม่ที่พฤติกรรมของเด็กเหล่านั้น
นั้นเกิดขึ้นจากการไม่ดูแลเอาใจใส่ของแม่ จนทำให้เกิดคำ
ว่า ลูกบังเกิดเกล้าขึ้นในสังคม ลูกต้องการอะไร เป็นถูกใจ
แม่ไปหมดได้รับการชมเชย ยกย่องจากแม่ไปทั้งหมด ใคร
จะห้ามปรามตักเตือนว่ากล่าวอย่างไร แม่ก็จะออกปกป้องแทน

ถ้าหากว่าเป็นเช่นนั้น แสดงให้เห็นว่า แม่ได้ละเลยภาระ-
กิจในการอบรมสั่งสอนห้ามปรามลูกของตัวเองไม่ให้ความสำคัญชั่ว
ซึ่งบางครั้งก็มีตัวอย่างบุคคลให้เราพบเห็นกัน จนอยู่สภาพ
ที่เรียกว่าสอนลูกให้เป็นโจรก็มี

แต่การอบรมให้ประพฤติทำความดีนั้น ก็เป็นภาระ
หน้าที่ของแม่ ในการฝึกปรืออบรมสั่งสอน ชี้แจงให้ลูกเกิด
ความเข้าใจ ในการอบรมสั่งสอนนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพ
ของครอบครัวที่เราพูดกันในปัจจุบันเรื่องทฤษฎี บวร คือ บ้าน
วัด โรงเรียน ตามปกติแล้วแม่เองก็จะรู้สึกไม่ถนัดในการที่
จะอบรมสั่งสอนให้ลูกของตนเป็นคนดี มีสัมมาคารวะต่อพ่อแม่

เพราะฉะนั้นการฝึกปรือเยาวชน จึงไม่ใช่เป็นเรื่องของ
คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะสำหรับปัญหาบางปัญหา อย่าง
เช่นการเคารพเชื่อถือถ้อยคำของบุคคลอื่นอันเป็นที่เคารพ
นับถือของตนนั้นในกรณีที่ต้องการจะสอนให้เด็กได้มีความ

เคารพต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์และพระภิกษุจะมีส่วนช่วยสั่งสอน แต่การจะสั่งสอนให้เด็กเคารพต่อพระสงฆ์ สามเณร เป็นหน้าที่ของครูของพ่อแม่ที่จะช่วยสั่งสอน แต่การจะสอนให้เด็กมีความเคารพนับถือครู ควรเป็นหน้าที่ของพระกับพ่อแม่ จะช่วยกันทำหน้าที่สั่งสอน จะทำให้คำสอนนั้นมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น เพราะว่าไม่ได้สอนเพื่อตัวเอง แต่สอนเพื่อให้เด็กกระทำความดีต่อบุคคลอื่น ในขณะที่เดียวกันภารกิจในการอบรมสั่งสอนลูกให้ประพฤติปฏิบัติความดีนั้น แม่เองก็ต้องตรวจสอบดูว่าได้ปฏิบัติภาระหน้าที่ข้อนี้หรือไม่ หรือว่าได้ละเลยไปบ้าง

จากการสังเกตพบว่าแม่มักจะตามใจลูก และเกรงใจลูกอยู่มากพอสมควร เรื่องที่ควรว่ากล่าวตักเตือนในลักษณะตัดไฟแต่ต้นลม ถ้าไม่รีบจัดรีบทำ ในที่สุดสิ่งที่ไม่เป็นปัญหาก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาภายในครอบครัว เยาวชนเหล่านั้นเธอเป็นสมาชิกภายในสังคม เมื่อสร้างปัญหาภายในครอบครัวก็จะสร้างปัญหาขึ้นในสังคมด้วย อาจจะมีเยื่อเยียนานออกไปจนถึงเป็นปัญหาของชาติบ้านเมืองในที่สุด

การจัดการศึกษาเล่าเรียนส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกมีการศึกษาเล่าเรียนที่เหมาะสมที่ควรนั้น แม่ได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจลงไปจริงหรือไม่ หรือปล่อยให้ศึกษาไปตามบุญตามกรรม แม่ได้คอยสอดส่องดูแลสอบถามการเล่าเรียนศึกษาของลูกหรือไม่ เรื่องเหล่านี้บางที แม่ที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ เพลิด

เพื่อกับการสังคมสงเคราะห์ข้างนอก จนถึงการสงเคราะห์
ลูกของตัวเองภายในครอบครัวก็มี ปัญหาข้างนอกกลับลดน้อย
ลง แต่ปัญหาภายในบ้านกลับเพิ่มขึ้น ดังเป็นตัวอย่างที่ได้
พูดได้คุยกันอยู่เสมอ แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาลำนี้
ให้ได้

การตกแต่งให้ลูกมีครอบครัวนั้น เป็นไปตามความ
พอใจความสมัครใจของลูก หรือเกิดจากการบีบบังคับของ
พ่อแม่ แน่หนอนทุกฝ่ายต้องอิงอาศัยกัน แต่ว่าความคิดใน
แนวที่จะบีบบังคับให้ลูกเป็นเหมือนกับตุ๊กตา หรือหุ่นที่ตัวเอง
จะเชิดให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ทุกเรื่อง บางกรณีอาจฝืน
ความรู้สึก ฝืนคุณสมบัติ ตลอดจนถึงพื้นฐานของเด็กได้ แม้
แต่การให้การศึกษาเล่าเรียนก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน บางครั้ง
เรามองไปถึงสิ่งที่เราอยากให้ลูกเรียน โดยไม่ได้มองถึงสิ่ง
ที่ลูกอยากจะทำเรียน มีความสามารถที่จะเรียน สามารถที่จะนำ
ความรู้เหล่านั้นไปประกอบกิจการงาน เพราะว่าวิชาความรู้
นั้นจะเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพของลูก เป็นสิ่งที่จะ
ติดตัวลูกไป ไม่ใช่จะติดตัวแม่ การแต่งงานก็มีลักษณะอย่าง
นั้น จะต้องมองไปถึงจิตใจของลูกด้วย ว่าลูกมีความชอบ
ใจมีความพอใจ ที่จะแต่งงานกับใครอย่างไรหรือไม่ ไม่ควร
จะใช้การบีบบังคับมากเกินไป

พ่อแม่พร้อมที่จะมอบทรัพย์สินสมบัติอะไรให้หรือไม่ เรื่องทรัพย์สินสมบัติโดยเฉพาะสถานการณ์ในปัจจุบัน เรามองกันไปในด้านมือผู้มีกิน หรือว่าพออยู่พอกิน การมอบทรัพย์สินสมบัติที่ดีที่สุดนั้น ก็ควรจะมอบคุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิชาความรู้ ให้ลูกได้สืบทอดไป ส่วนนวนโบราณท่านเรียกว่า ัญตามสกุลคือสิ่งที่ต่างต่าง ๑ ที่แม่ได้รักษาสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณนั้น ให้ลูกช่วยกันรักษาดูแลสิ่งเหล่านี้เอาไว้แล้ว ถ่ายทอดให้แก่ลูกของตนต่อไป

เพราะฉะนั้น แม่ทั้งหลายจึงน่าจะพิจารณาหน้าที่ของตัวเองด้วย ไม่ใช่มุ่งแต่ได้รับการเชิดชูยกย่องจากลูกเพียงอย่างเดียว เพราะบางทีโตเป็นผู้ใหญ่แล้วหาใครแนะนำตักเตือนสั่งสอนบอกกล่าวไม่ได้ ปัญหาที่ไม่น่าจะเป็นปัญหา จะเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาจนได้ เพราะไม่รู้ว่าเป็นความผิดบางที่อาศัยความเคยชิน ให้ลองสังเกตคนเราพออายุมากแล้ว มักจะขาดความเกรงอกเกรงใจคนอื่น มีความรู้สึกว่าตัวเองใหญ่ ตัวเองโต จะทำอะไรก็ทำได้ตามชอบใจ ยิ่งภายในบ้านด้วยแล้ว ยิ่งทำอะไรตามสบาย โดยถือว่าตนเป็นหนึ่งในบ้านนั้น การกระทำบางอย่างลูกอาจจะรู้สึกว่าจะไม่เหมาะสมไม่ควร แต่ก็ไม่กล้าว่ากล่าวหรือชี้แจงอะไรให้พ่อแม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นคนระดับที่เป็นผู้ใหญ่เป็นพ่อคนแม่คนแล้ว จึงอยู่ที่พิจารณาทบทวนตนเอง อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า

ให้พิจารณาตนด้วยตน ตักเตือนตนด้วยตน ตัดสินตน
ด้วยตน ตรวจสอบตนด้วยตน แล้วก็แก้ไขในตัวเอง ที่ท่าน
จะเรียบเรียงเป็นคำกลอนไว้ว่า

ตนเตือนตนของตนให้พันผิด
ตนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือน
ตนเตือนตนไม่ได้ใครจะเตือน
อย่าแขเขื่อนเตือนตนให้พันภัย

สำหรับลูกทั้งหลายนั้น ไม่ว่าจะเราอยู่ในฐานะอะไร
ก็ตาม จะใหญ่โตมาจากไหนอย่างไรก็ได้แต่เหตุที่จริงแล้ว
ความยิ่งใหญ่ทั้งหลายนั้น เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากพ่อแม่ ข้อ
นี้ท่านได้ประพันธ์เป็นคำกลอนไว้ ชวนให้มองเห็นว่าความ
ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย บรรดามีในโลกนี้แม้พระเจ้าจักรพรรดิ หรือ
แม้แต่พระพุทธเจ้าเอง ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากมารดา ท่าน
ประพันธ์ไว้ว่า

แม่นจะลูกผาดแผลงแรงจากอาสน์
ด้วยอำนาจกำแหงแรงยิ่งกว่า
อันมือไกวเปลไซร์แต่โรมา
คือหัตถา ครองพิภพจบสากล

แสดงให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ทั้งหลาย ความมั่งคั่งร่ำรวย
การได้สถานะความรู้ ครอบครัวยุคที่เป็นหลักเป็นฐาน เป็นต้น

ล้วนเกี่ยวเนื่องมาจากไหน เราได้มาจากพ่อแม่ของเรา พ่อ
ท่านจึงเรียกว่าชนก แปลว่าผู้ให้เกิด แม่จึงเรียกว่าชนนี แปล
ว่าผู้เกิด เราก็เรียกรวม ๆ ว่า ผู้บังเกิดเกล้า

เพราะฉะนั้น แม้การบังเกิดเกล้า คือให้ชีวิตร่างกาย
ที่เป็นมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้นบุญคุณของพ่อแม่ก็สุดที่จะ
ทดแทนแล้ว ดังนั้น บรรดาลูกทั้งหลายจึงน่าจะหยุดคิด
พิจารณาทบทวน ถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้อยู่ มีอยู่ เป็นอยู่ ใน
ขณะปัจจุบัน แม้แต่เลือดเนื้อ เป็นตัวเป็นตนขึ้นมาได้ขณะนี้
ลองสืบสวนถึงที่มาอันแท้จริง ว่ามาจากไหน ก็ จะเห็นความ
เกี่ยวข้องโยงใยระหว่างตัวเองกับพ่อแม่ ที่ไม่สามารถจะแยก
จากกันได้ เพราะฉะนั้นการพิจารณาทำความดี จึงน่า
พิจารณาทบทวนถึงสถานะของลูกที่พึงประสงค์ ดูว่าตนเป็น
ลูกประเภทใด พระพุทธศาสนาได้แสดงประเภทของลูกไว้
๓ ประเภทด้วยกัน คือ ลูกผลาญสกุล ลูกรักษาสกุล ลูกเชิด
ชูสกุล พึงสังเกตว่า ครอบครัวนั้นคือสถาบันย่อยภายในสังคม
ภายในชาติบ้านเมือง ดังนั้นความเป็นลูกประเภทใดก็ตาม
จะมีผลกระทบต่อสกุลวงศ์ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ กระทบต่อ
สังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ กระทบต่อชาติบ้านเมืองที่ตนเป็น
ราษฎรอยู่ กระทบต่อศาสนาที่ตนเป็นศาสนิกอยู่ ทำอย่างไร
จึงจะมีจุดเริ่มต้นที่จะไม่ให้กระทบในทางลบขึ้นมาได้นั้นก็คือ
ความเพียรพยายามที่จะเป็นลูกดีรางวัลสกุลเป็นอย่างน้อย
ที่เรียกว่า อนุชาตบุตร คำว่าอนุชาตบุตรนั้นพึงสังเกตว่า

หมายรวมทั้งผู้หญิงผู้ชาย ไม่ได้เจาะจงว่าลูกผู้ชายเท่านั้น
ลูกผู้หญิงไม่เกี่ยว ยิ่งลูกผู้หญิงแล้วยิ่งสำคัญมาก เพราะว่า
การกระทำของลูกผู้หญิงบางอย่าง อาจจะทำให้ผลบุญชื่อเสียง
เกียรติภูมิของครอบครัวสกลวงศ์ให้ตกต่ำไปได้ง่าย จึงเป็น
เรื่องที่ต้องแก้การระมัดระวัง และยังสามารถที่จะมีมโน
ปณิธานให้บังเกิดขึ้นภายในใจว่า

ชีวิตยังไม่ลับดับเพียงนี้
แรงยังมี จัก ลุกกระเสือกกระสน
แม้เจ็บปวดร้าวร้าวจะเผ้าทน
ประจวบจนสมหวังที่ตั้งใจ

จากนั้นให้ใช้ความเพียรพยายามที่จะฝ่าฟันอุปสรรค
อันตรายต่าง ๆ ในชีวิตของตนเพื่อจะยกสถานะของตัวเอง
ขึ้นไป เป็นลูกประเภทเชิดชูสกลให้ได้ ที่ท่านใช้คำว่าอภิชาติ-
บุตร ถ้าเป็นลูกประเภทที่เชิดชูสกลได้ เชิดชูครอบครัวได้
ก็เชิดชูสกลวงศ์ ให้เป็นไปตามคำกลอนที่ท่านว่า

มีลูกดีเป็นศรีสง่าหน้า ญาติวงศ์พงศ์พลอยผ่องใส

แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็เป็นสมาชิกของสังคม การเป็น
อภิชาติบุตรของครอบครัว ย่อมเป็นผลดีต่อสกลวงศ์ สังคม
ประเทศชาติ พระศาสนาไปด้วย ข้อนี้เรามีตัวอย่างบุคคล
ต่าง ๆ เป็นอันมาก ทำความดีในระดับต่าง ๆ ซึ่งความดี แต่
ละอย่าง ๆ นั้นก็เชิดชูสังคมจากจุดเล็กไปหาจุดใหญ่อยู่เสมอ

การเป็นลูกที่ดีตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น อยู่ที่พื้นฐาน
อันก่อปรด้วยกตัญญูกตเวที วัณบุญคุณของพ่อแม่ แล้วเพียร
พยายามที่จะตอบแทน ลูกที่ดีของพ่อแม่ คือ

ลูกที่เลี้ยงดูพ่อแม่ คำว่าเลี้ยงดู เรามักจะมองกัน
ด้านการบำรุงรักษาเลี้ยงดูในส่วนร่างกายและจิตใจ จิตใจ
ยิ่งมีความสำคัญมาก ทำอย่างไรให้พ่อแม่สบายใจ สุขใจ ปลื้ม
ใจ ตีใจและชื่นใจ ต่อการกระทำของเรา ฉะนั้นการเลี้ยงดู
พ่อแม่จึงไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องมีทรัพย์สินเงินทองเสียก่อน
ถึงจะเลี้ยงดูพ่อแม่ได้ ที่จริง การที่ลูกเป็นคนมีความรู้ดี ลูก
มีความคิดดี ลูกมีความสามารถดี ลูกมีความประพฤติดี จนเป็น
ที่ยอมรับนับถือยกย่องของบุคคลทั้งหลาย เป็นประจักษ์น้ำทิพย์
ชโลมใจของแม่ให้รู้สึกปลาบปลื้ม รู้สึกดีใจ สุขใจ สบายใจ
แน่นอนเมื่อท่านแก่เฒ่าชราลง ก็จะต้องดูแลเอาใจใส่ทั้งส่วน
ร่างกายและจิตใจ อย่างที่ท่านแสดงถึงความมุ่งมาดปรารถนา
ของแม่ไว้ว่า

เมื่อแก่เฒ่าหวังเจ้าเฝ้ารับใช้
เมื่อป่วยไข้หวังเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามจะต้องตายวายชีวา
หลังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ

ถ้าลูกทำได้ในกาลทั้งสามนั้น ย่อมเป็นการแสดงถึงความ
เป็นคนดีของลูกเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

ลูกที่ช่วยเหลือกิจการงานของพ่อแม่ การช่วยเหลือนั้น บางอย่างก็ช่วยเหลือทำงานตามที่พ่อแม่สั่งให้ทำ ถ้าทำงาน เหล่านั้นยังมีความรับผิดชอบบางอย่างเป็นการช่วยเหลือแบ่ง เบาภารกิจ ไม่ให้พ่อแม่ต้องทำงานหนักเกินไป ไม่ใช่โตแล้ว ยังต้องให้พ่อแม่หุงหาอาหารให้ ซักเสื้อผ้าให้

ได้เคยพบสถิติที่เขาสอบถามถึงความคิดเห็นของเด็ก ที่มีต่อคนแก่ ถามว่า เขาเห็นว่าคนชราหรือคนแก่ นั้น ควรจะ ปฏิบัติตนอย่างไร ปรากฏว่าที่มีการเสนอมานั้น แสดงให้เห็นถึง ความเห็นแก่ตัวของเด็กเหล่านั้นว่า ต้องการให้พ่อแม่ดูแลเอา ใจใส่ หุงหาอาหาร ซักผ้ารีดผ้าให้ เพราะว่าเขามีเรื่องที่จะต้อง เรียนจะต้องทำงานมาก เพราะฉะนั้นคนแก่ว่าง ๆ ก็มา ประคบประหงมแก่ มาดูแลเอาใจใส่แก่ ถ้าขึ้นเด็กเรามีความ คิดอย่างนี้มาก ๆ ก็คงจะรักษาชาติบ้านเมืองเอาไว้ไม่ได้แน่

เพราะฉะนั้นการช่วยเหลือในกิจการงานนั้น จะต้อง ทำด้วยจิตสำนึก มีความรับผิดชอบ ไม่ใช่ทำตนเป็นประเภท ตะปุดต้องคอยหมั่นอยู่เสมอ ถ้าใครไม่ใช่หมั่นทูลงก็ขึ้นสนิม หมดสภาพความเป็นตะปุดไปในที่สุด มนุษย์นั้นมีความเคลื่อนไหว ได้มีความคิดได้ เห็นว่าอะไรควรช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจ ของพ่อแม่ ก็ช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจเหล่านั้น ไม่จำเป็นต้อง รอให้ท่านใช้ทุกกรณีไป บางทีอาจจะเสนอแนะบอกท่านว่า จะช่วยเหลืออย่างนั้นช่วยเหลืออย่างนี้ หรือควรทำอย่างนั้น ควรทำอย่างนี้ แล้วเราก็ช่วยทำให้ท่าน

การดำรงรักษาสกุลวงศ์ เรื่องของสกุลวงศ์นั้นมีคนเกี่ยวข้องผูกพันอยู่มาก การกระทำแต่ละอย่างจะมากหรือน้อยก็ตาม จะกระทบถึงกันทั้งด้านดีด้านไม่ดี อย่างที่สำนวนโบราณใช้ว่า ปลาช่องเดียวกันตระกูลนั้นมันมีคนเกี่ยวข้องมาก สืบต่อกันมานาน ในยุคสมัยของท่าน ๆ รักษาสืบทอดกันมาได้จนถึงเรา เพราะฉะนั้นยุคสมัยของเราก็ต้องพยายามช่วยกันรักษาสกุลวงศ์ ให้อย่างน้อยที่สุดอย่าให้มีปัญหา ถ้าสามารถจะเชิดชูสกุลให้เด่นขึ้นได้ โดยนัยที่กล่าวแล้วก็จะเป็นประโยชน์ เพราะเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป คนในสังคมเพิ่มขึ้น ถ้าหากคนเรายังมีคุณสมบัติในความรู้ความสามารถระดับเดิมก็คงจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ยาก เพราะฉะนั้นคนยุคใหม่จะต้องมีความรอบรู้ มีความฉลาดสามารถ และมีคุณธรรมดีกว่าคนยุคก่อน จึงจะสามารถนำพาชาติบ้านเมืองอันเป็นส่วนรวม ให้เจริญก้าวหน้าไปได้

ประพฤติคนเหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดก การรับทรัพย์มรดกในที่นี้ก็ได้หมายถึงไปยื้อแย่งมรดกกัน แต่ทำให้พ่อแม่วางใจ สบายใจ ที่เราพูดกันว่าอนตายดาหลับ มีความเชื่อมั่นแม้ว่าตัวท่านจะตายไป ลูกที่อยู่ภายหลังก็คงจะสามารถดำรงวงศ์สกุล รักษาทรัพย์มรดกต่าง ๆ ที่เหลืออยู่ได้ และมรดกที่รักษานั้นย่อมหมายถึง คุณธรรมความดี ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีตต่าง ๆ ของสกุลที่สืบทอดกันมา

ทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้แก่พ่อแม่ คนเป็นอันมาก
ที่แม่ได้ตายไปแล้ว ก็น่าจะนึกถึงในเรื่องนี้ แล้วทำบุญอุทิศ
ส่วนกุศลไปให้ท่านอย่างน้อยที่สุดไม่มีอะไร ก็ไหว้พระสวด
มนต์ทำใจสงบ แม่เมตตาจิตถึงแม่ของตัวเอง อุทิศกุศลที่เกิด
ขึ้นจากการทำความดีเหล่านั้นแก่แม่ของตัวเอง

ท่านสาธุชนทั้งหลาย วันแม่แห่งชาติ เป็นการกระตุ้น
เร่งเร้าได้ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น แต่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของ
ผู้ที่เป็นแม่ ซึ่งจะต้องมีต่อลูกและลูกซึ่งจะต้องมีต่อแม่นั้น
เป็นกรณียกิจที่เราจะต้องทำต่อไปอย่างสืบเนื่องยาวนาน เพื่อ
ให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีปกติสุข เป็นอุดมมงคลในชีวิต
สร้างตนให้เป็นคนดี เพราะมีความกตัญญูกตเวทิต่อแม่ซึ่ง
เป็นยอดกัลยาณมิตรในชีวิตของคนทุกคน

เมตตามหานิยม

ในปัจจุบัน คนจำนวนไม่น้อยที่มีความสนใจแสวงหาเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่ถือกันว่ามีพลัง ศักดิ์สิทธิ์ สามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ตนปรารถนาได้ สิ่งที่คุณปรารถนาจะได้รับจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ส่วนมากแล้วจะเน้นหนักไปในด้านให้เกิดความเมตตามหานิยม คือได้รับความเมตตา ความรัก ความหวังดีจากบุคคลอื่น ถ้าหากว่าเกิดประสบอันตรายจากการทำร้ายของบุคคลอื่น หรือด้วยอุบัติเหตุก็ตามก็ต้องการให้ไม่ประสบอันตรายจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งเรียกกันว่าคงกระพันชาตรี โดยปกติแล้วก็ปรารถนาให้แคล้วคลาดจากอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่ตน ญาติพี่น้องของตน และคนที่ตนรักเป็นต้น ซึ่งความต้องการในลักษณะนี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ควรแก่การตำหนิ แต่ประการใด แต่เป็นความต้องการตามสัญชาตญาณดั้งเดิมของคน คือสิ่งมีชีวิตทั้งหลายนั้นย่อม

ต้องการความรักและได้รับความรัก

ต้องการความอบอุ่นและปลอดภัย

ต้องการมีที่พำนักอาศัย ให้ความสุขกายสบายใจแก่ตน

ต้องการได้รับการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

ความต้องการในลักษณะนี้ พระพุทธศาสนามากล่าวสรุปไว้ด้วยประโยคสั้น ๆ ว่า

ต้องการความสุขและไม่ปรารถนาความทุกข์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า เมตตามหานิยม คงกระพันชาตรีและแคล้วคลาดจากอันตรายทั้งหลายนั้น ก็คือเรื่องของความสุขที่เกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน การมีศัตรูจ้องล้างจ่องผลาญ การประสบอันตราย บาดเจ็บ จนถึงกับล้มหายตายไป ตลอดถึงไปไหนก็มักจะมีอุบัติเหตุเป็นต้น ถือว่าเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนที่ใคร ๆ ก็ไม่ปรารถนา ความต้องการที่มากมายนั้น ท่านจึงมาสรุปด้วยประโยคสั้น ๆ ว่า

ต้องการความสุขและไม่ปรารถนาความทุกข์

เรื่องเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นหลักว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มีความต้องการ มีความปรารถนาผลที่ตนจําแนงหวังในลักษณะนี้คือให้ได้รับความสุขในด้านต่าง ๆ และหลุดพ้นจากความทุกข์ในด้านต่าง ๆ

ดังนั้น คำสอนในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระดับพื้น ๆ คือ เรื่องของท่าน ศีล ตลอดถึงหลักธรรมที่บุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติในเบื้องสูงขึ้นไป ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของคนตามที่กล่าวมาแล้ว และเป้าหมายขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา อยู่ที่การขจัดความทุกข์ให้หมดสิ้น และเข้าถึงความสุขอย่างสมบูรณ์ นั่นก็คือ มรรค

ผล นิพพาน ในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าเป็นบรมสุข
หรือเป็นความสุขอย่างยอดเยี่ยม

จะได้นำธรรมะที่เป็นทางขจัดความทุกข์ และให้ประสบ
ความสุขหรือพูดเป็นสำนวนเครื่องลางของขลังว่า เพื่อให้
เกิดเมตตามหานิยม กงกระพันชาตรีและแคล้วคลาดจาก
ภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านั้น
เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยเหตุเป็นแดนเกิดคือ
บุคคลจะต้องสร้างเหตุขึ้น แล้วผลเหล่านั้นจะเกิดขึ้นติดตาม
มาเองเหตุมีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ในที่นี้จะกล่าวเพียง
๔ ประการเท่านั้น คือ

๑. การเสียสละ ช่วยเหลือสงเคราะห์อนุเคราะห์ซึ่งกัน
และกัน

กฎเกณฑ์แห่งความจริงคือ คนเราที่อยู่ร่วมกันนั้น
ควรยึดหลัก เห็นกันเมื่อใช้ ให้กันเมื่อทุกข์ ถ้าสามารถ
ช่วยเหลือกันเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย เวลาทุกข์เดือดร้อนก็
มีคนอื่นเข้าช่วยแล้วจะเกิดความประทับใจ ความเคารพ
ความรัก ความสนิทสนม เป็นมิตรไมตรีกัน การให้จึงเป็น
หลักการที่มีความสำคัญ ในสังคมไทยเรานั้น เราถือเป็น
ธรรมเนียม ประเพณีที่นิยมกัน มีการแสดงออกซึ่งอัธยาศัย
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมทั้งจะให้ ช่วยเหลือสงเคราะห์ ตาม
กำลังความสามารถของตน ที่จะทำได้ เช่น

มีภาชนะใส่น้ำวางไว้ที่หน้าบ้าน พร้อมด้วยขันน้ำ
เพื่อให้คนเดินทางผ่านไปได้แวะเข้าดื่มกิน

มีศาลาเป็นที่พักอาศัย ให้คนเดินทางได้พักผ่อนหลับ
นอน ตลอดถึงพักเหนื่อย เป็นต้น

การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในลักษณะนี้ กลายเป็น
ธรรมเนียมหรือประเพณีที่มีอยู่ในสายเลือดของคนไทย แม้
บางเรื่อง บุคคลบางกลุ่มได้สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้ อย่าง
ในกรณีของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในชั้นแรกที่ญี่ปุ่นได้
ทรมานพวกฝรั่งต่าง ๆ คนไทยก็ไปช่วยเหลือฝรั่ง แอบเอา
กล้วยไปให้บ้าง ส้ม อ้อย ต่าง ๆ ไปช่วยเหลือฝรั่งเหล่านั้น
เพราะไม่ชอบใจญี่ปุ่น ในขณะเดียวกัน พอญี่ปุ่นแพ้สงคราม
ถูกจับ คนไทยก็หันไปช่วยญี่ปุ่น แบบเดียวกับที่เคยช่วย
ฝรั่งมาก่อน ลักษณะนิสัยเหล่านี้จึงเป็นพื้นจิตของคน
ไทยที่อาศัยอิทธิพลของพระพุทธศาสนา เป็นตัวการอย่าง
สำคัญที่ปลูกฝังนิสัยอันดีงามเหล่านี้ไว้ภายในจิตใจ ยิ่งสมัย
โบราณจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ในท้องถิ่นที่ห่างไกลแสงสี
ต่าง ๆ ลักษณะนิสัยเหล่านี้ยังมีอยู่ภายในจิตใจของคนไทย
ทั้งหลาย คนบ้านนอกบางแห่ง ชาวนา ชาวสวน เด็กรุ่น
หนุ่ม ๆ แก่เหมือนกัน โดยไม่มีสตางค์ในกระเป๋าเลย แต่แกก็มี
อาหารกิน มีที่นอน มีน้ำอาบ มีเพื่อนเที่ยวสนุกสนานกัน
เพราะอะไร เพราะผู้ใหญ่แถวนั้นถือว่าเป็นลูกเป็นหลาน
พร้อมที่จะให้ เวลาเจอหน้ากัน เวลาใครมาบ้าน จะถาม
ก่อนว่ากินข้าวหรือยัง ถ้าหากว่ากำลังกินข้าวอยู่ก็พยายาม
๑๔๐

เรียกให้ไปกินข้าว อันเป็นการแสดงอัธยาศัยไมตรี ถึงแม้ว่าจะไม่ค่อยหิวนักก็ตาม แต่การไปร่วมบริโภคอาหารด้วยกัน แสดงถึงความมีน้ำใจ คือไม่รังเกียจเจ้าของบ้าน และพร้อมที่จะบริโภค จะเป็นอาหารดีหรือเลงอย่างไรก็ได้ ลักษณะเหล่านี้จะเห็นได้ว่า อยู่ภายในจิตใจของคนไทยเรา ในปัจจุบันนี้ อาจมีปัญหาทางเศรษฐกิจทางสังคม หรือแม้แต่ทางจิตวิทยาเป็นต้น เกิดขึ้นมาก การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง การดิ้นรนเพื่อให้มีความสุขแก่ตนเองและครอบครัว มีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น ลักษณะเหล่านี้อาจจะจืดจางห่างหายไปบ้าง แต่ในขณะที่เดียวกันความรู้สึกต้องการให้มีคนรัก ให้เกิดเมตตามหานิยม ก็ยังมีอยู่ในจิตใจของคนทั่วไปนั่นเอง

ดังนั้น เรื่องเหล่านี้ถ้าคนได้นำเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยลองนึกเปรียบเทียบดูว่า เวลาเราประสบความเดือดร้อน มีคนอื่นเข้ามาช่วยเหลือ แสดงถึงอัธยาศัยไมตรี ถึงแม้ว่าบางคนไม่อาจจะช่วยเหลือด้วยวัตถุสิ่งของอาหารการกินเป็นต้น เพียงแสดงน้ำใจที่ปรารถนาจะช่วยเหลือ เราจะเกิดความประทับใจในบุคคลเหล่านั้น เมื่อเราไปแสดงกับบุคคลอื่น คนอื่นเขาก็จะมีความรู้สึกในทำนองเดียวกัน พระพุทธศาสนาจึงได้แสดงหลักไว้ที่เรียกว่าทาน คือการให้การให้นั้นก็มียอยู่ ๒ อย่าง

ให้เพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เข้าทำนองแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เมื่อเรามีเหลืออยู่ ก็แบ่งให้

คนอื่นเขาได้กินกันบ้างเป็นลักษณะที่แสดงออกซึ่งความมี
อหยาตย์ไมตรี ซึ่งจะพบว่า การให้ในลักษณะนี้ บ้านใกล้
เรือนเคียงกัน มีอาหารรสแปลกก็แบ่งกันกิน ได้อาหาร
อะไรเหลือมาก็แบ่งปันกัน เวลาเขาได้เขาก็เอามาให้เรา
เรื่องนี้ ท่านได้เล่าเป็นรูปนิทานไว้เรื่องหนึ่งว่า

มีเศรษฐีคนหนึ่ง ต้องการที่จะหาลูกเขย เพื่อให้สืบ
ต่อสมบัติ ตั้งปัญหาขึ้นมาถามว่า

ถ้าเรามีปลาอยู่ตัวหนึ่ง ทำอย่างไรจึงจะกินได้นาน

พวกชายหนุ่มทั้งหลายก็ตอบไปตามความเห็นที่ ทำ
เค็มไว้บ้าง ทำปลาร้าเสียบ้าง แล้วแต่จะตอบ ท่านเศรษฐี
ยังไม่ถือว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้อง ชายหนุ่มคนหนึ่งมาตอบว่า

ให้แกงปลานั้นให้หมด แล้วก็ตัดแจกบ้านใกล้เรือน
เคียง ต่อมาเมื่อเขาได้อะไรมาเขาก็ให้เรา จึงจะเป็นการ
ทำให้ปลานั้นกินได้ไม่หมด เศรษฐีชอบใจ เพราะเรื่อง
เหล่านี้เป็นความจริง ในสมัยก่อนนั้น เราได้ปลุกฝังอหยาตย์
เยาวยชนให้รู้จักค่าของการเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การ
แบ่งกันกิน แบ่งกันใช้ ด้วยการสอนเป็นรูปนิทานสุภาสิต
นิทานอีสป เป็นต้น ลักษณะนิสัยเหล่านั้นจึงมีอยู่ ปัจจุบัน
อาศัยนักวิชาการจบจากนอกมากไป ละทิ้งศีลธรรมจรรยา
กันมาก ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นติดตามมา ดังนั้น การส่งเคราะห์
อนุเคราะห์ช่วยเหลือกัน เป็นเรื่องจำเป็น อย่างที่เราพูดกันว่า
เศรษฐียังรู้จักขาดไฟ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนเรานั้น ไม่แน่ว่าเราจะอยู่เป็นสุขสบายอยู่ตลอดไป วันหนึ่งเราอาจประสบความเดือดร้อน จำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันภัยธรรมชาติต่าง ๆ ไม่รู้จะเกิดขึ้นเมื่อไร และถ้าไม่เตรียมตัวพร้อมไว้หรือเกิดแบบกะทันหัน อาจจะทำให้คนร่ำรวยยากจนลงได้ในทันทีทันใด เมื่อเราให้เขา คนอื่นก็จะให้ตอบ เป็นเงาสะท้อนเหมือนกับเรายิ้มกับกระจก เงานั้นก็ยิ้มเช่นพระพุทธรูปดำรัสที่ว่า

ผู้ให้ย่อมได้รับการให้ตอบ ผู้ให้ย่อมได้รับการให้ด้วย
ผู้บูชาย่อมได้รับการบูชาตอบ

ให้เพื่อบูชาคุณงามความดีของสถาบัน บุคคล กลุ่มบุคคลนั้น ๆ ตามสมควรแก่ฐานะที่เราเกี่ยวข้องกัน เช่นว่า เป็นราษฎร เสียภาษีให้แก่รัฐโดยตรงไปตรงมา ก็ถือว่าเป็นการให้ เพื่อบูชาคุณความดีที่ได้รับความสุข ความปลอดภัยพอสมควรจากการคุ้มครองจากกฎหมายแห่งรัฐ ถ้าหากว่าประชาชนภายในชาติพร้อมกันเสียภาษีเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่มีนอกไม่มีในแล้ว เงินทองก็จะใช้ไปในการพัฒนาประเทศ สวัสดิการสังคม การรักษาพยาบาล เป็นต้น ก็จะแพร่กระจายออกไปได้ทั่วถึงกันเร็วยิ่งขึ้นตลอดจนพวกสาธารณูปโภคต่าง ๆ

การที่ศาสนิกในศาสนาบริจาคเพื่อบำรุงศาสนาที่ตนนับถือ จะเป็นใคร ศาสนาอะไรก็ได้ เช่น การตักบาตร

ตอนเช้า ในวันเกิดหรือวันสำคัญทางศาสนาเป็นต้น ก็ถือ
ว่าเป็นการให้บูชาคุณความดี พระภิกษุสามเณรเหล่านั้น
ในฐานะที่ท่านได้เสียสละความสุขในชีวิตการครองเรือน
มาประพฤติพรหมจรรย์ ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยสืบ
ต่อพระพุทธศาสนา และได้นำเอาธรรมะเหล่านั้นมาชี้แจง
แสดงคำสอนแก่พุทธศาสนิกชนเหล่านั้น ตลอดถึงการบูชา
คุณของพระรัตนตรัยที่อำนวยประโยชน์ นำความสุข ความ
เกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งหลายมาเป็นเวลานาน

**ให้เพื่อเลี้ยงดูบุพการีของตน เช่น มารดา บิดา ปู่ย่า
ตายาย ในคราวตรุษสงกรานต์ คราววันสำคัญ**

เรื่องการเลี้ยงดูมารดาบิดาเป็นปัญหาที่น่าคิด และ
เป็นปัญหามาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ทางพระพุทธศาสนาเองก็
ได้แสดงว่า บุพการีบุคคล คนที่ทำอุปการะก่อน กตัญญู
กตเวทีบุคคล บุคคลที่รู้อุปการะที่ท่านทำแก่ตนแล้วก็ตอบ
แทนท่านนั้น เป็นบุคคลที่หาได้ยาก

คำว่า หาได้ยากในที่นี้ หมายความว่า เป็นคู่ เช่น ครอบครัวหนึ่งได้เลี้ยงลูกมาเป็นอย่างดี เวลาพ่อแม่แก่เฒ่าลง ก็
ควรได้รับการเลี้ยงดูจากลูกด้วยความกตัญญูกตเวที เรื่อง
เหล่านี้ท่านได้แสดงเอาไว้ว่า ความปรารถนา ความต้อง
การของพ่อแม่ นั้น ที่จริงไม่ต้องการอะไรมากมาย โดย
๑๔๕

เฉพาะก็ในเวลาที่ท่านแก่เฒ่าลง ท่านได้กล่าวไว้ในเรื่อง
วิวาท์พระสมุทรวา

“เมื่อแก่เฒ่าหวังเจ้าเฝ้ารับใช้
เมื่อป่วยไข้หวังเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามจะต้องตายวายชีวา
หวังลูกช่วยปัดดาเมื่อสิ้นใจ”

ในพระพุทธศาสนาเอง พระพุทธเจ้าได้แสดงฐานะ
ของพ่อแม่ไว้ในฐานะที่สูงมาก โดยเรียกว่า อาหุเนยฺยบุคคล
อันเป็นชื่อเรียกพระอรหันต์ว่า เป็นผู้ควรแก่การบูชาด้วย
เครื่องสักการะทั้งหลาย เช่น การเลี้ยงดู การให้ทาน
มารดาบิดาท่านอาจจะมียกเลส มีความโกรธ มีความเกลียด มี
ความริษยา เยี่ยงสามัญชนทั่วไป แต่สำหรับลูกแล้ว พ่อ
แม่จะมีความรู้สึก เมตตา คือ ปรรารถนาที่จะเห็นความสุข
ความเจริญเกิดขึ้นแก่ลูก

เมื่อยามที่ลูกเจ็บไข้ได้ป่วย พ่อแม่ก็มีความกรุณา
ปรรารถนาที่จะช่วยเหลือลูกให้รอดพ้นจากความเจ็บไข้ได้
ป่วย หรือภัยอันตรายทั้งหลาย ตลอดถึงความทุกข์ความเดือด
ร้อนในรูปแบบต่าง ๆ แม้ว่าการช่วยเหลือลูกนั้น จะ
ทำให้ท่านประสบอันตรายถึงแก่ชีวิตท่านก็กระทำได้ เรื่อง
เหล่านี้มีตัวอย่างบุคคลเป็นอันมาก

ในการได้ดีของลูก พ่อแม่ท่านก็พร้อมที่จะแสดงมุทิตา-
จิต คือ พลอยยินดีในความเจริญก้าวหน้าของลูก โดยปกติ
คนเราเมื่อคนอื่นเขาได้ดี เจริญก้าวหน้า ก็จะมีรู้สึกริษยา
ไม่พอใจ แต่ว่าผู้ที่เป็นพ่อแม่ นั้น เมื่อลูกมีความเจริญก้าว
หน้า ก็จะมีแต่มุทิตา คือ พลอยยินดีในความเจริญก้าวหน้า
ของลูกของตน

ในเวลาลูกตั้งตัวเป็นหลักเป็นฐาน มีความเจริญก้าว
หน้าดีแล้ว พ่อแม่ก็ทำใจวางเฉยได้ ถ้าหากว่าลูกได้มีความ
สำนึกถึงคุณของพ่อแม่แล้วก็เลี้ยงดูท่าน ซึ่งเปรียบเหมือน
พระอรหันต์ภายในบ้านของตน ก็ถือว่าเป็นการบูชาแก่คน
ที่ควรบูชา เป็นการให้แก่คนที่ควรให้ และการให้ในลักษณะ
นี้เป็นการให้ที่เรียกว่าบูชาคุณอย่างแท้จริง การให้ในลักษณะ
บูชาคุณนั้น ก็จับกันไปเป็นคู่ ๆ ไปเรื่อย ๆ เพราะว่า คน
เราก็มีสถาบันบุคคล บุคคล ตลอดจนถึงกลุ่มบุคคลที่เรา
เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นบุพการีอยู่มาก การให้ในลักษณะตอบ
แทนท่านตามสมควรแก่ฐานะนั้น ๆ ก็ถือว่าเป็นการให้เพื่อ
บูชาคุณ

การให้กันโดยวิธีนี้เอง ถ้าหากคนเรามีการให้ มีการ
สงเคราะห์ มีการช่วยเหลือกัน ปฏิบัติหน้าที่ของตนตาม
สมควรแก่ฐานะแก่หน้าที่นั้น ๆ ไม่มีการเห็นแก่ตัว ไม่มีการ
เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันแล้ว ความรัก ความหวังดี
ต่อกันก็จะเกิดขึ้น

เมตตามหานิยม ที่เราเรียกร้องต้องการกันนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องเรียกร้องมากมายอะไร ไม่จำเป็นที่จะต้องเอาพระเครื่องมาแขวน ต้องเสียเงินเสียทอง ต้องมีสายสร้อย บางคนก็แขวนกันเป็นพวง ๆ ละ ๒๐-๓๐ องค์ แต่ว่ามีนิสัยเอาวัดเอาเปรียบคนอื่น ไม่ยอมที่จะเสียสละช่วยเหลือ พร้อมทั้งจะคดโกงอะไรต่าง ๆ ซึ่งข่าวออกมาบ่อย ๆ ว่าบุคคลผู้เป็นเช่นนั้น ต้องประสบกับอันตรายทั้ง ๆ ที่พระเครื่องยังแขวนเต็มคออยู่

ในขณะที่เดียวกัน ถ้าคนเราอยู่กันอย่างพร้อมที่จะช่วยเหลือกัน สงเคราะห์กัน ให้กัน มีอ่อนหนักอ่อนเบากัน การให้ในลักษณะนี้ เรียกว่าเป็นอภัยทาน ผลนั้นก็จะครอบคลุมยิ่งขึ้น คือเวลาเกิดกระทบกระทั่งอะไรกัน เถียงอะไรกัน ถ้าอภัยแบบเล็กแล้วต่อกันได้ ก็จะเกิดผลดีขึ้นแทนที่จะทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ เราก็ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็กได้ เรื่องเล็กก็กลายเป็นไม่มีเรื่องเลย เช่นว่าขับรถไปตามถนน รถเฉี่ยวกันนิด ๆ หน่อย ๆ ต่างคนต่างก็มีแผล ไม่มีใครมีเจตนาที่จะไปเฉี่ยวหรือกมันเกิดขึ้นเพราะเป็นเหตุสุดวิสัย ถ้าไม่มีอะไรหนักหนาเกินไป ก็แสดงความเห็นใจ เข้าใจ ให้อภัยกัน

คราวหนึ่งมีคนมารับไปที่นิมนต์ ปรากฏว่า รถที่นั่งไปหยุดไม่อยู่ หันไปดูข้างหลังก็ไปกระแทกเอาข้างหน้าเข้า คือไปชนท้ายเข้า คนที่ถูกชนเขาก็เห็นใจ อาจจะ

เห็นว่าพระนั่งอยู่หรืออย่างไร เขาก็ขอโทษขอโพย ยิ้มแย้ม
โบกมือกัน แล้วก็ไป

จะเห็นว่า ถ้าเราสามารถจะให้อภัยกันได้ในความผิดพลาด ซึ่งไม่ใช่เป็นความจงใจอะไร หรือแม้แต่ความจงใจก็เหมือนกัน คือถ้าให้อภัยเขา แม้ในจุดที่จงใจประทุษร้าย จะแก้ไขสิ่งที่ร้ายให้กลายเป็นดีได้ เพราะคนที่เขามาแสดงอาการล่วงเกินต่อเรานั้น ในขณะที่จิตใจของเขาก็ถูกรอบงำด้วยกิเลส ความโกรธ ความไม่พอใจ ถ้าหากว่า เราจะโต้ตอบด้วยความโกรธ จะเป็นเหมือนสาดน้ำเข้าหากัน ต่างคนต่างเปียก ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับ คือปล่อยให้ว่ากันไปตามสบายสักหนึ่ง เพื่อให้ได้ระบายออกมาแล้วก็หันหน้าทำความเข้าใจกัน และให้อภัยในโทษที่ล่วงเกินต่อกัน ก็ จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เรียกว่า

ทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นเรื่องดี ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก ทำเรื่องเล็กให้ไม่มีเรื่องอะไรไปเลย

การให้ จึงเป็นเมตตามหานิยม คือเป็นมหาเสน่ห์ มหานิยมได้จริง ๆ ลองนึกดู คือเอาใจเขามาใส่ใจเรา สมมติว่าเราไปล่วงเกินอะไรใครเข้า เขาไม่เอาเรื่องราวอะไร ทั้ง ๆ ที่เราก็น่านึกผิดอยู่เต็มตัวแล้ว เขาให้อภัย ความดีนี้จะตราตรึงอยู่ในจิตใจ เป็นความประทับใจ ที่ทำให้เกิดเคารพนับถือบุคคลผู้นั้น เป็นความรู้สึกที่ถาวร คืออยู่ได้นาน นอกจากบุคคลที่จิตใจบาปก็ไปอีกเรื่องหนึ่ง แต่ว่า

โดยทั่วไปแล้ว ถ้าหากว่าใครได้แสดงออกด้วยการสงเคราะห์
อนุเคราะห์ ปฏิบัติหน้าที่ของตนดี มีความเสียสละ ให้อภัย
อดกลั้นต่ออารมณ์รัก - ชังได้ การกระทำที่เลวร้ายต่าง ๆ
จะยุติเรื่องซึ่งมันอาจจะบานปลายออกไปได้

ถ้าหากว่าขาดการอดกลั้น จะเป็นเหมือนนิทานเรื่อง
แมลงวันกับไหนด้า เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต คือ
คนเราถ้าขาดความอดกลั้น เรื่องเล็กมันก็จะกลายเป็น
เรื่องใหญ่ จะหาข้อยุติไม่ได้ บางครั้งก็กลายเป็นปัญหา
ของโลก ของชาติบ้านเมือง เรื่องแมลงวันกับไหนด้า จะ
เห็นว่าจุดเริ่มต้นนั้นเป็นการเริ่มต้นมาจาก

ไหนด้ามันหยดลง แล้วก็แมลงวันมาตอม ในช่วงนี้ไม่
มีอะไรเลย

จิ้งจกเข้ามากินแมลงวัน เป็นเรื่องของจิ้งจกกับแมลงวัน
แมวเห็นก็มาไล่ตะครุบจิ้งจก เป็นเรื่องของแมวกับจิ้งจก
หมาพอเห็นแมวก็กมาไล่ตะครุบแมว ก็เป็นเรื่องหมากับแมว
แต่เรื่องมันยุ่งตอนที่เจ้าของแมวเกิดไม่พอใจมาไล่ตีหมา
ว่าที่จริงก็เป็นเรื่องของคนรังแกหมา ไม่ค่อยจะมีปัญหา
อะไรหรอก แต่มันเกิดมีปัญหานั้นตอนที่ เจ้าของหมาทน
ไม่ได้ตีหมาของตนถูกตีก็เลยมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ใน
ที่สุดก็ยกพวกเข้าตะลุมบอนกัน ซึ่งกลายมาเป็นเรื่องที่เรา
พูดกันมานานแล้วว่าไหนด้าหยดเดียวเป็นการทำเรื่องเล็ก
ให้เป็นเรื่องใหญ่ มิตรไมตรีย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

ในปัจจุบัน คนอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกัน ถ้าหากว่า
ไม่มีความรู้สึกในทำนองให้อภัยกันแล้ว จะเดือดร้อน เช่น
สมมติฝ่ายหนึ่งเมาเหล้า ส่งเสียงเอะอะไว้วายเมื่อถึงเวลา
ที่จะนอนแล้ว เราทนไม่ได้ก็ไปตะโกนว่าเขา ฝ่ายโน้นแยม
อยู่แล้ว ก็ว่าตอบมายาว ๆ เรื่องจะไม่หยุดอยู่แค่นั้น
อาจจะทะเลาะวิวาทกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บ้านใกล้เรือน
เคียงกันเป็นปัญหา เราจะต้องอยู่ร่วมกันนาน นอกจาก
ว่าจะย้ายบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่เหลือเกิน บางคนก็อาจจะ
ทำไม่ได้เลย ในกรณีที่เป็นบ้านส่วนตัว

ปัญหาอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรถึงจะสร้างสภาพรอบบ้าน
ให้เป็นสวรรค์วิมานขึ้นมาได้ ก็ต้องทำโดยนัยอย่างที่ว่า
มาแล้ว เข้าทำนองของภาษิตพระร่วงที่ว่า

“ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย”

ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้างให้ได้เสียก่อน เพราะเรื่องของ
ไมตรีนี้เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ต้องการ ไม่ใช่เราต้องการให้เขา
ยิ้มกับเรา แต่เราบึ้งกับเขา เป็นไปไม่ได้ที่เขาจะยิ้มกับเรา
เรื่องเมตตามหานิยมก็เหมือนกัน ถ้าเราต้องการจะให้เขา
เมตตามหานิยมกับเรา เราก็ต้องเมตตามหานิยมกับเขา มี
ความหวังดีกับเขา เช่นเราต้องการให้เขายิ้มกับเรา เราก็
ต้องยิ้มกับเขาด้วย ซึ่งเป็นเรื่องของกิริยากับปฏิกิริยา ถ้า
ไม่มีกิริยา ปฏิกิริยาก็คเกิดขึ้นไม่ได้ คือไม่มีการกระทำ การ
กระทำตอบก็เกิดขึ้นไม่ได้ การจะไปอาศัยอำนาจของกาย

นอก อย่างพระเครื่องเป็นต้น นั่นเป็นความหวังที่ไกลเกินไป ถ้าเราไม่ปฏิบัติตามด้วย พระเครื่องนั้นท่านดี แต่จะช่วยให้เราที่เดียวเบ็ดเสร็จเลยเป็นไปได้ เพราะแม้แต่ว่าเด็กเล็ก ๆ ซึ่งเราป้อนอาหารให้แก่ มีช่วงหนึ่งที่แกจะต้องช่วยตัวเอง คือ เมื่อป้อนให้แล้ว แกก็ต้องเคี้ยวเองและต้องกลืนเอง การดลบันดาลจากพระเครื่องบางที่พูดเกินไป การได้รับคุ้มครองจากพระรัตนตรัยนั้น เราต้องปฏิบัติตามพระรัตนตรัย โดยเฉพาะในที่นี้เน้นในจุดของทานอย่างเดียว เพื่อต้องการให้เข้าใจหลักที่ว่า ผูกไมตรีอย่ารู้ร้าง มีการเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน อย่างที่เขาเล่ากันว่า

นายพรานคนหนึ่งไปได้เนื้อได้อะไรมา ก็ตัดเอาไปแจกแบ่ง เรียกพรรคพวกเพื่อนฝูงมาแจกแบ่ง ไม่ได้ขายให้ใคร จนต้องทะเลาะกับภรรยาแกก็ทำไปเรื่อย ๆ ต่อมาพระราชาเห็นว่าคนมาอยู่กันมาก ก็สั่งเลือกนายบ้านคนทั้งหมดที่เคยได้เนื้อ ได้รับการสงเคราะห์อนุเคราะห์จากนายพรานผู้นั้น ก็เลือกแกเป็นหัวหน้าเป็นนายบ้าน นายบ้านสมัยก่อนมีส่วยสาอากร มีบริษัทมีบริวารมาก อาชีพพรานก็ต้องเลิกไป อยู่อย่างสะดวกสบายไป นี่ถือเป็นของความดีที่กินไม่หมดอย่างที่เรียกว่า

“ซือกินไม่หมด คดกินไม่นาน”

การสงเคราะห์อนุเคราะห์ในลักษณะอย่างที่ว่ามาแล้ว ให้กันได้ ๓ อย่าง ให้เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์ ให้เพื่อ

บูชา ให้อภัย มีอะไรหนักนิดเบาหน่อยก็ผ่อนปรนกันบ้าง
อย่าทำอะไรรุนแรงเกินไป เพราะว่ามองอย่างไรก็เพื่อน
บ้านใกล้กัน คนไทยด้วยกัน ญาติพี่น้องกัน เราต้องเกี่ยว
ข้องกันไม่ฐานะใดก็ฐานะหนึ่ง

ถ้าหากว่าทำจิตได้เช่นนี้ เมตตามหานิยม ก็เกิดขึ้น
โดยอัตโนมัติแล้วเกิดแบบกิริยาปฏิกิริยา ที่ก่อตัวขึ้นมาแล้ว
ขยายออกไปเช่น เป็นมิตรสนิทสนมกับลูกเจ้าของบ้าน ก็
จะเกิดเคารพเจ้าของบ้านเหมือนกับพ่อเหมือนกับแม่ เป็น
พี่เป็นน้องกันทั้งครอบครัว แล้วก็โยงกันทั้งครอบครัว เป็น
ผู้ที่เกี่ยวข้องกัน เรื่องของความดีนั้น ท่านบอกว่า

ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดแล้ว อย่างอื่นจะเกิดติดตามมา
ก็แบบเดียวกับทำไม่ดีเช่น ถ้าเริ่มจากบุญรึมาได้ จากบุญ
ขยับเลื่อนตำแหน่งขึ้นมาเรื่อย ๆ อย่างเด็กนักเรียนทุกวันนี้
บางคนน่าเป็นห่วง เอากรุงเทพ ๘๕ มาสูบทีเดียว นี่ก็เรียก
ว่าข้ามชั้นไปมาก ต่อไปมันอาจจะเป็นเฮโรอีน เป็นกัญชา
เป็นฝิ่นอะไรต่ออะไรไปกันใหญ่ เพราะฉะนั้น

เมื่อเริ่มเสีย ความเสียอย่างอื่นมันจะเข้ามา

ถ้าเริ่มดี ความดีอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นติดตามมา

พวกดงกระพันชาตรีนี่ไม่ค่อยสนุกนักหรอก มันซ้ำใน
สาหัสสากรรจ์ ฉะนั้น ไม่ต้องมีอันตรายอะไรเลยดีกว่า
คือแคล้วคลาดจากอันตราย ถ้าเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงเป็น
มิตรสนิทสนมกัน เป็นญาติพี่น้องกันแล้วภัยอันตรายมัน

ป้องกันได้ ที่เขาบอกว่า รถคนดีกว่ารถหญ้า คือเราคบหา เป็นมิตรสนิทสนมกัน เพื่อนบ้านใกล้เคียงมีความเห็น ออกเห็นใจ เข้าใจกัน สงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ในโอกาส อันควร มีคนที่เราให้เพราะสำนึกถึงคุณความดีของท่าน หนักหนาอะไรกันมา มีการให้อภัยกัน ก็คนเหล่านั้นแหละ จะเป็นผู้ป้องกันขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ ให้เกิดแคล้วคลาดอย่าง ตำบลบ้านนอก จะเห็นได้ชัดว่า โจรจะมาขโมยวัวควาย ถ้าคนในหมู่บ้านไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย จะทำไม่ได้ ส่วนมาก แล้ว เป็นเรื่องผีเรือนไม่ดี ผีป่ามันพลอย

ที่นี้ถ้าเราสร้างผีเรือนให้ดี คือมีมิตรมีสหายมีเพื่อน บ้านใกล้เคียงกัน จะช่วยกันดูแล ช่วยกันรักษา ก็ ถือว่าทรัพย์สินสมบัติของเพื่อนก็เหมือนทรัพย์สินสมบัติของเรา เวลาใครต้องการจะไปไหนมาไหน ไม่อยู่บ้าน เพื่อนก็ดูแล ฝากบ้านให้ สังคมความเป็นพี่เป็นน้องที่เรียกว่าภราดรภาพ เป็นลักษณะสังคมไทยที่แท้จริง สังคมไทยเราเป็นอย่างนี้ เมื่อเราอยู่กันได้อย่างนี้ ความรักที่เรียกว่าเมตตามหานิยม ก็จะเกิดขึ้น อย่างในท้องถิ่นที่ไกลความเจริญออกไป คน เคารพนับถือกันเป็นพี่เป็นน้อง เป็นลุงเป็นป้าเป็นน้าเป็นอา กันจริง ๆ เป็นจริง ๆ เหมือนกับการเกี่ยวข้องกันโดยสาย เลือด เพราะอะไร เพราะอยู่กันในลักษณะที่

แบ่งกันกิน แบ่งกันใช้ ช่วยเหลือกัน หนักหนาอะไร ก็อภัย ยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน เมตตามหานิยมก็จะเกิดขึ้น

๒. ปิยวาจา การพูดจาด้วยความรัก ความหวังดี

เรื่องของวาจาเป็นเรื่องใหญ่ ท่านเคยสังเกตหรือไม่ ก็ไม่ทราบ กุศลกรรมบถ คือทางแห่งกุศลและ อกุศลกรรมบถ คือทางแห่งอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ ฝ่ายละ ๑๐ ประการนั้น เป็นกลุ่มธรรมที่ต้องการควบคุมความประพฤติของคน ที่เรียกว่ากุศลกรรมบถ เป็นการควบคุมความประพฤติของคน ที่แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งการแสดงออกมาทางกาย ทางวาจานั้น ก็เป็นการสะท้อนออกของจิตใจแห่งบุคคลนั้น ๆ ว่า ภายในใจเขามีอะไรก็ออกมาอย่างนั้น ที่เป็นข้อห้ามนั้นทรงห้ามด้านกายไว้ ๓ อย่าง คือ ไม่ให้ประพฤตินิดในทางร่างกาย ไม่ประพฤตินิดในด้านทรัพย์สิน และในด้านประเวณี

พอมาถึงเรื่องของวาจา ว่าที่จริงก็ปาก ๆ เดียว แต่ปรากฏว่ามีข้อห้ามที่เกี่ยวกับวาจาไว้ถึง ๔ ข้อด้วยกัน

ใจซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด เพราะว่าคนเรามีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ การงานทุกอย่างก็สำเร็จขึ้นมาจากใจ ถ้าใจดี พูดออกมาก็ดีกระทำออกมาก็ดีด้วย ถ้าใจเสียแล้ว กระทำออกมาก็เป็นทุจริต พูดออกมาก็เป็นทุจริต กลับมีข้อห้ามเพียง ๓ ข้อเท่านั้น ทางศาสนาจึงได้ให้ความสำคัญแก่วาจาไว้เป็นอันมาก และได้กล่าวแยกประเภทของวาจาไว้มากเหลือเกิน เช่น

คุณภาณี ปากเหม็น พุดจาหยาบคายร้ายกาจ แสงหู
แก่บุคคลอื่น

มธุภาณี ปากหอม พุดหวานเหมือนน้ำผึ้ง พุดแล้ว
ก็เป็นทีซาบซึ่งถึงใจของบุคคลอื่น ในสังคมไทยเราเอง ก็
ยอมรับเรื่องนี้ เช่น

“ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์
มีคนรักกรล้อยอรร้อยจิต
พุดชั่วตัวตายทำลายมิตร
จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา”

วาทาที่คนใช้ไปนั้น ใช้เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์
เกิดเป็นเสน่ห์ เกิดเป็นมหานิยมก็ได้ พุดในทางที่จะทำลาย
ล้างบุคคลอื่น เพื่อให้ตายไปด้วยวาทาก็ได้ อย่างในเรื่อง
ของพระอภัยมณี ความคิดของนางวาลีว่า

“จะพลิกพริ้วชีวหาเป็นอาวุธ
สังหารบุตรเจ้าลังกาให้อาสน์”

แล้วนางก็ทำได้ตามที่คิดจริง ๆ คือพุดจนอุศเรนกระอัก
โลหิตตาย นี่แสดงว่าวาทามีความสำคัญ และในด้านของ
วาทาที่ดีนั้น เราก็กล่าวกันว่า

“อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก
แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย”

คือบางคนพุดได้ประทับใจ ที่เรียกว่าคำพุดเป็นสุภาสิต คือ
ถ้อยคำนั้น ๆ แต่มีความประทับใจ คนฟังก็เกิดความประทับใจ

ใจด้วย ความรู้สึกนึกคิดของคนไทยเรา ยอมรับว่าปากมีความสำคัญอย่างยิ่ง เราก็พูดเป็นคำภาษิตทำนองคำพังเพยว่า

“ปากเป็นเอก เลขเป็นโท

หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา”

ปากเป็นเอกจริง ๆ เอกในทางทำลายก็ได้ เอกในทางสร้างสรรค์ก็ได้ ความยิ่งใหญ่ของมหาบุรุษในอดีต เป็นความสำเร็จในด้านการใช้ปาก เราจะเห็นศาสดาในโลก ซึ่งถือว่าเป็นศาสดาของโลก อย่างพระพุทธเจ้า ท่านนบีโมหหมัด พระเยซูคริสต์ ความสำเร็จของท่านก็เกิดจากปาก ปากจึงเป็นเอก เลขนั้นก็ลดหลั่นลงไป คนเราอาจไม่เก่งในเรื่องเลขก็ได้ แต่ถ้าหากว่าใช้วาจาเป็นอย่างที่เราพูดกันในปัจจุบันว่า มีมนุษยสัมพันธ์ดี อาจจะไม่เก่งคำนวณไม่รู้หลักอะไรมากมาย แต่ก็นำความสวัสดิให้เกิดขึ้นแก่คนได้ จนถึงกับเรามีคำสัฎกวาที่ออกจะจำกันได้แพร่หลายว่า

“สัฎกวาหวานอื่นมีหมิ่นแสน

ไม่เหมือนมันพจมานที่หวานหอม

กลิ่นประเทียบเปรียบดวงพวงพยอม

อาจจะนุ่มจิตไฉ้มด้วยโลมลม

มันล้อลตามหยามหยาบไม่ปลาบปลื้ม

คุดคุดคิมบอระเพ็ดต้องเข็คขม

ผู้ดีไพร่ไม่ประกอบชอบอารมณ์

ใครฟังลมเมินหน้าระอาเอ๋ย”

นี่คือเรื่องของวาจาว่าเป็นความหวานที่ไม่มีอะไรจะเปรียบปานได้ในด้านการพูดดี นี่ถ้าหากว่าพูดไม่ดี มันขมยิ่งกว่าบอระเพ็ด ไม่มีใครต้องการทั้งคู่ดีทั้งไพร่ แม้แต่สัตว์เดียรัจฉาน โบราณท่านก็เล่านิทานเรื่องโคฉันทวิศาล ไปลากเกวียน ปรากฏว่าเจ้าของที่ไปทำพั้น ใช้อำนาจความเป็นเจ้านายเกินไป ไซ้ให้เพื่อนลากเกวียน เรียกเขาว่า

“เฮ้ย ไอ้โคโกง เอ็งลากเกวียนไปจ้ะ”

โคลากไม้ไหว่มันหมดแรง ใจเสีย เลยอดแพพั้นมานอนมือก่ายหน้าผากเสียใจ ตอนนั้นโคพูดกันรู้เรื่อง ก็มาบอกว่า

“ไปทำพั้นเขาใหม่ แล้วทีหลังจงอย่าพูดอย่างนี้ พูดให้มันน่าฟังหน่อย” ก็ปรากฏว่าไปทำพั้นแล้วก็พูดดี

“เออ พ่อมหาจำเริญ ลากเกวียนไปเกิดพ่อ”

ไซ้ ไม่ได้เสียหายอะไรนี้ และว่าที่จริง การพูดวาจาที่ไพเราะ พูดง่าย ไม่ต้องสอดใส่อารมณ์ความโกรธความเกลียดอะไรก็พูดได้ แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าคิด วันก่อนคุยกับผู้ช่วยการโรงเรียนแห่งหนึ่ง บอกท่านว่า

“เด็ก ๆ นี้อบรมกันเสียบ้าง ไม่ไหว จับกลุ่มพูดอะไรกัน ก็ต้องด่าแม่กันเสียก่อน ไม่น่าฟัง” ท่านบอกว่า

“เป็นความนิยมของเด็กยุคนี้ จะเรียกชื่อพ่อกันแล้วก็ด่าแม่กัน”

ที่จริงความนิยมอย่างนี้เราต้องช่วยกันแก้ ไม่ใช่ว่า
ปล่อยให้เป็นการนิยมไป เพราะว่าจะจะเป็นเพื่อนเป็นฝูงกัน
แต่ไม่มีความเคารพต่อพ่อแม่ของเขา ถึงแม้ว่าจะถือเป็นการ
ความนิยม แสดงความรักใคร่สนิทสนม ก็ไม่จริงหรอก
เพราะเวลาที่มีความสำนึกสูงขึ้น จะมาเล่นอย่างนั้น คงจะ
คบกันไม่ได้นาน

เรื่องเหล่านี้ ถ้าช่วยกันปรับปรุงแก้ไข แนะนำเธอ
ห้ามปรามเธอตามสมควร เด็ก ๆ มาเล่นกัน คงจะมีอะไร
น่าฟังขึ้น จะพูดจะจาอะไรก็น่าเอ็นดูขึ้น

เรื่องวาทาที่เป็นเสน่ห์ มหาเสน่ห์ มหานิยม ที่เรียก
ว่ามีความหวานถึงใจ จะแสดงออกมาได้ ๔ ลักษณะ คือ ถือว่า
เป็นปียวาทา พูดด้วยความรัก ความหวังดี ลักษณะของวาทาที่
พูดด้วยความรัก ความหวังดีนั้นไม่แน่หรือกว่าจะไพเราะ
อ่อนหวาน เสนาะหูไปเสียทุกอย่าง ท่านจึงจำแนกไว้เป็น
๔ ประเภทด้วยกัน คือ

ต้องเป็นเรื่องจริง เรื่องความจริงนั้นมีความสำคัญ
คนเราติดต่อคบหาเกี่ยวข้องกับ ตลอดจนสื่อสารอะไรต่าง ๆ
แม้แต่อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ เพราะต้องการทราบเรื่อง
จริง เขาบอกเรื่องไม่จริง เราก็เป็นคนรู้ผิด รู้ผิดต่อไป
เป็นแถว เพราะฉะนั้น เรื่องของความจริงเป็นสิ่งสำคัญ
เรื่องนี้เพียงเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือนึกเปรียบเทียบดูว่า

คนโกหกเรา เราก็ไม่ชอบ ถ้าหากเราจะไปโกหกเขา เขาก็ไม่ชอบ

คำเช่นไร จึงเรียกว่าเป็นคำจริง

โดยหลักทั่วไปแล้วหมายถึงพูดตามที่เราได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้มา อาจจะสงสัยว่า ทำไมต้องมีทั้งรู้ทั้งทราบ ข้อนี้เป็นสำนวนของศาสนา ทางศาสนาท่านมีคำที่น่าทึ่ง เวลาเราไปศึกษาเข้า เห็น ได้ยิน ทราบ รู้ ที่จริงในภาษาไทยทราบ รู้ เราใช้กันสับสนปน ๆ กันไป แต่ในความหมายทางศาสนาแล้ว เราเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู ทราบด้วยจมูก ลิ่น กาย คือทราบรส ด้วยลิ่น ทราบกลิ่นด้วยจมูก ทราบเย็นร้อนอ่อนแข็งด้วยกาย ส่วนที่รู้นั้นเป็นการรู้ด้วยใจ สมมติว่าเรื่องที่เรารู้มาผิด แล้วเราพูดไปตามนั้น เราไม่ได้เสียหрок เราไม่ได้โกหก เพราะเราเข้าใจว่าเป็นเรื่องจริง ท่านยังมีหลักสำหรับไว้ตัดสินว่า เรื่องนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เรารู้ว่าเป็นเรื่องจริง เราก็คิดที่จะพูดเรื่องนั้น แล้วก็พูดออกไป นี่ก็แสดงว่าแม้เรื่องนั้นเป็นเรื่องไม่จริง แต่เรารู้ เราพบ เราเห็นมาอย่างนั้น ก็พูดไปตามที่รู้ที่เห็นมา ก็ไม่เสียธรรมะในส่วนนี้ ใครก็ไม่ดำเนินคดีเตียนอะไร ทีนี้ถ้าไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้ทราบ ไม่ได้รู้ ก็พูดไปตามนั้น คำพูดที่เรียกว่าจริงนั้นคือพูดตามที่เห็น

เป็นต้น ไม่มีลักษณะเสริมความ ซึ่งเราจะพบว่าลำดับ
สำนวนในปัจจุบันนี้ สื่อสารมวลชนบางพวก ต้องการสนุก
ตื่นเต้น ต้องการให้นำสนใจหน่อย ก็เสริมความด้วยการพาด
หัวว่า มีคนเป็นล้านเป็นแสน เป็นต้น

อีกอย่างหนึ่งคือ อำความ ต้องการจะเก็บเรื่องบาง
เรื่องเอาไว้ แต่ก็อยากจะพูดเรื่องนั้น สมมติว่า ไปเห็น
คนเขาเล่นการพนัน ก็พอดีมีเพื่อนของตัวเองอยู่คนหนึ่ง
เห็นเขาเล่นกัน สมมติว่า ๕ คน ก็บอกว่า ๔ คน คือ ตัด
เพื่อนออกไปเสีย ๑ คน อย่างนี้ถือว่าอำความ จัดเป็น
คำเท็จ เพราะฉะนั้น ในบางกรณี เช่น นิทานเรื่องโกหก
เรารู้มาก็จำมาอย่างนั้น ก็เล่าไป เขาก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่อง
โกหก เพราะพูดไปตามที่ได้ยินมาหรือไปอ่านมา กล่าวโดย
สรุปว่า วาจาที่จริงคือการพูดไปตามที่ได้เห็น ตามที่ตน
ประสบมา ด้วยวิธีใดก็ตาม เราก็พูดไปตามนั้น จะมาก
หรือน้อยก็ไม่ต้องไปขยายความ ไม่ต้องไปอำความ

คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน ฟังแล้วสบายหู น่าฟัง
แม้ว่าคนอื่นเขาฟังอยู่ด้วย ก็ไม่รู้สึกรัดอัดใจ เรียกว่าเป็น
คำที่สบายหู แต่คำไพเราะอ่อนหวานนี้บางทีก็ไม่แน่เหมือนกัน
ท่านจึงได้มีเงื่อนไขแสดงคำพูดที่ถือเป็นปียวาจาไว้ ๔
ประการ คือ เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องดี มี
ประโยชน์ ถูกกาล ถึงเวลาแล้วจะต้องพูดผู้ฟังอาจจะ

ชอบใจก็ได้ หรือไม่ชอบใจก็ได้ เช่นว่า เด็กหนีโรงเรียน
ขึ้นก็เลยอ่านหนังสือ เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง จะพูดจะเตือนกัน
ก็เป็นเรื่องดี ถ้าแกทำตามก็มีประโยชน์ เห็นว่าถึงเวลา
ที่จะต้องพูดก็พูดได้ เรื่องเวลานี้เป็นเรื่องสำคัญ บางครั้ง
อะไรก็ดีพอสมควร แต่เสียที่จังหวะ เช่น มักจะได้ยินข่าว
ลูกหนีชำระหนี้เจ้าหนี้ด้วยมีด เพราะไปทวงหนี้ต่อหน้าธาร-
กำนัล เลยเสียจังหวะไป ดังนั้นในเรื่องกาละ เป็นเรื่อง
ที่จำเป็นต้องดูกาล ถ้าเหมาะสมแล้ว แกอาจจะชอบใจก็ได้
ไม่ชอบใจก็ได้ ท่านให้พูดได้เลย นี่เป็นการพูดคำที่อ่อน
หวาน ที่จริงจะอ่อนหวานก็ไม่เชิง แต่ว่าพูดด้วยความรัก
ด้วยความปรารถนาดี เรื่องเหล่านี้จะตัดสินกันด้วยเสียง
ที่พูดทุกกรณีคงไม่ได้เหมือนกัน อย่างพวกคนบางคนปาก
ร้ายใจดี คือชอบพูด เอะอะโวยวายแต่ก็ใจดี บางเรื่อง
จำเป็นจะต้องพูดอย่างนั้น ในกรณีนี้ก็เช่นปิววาจาเหมือนกัน
คือพูดด้วยความรัก ท่านจึงให้ดูที่เจตนาเป็นสำคัญ จะพบว่า
ก็มีบ่อย ๆ เช่น เป็นแม่ ลูกชน ๆ ห้ามไม่ฟังก็ดูว่า ถ้ายัง
ดื้อเอาเถอะออกไปวิ่งเดี่ยวรอดชนตาย พูดไปอย่างนั้นเอง
ไม่ได้มีเจตนา ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ท่านเล่าเป็น
นิทานเข้ามาเปรียบเทียบให้ดูว่า

มีเด็กหนุ่มอยู่คนหนึ่ง ชอบเที่ยว แม่ห้ามไม่ให้เที่ยว
แกก็ไม่ฟังจะไปให้ได้ แม่ก็บอกว่าไปเถอะ ให้ความยาป่า

มันขวิดให้ตายเสีย เด็กก็ไป ปรากฏว่าไปเจอควายป่าใน
ป่าจริง ๆ แรกก็หยุด นึกถึงคำแม่พูดว่า ถ้าแม่พูดคำนั้น
ด้วยใจ ก็ขอให้ควายป่าขวิดให้ตายเถอะ เพราะแรกก็เป็น
ลูกที่ไม่อยู่ในโอวาทของแม่ แต่ถ้าแม่พูดด้วยปาก ใจไม่ได้
คิดจะให้ เป็นจริงเป็นจังเช่นนั้น ก็ขอให้ควายป่าหลีกไป
อาราธนาคุณของพ่อแม่มาเป็นสักขีพยาน ก็ปรากฏว่าควาย
ป่านั้นหลีกไป

นี่เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใหญ่ที่ท่านพูดนั้น เมื่อ
ท่านเห็นว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องดี มีประโยชน์
จึงหว่าให้ ถึงเวลาที่ต้องพูดกันแล้ว ผู้ฟังอาจไม่ชอบใจ
หรืออก แต่ก็ต้องพูด ซึ่งเหมือนกับการผ่าตัด โรคบางโรค
จำจะต้องผ่าตัด ไปผ่าตัดเขา ๆ ก็ไม่ชอบเพราะเจ็บ แต่
จำเป็นที่จะต้องผ่า ถ้าผ่าแล้วแก้ปัญหาอะไรได้อีกมาก
รักษาอะไรก็ได้ ทำความสวัสดิให้แก่คนผู้นั้น เรื่องการ
พูดบางเรื่องก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนั้น ในทางศาสนา
ท่านจึงถือว่า

พิจารณาเทียบเคียงโดยรอบคอบแล้ว ควรตำหนิคน
ที่ควรตำหนิ เมื่อเขามีการกระทำที่ควรตำหนิ

คือเราไม่ไปกำหนดไว้ตายตัวว่า คนนี้ต้องต่ำตลอด
กาล หากล้มก็เหยียบให้จมธรณีไปเลยทำนองนี้ ไม่ได้กำหนด

เงื่อนไขอย่างนั้น แต่เมื่อการกระทำของเขา ควรแก่การ
ตำหนิ ก็ตำหนิ คนเราไม่ได้ทำชั่วตลอดไป โอกาสหนึ่ง
ทำดี ก็ยกย่องสรรเสริญเขา

พิจารณาเทียบเคียงโดยรอบคอบแล้ว ยกย่องสรรเสริญ
คนที่ควรแก่การสรรเสริญ เมื่อเขามีการกระทำที่ควรแก่การ
ยกย่องสรรเสริญ

แสดงว่าคน ๆ หนึ่งนั้น โอกาสหนึ่งอาจจะถูกตำหนิ
เพราะเขาไปกระทำสิ่งที่ควรตำหนิเข้า คน ๆ นั้นแหละ โอกาส
หนึ่งก็ควรแก่การยกย่อง เพราะมีการกระทำกรรมที่ควร
แก่การยกย่อง ไม่กำหนดเงื่อนไขอะไรตายตัวลงไปแต่มา
วิเคราะห์ มาตัดสินคนกันด้วยการกระทำ ไม่ได้เอารูป
ร่างหน้าตาสกุลการศึกษาเป็นต้น มาเป็นเครื่องตัดสิน เอา
การกระทำของเขามาเป็นเครื่องยกย่องสรรเสริญ หรือ
ตำหนิ โดยมองที่การกระทำของเขาเป็นสำคัญ

คำพูดอีกประการหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ
คือคำพูดเพื่อสมานสามัคคี ซึ่งเป็นคำพูดที่ดี ในปัจจุบัน
เราเรียกร้องความสามัคคีของคนภายในชาติกันมากยิ่งใน
ปัจจุบันเรียกกันอยู่เรื่อย ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว การ
อยู่ร่วมกัน ๒ คนขึ้นไป จะมีปัญหาที่ต้องระมัดระวัง เมื่อ
อยู่คนเดียว จะหกคะเมนตีลังกาไปบ้าง ก็ไม่กระทบกระเทือน

ใคร แต่เมื่อเริ่มอยู่ ๒ คน ต้องระมัดระวังมือเท้าแล้ว จะทำอะไรตามสบายเหมือนเมื่อก่อนไม่ได้ ดังนั้นการพูดเรื่องเสริมสร้างสามัคคี จึงมีความจำเป็น ไม่ใช่พูดแบบข้างข้างๆที่เรียกว่าพูดสื่อเสียดยุงส่งเสริมให้คนอื่นเขาแตกกัน คำพูดในลักษณะนั้นเป็นการทำลาย ไม่เป็นปียวาจา การพูดเพื่อเสริมสร้างสามัคคีนั้น ในกรณีของการพูดทั่วไป ให้ละไว้ในเรื่องอะไรก็ตามที่จะนำไปสู่ความแตกแยก ความคิดความเห็นในการแบ่งเป็นหมู่ เป็นพวก เป็นเรา เป็นเขา เป็นเราเป็นเขามากไม่ค่อยดี ประเทศไทยก็ควรจะเป็นเรื่องของคนในประเทศไทย เราช่วยประเทศด้วยกัน อาจจะต่างสัญชาติ ต่างเชื้อชาติกัน แต่เราก็ช่วยประเทศเดียวกัน และไม่เป็นเราเป็นเขา เป็นภาคเหนือภาคใต้ มีอะไร ๆ พอจะหันหน้าหากันได้ กรณีที่มีเค้าจะแตกแยก เช่นเพื่อนฝูงจะแตกแยก ต้องหาทางประนีประนอม เพื่อให้เกิดความสามัคคี

ภิกษุมีวิสัย ห้ามชักสื่อให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยา กัน ลงโทษหนักทีเดียว หนักรองจากขาดจากการเป็นภิกษุ คือเป็นอาบัติสังฆาทิเสส แต่ถ้าผิวเมียทะเลาะกันหรือแยกกันอยู่ ไม่ได้หย่าขาดกัน พระจะไปช่วยพูดให้ดีกันได้ ถือเป็นเรื่องที่ดีควรกระทำ แต่ถ้าเขาหย่าแล้ว ทำไม่ได้ นี่ในชั้นของวินัย ท่านยังสรรเสริญยกย่องเป็นเรื่องที่ดีควรกระทำ

เพราะว่าการพูดในทำนองที่ยุให้ร้าย คำให้ร้าย มีแต่ทางเสีย ไม่เกิดผลประโยชน์อะไรขึ้นมา ควรละเว้น อย่างที่เราพูด ในสำนวนคนไทยว่า

“พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง”

เรื่องบางเรื่อง นิ่งเสียดีกว่าพูด ก็นิ่งเสียไม่พูด เรา เคยเห็นภาพของลิงที่ปิดตา ปิดหู ปิดปาก เป็นปริศนา คือ สอนคนว่า คนเราบางเวลา บางโอกาส ควรจะเป็นอย่างนี้ บ้าง ท่านได้เขียนคำกลอนกำกับไว้ว่า

“ปากเป็นปู หูตะกร้า ตาตะแกรง
ปากไม่แพร่ง หูไม่อ้า ตาไม่เห็น
เป็นหลักธรรม นำให้ หัวใจเย็น
คนควรเป็น เช่นนี้บ้าง ในบางคราว”

คือมีปากก็เหมือนปากปู มีหูก็เหมือนกับหูตะกร้า ตา ก็เหมือนตะแกรงเสียบ้าง จะเห็นว่าตาตะแกรงมันตักน้ำ ไม่ติด อะไรมันผ่านมาทะลุหายไปเลย คือเห็นก็สักว่าเห็น ปากก็เหมือนกัน ปากปู หากพูดไปแล้วเกิดการแตกแยกก็ ไม่ควรพูด

เรื่องที่ทำให้เกิดความแตกแยกในปัจจุบัน คือเรื่องปัญหา สังคมไทยมีลักษณะเปราะบางมาก เรื่องที่จะนำไปสู่การ

แตกแยกนั้น เกิดขึ้นได้ง่ายเพราะความรู้สึกเป็นเรา เป็นเขามีมาก บางทีจะพูดต่อสาธารณชนสักครั้ง แสดง ถึงความเป็นเราเป็นเขาขึ้นมา นักเรียน นิสิต นักศึกษา ทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน เกษตรกรทั้งหลาย แทนที่จะพูดว่าพี่น้องประชาชนคนไทยทั้งหลาย เพื่อนร่วม ประเทศทั้งหลายที่เดียวเท่านั้น ก็รวมความได้เท่ากัน จะ เห็นได้ว่า ความรู้สึกในทำนองนี้ แบ่งเป็นเราเป็นเขา เป็น ภาคบ้าง เป็นสี เป็นสถาบัน มหาวิทยาลัยนั้น มหาวิทยาลัย นี้ ความรู้สึกแบ่งแยกเป็นเราเป็นเขานั้นมีอยู่แล้ว ถ้า หากว่าไปพูดให้เกิดการแตกแยกขึ้นมา ก็จะไปกันใหญ่ โดยเฉพาะบ้านใกล้เรือนเคียงที่อยู่ภายในครอบครัวนี้ เขา เรียกว่า

“ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า”

เรื่องที่รู้มาบางเรื่อง พูดแล้วเกิดแตกแยก ก็เฉย ๆ เสียบ้าง คนเราจะโกรธเคืองอะไรขึ้นมา ก็ตอนได้ยิน ไม่ได้ยินก็ไม่มีอะไร การพูดสมานสามัคคีจึงเป็นความจำเป็น อย่างมาก ท่านที่ทำงานเหล่านี้ได้สำเร็จเป็นคนที่ไม่ตาย

ในคราวที่พวกกษัตริย์ทั้งหลายไปที่กุสินารา ยกกองทัพมาเพื่อขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เมืองกุสินารา เขาก็ไม่ยอมให้ เพราะต้องการให้มาให้

พร้อมกัน ถ้าใครมาให้ ๆ เวลาคนอื่นมาทีหลังก็จะมีปัญหา พวกโน้นก็จะไม่ยอม จะรบกันให้ได้ โทณพราหมณ์ขึ้นไป กล่าวสำนวนที่ไพเราะมาก ความว่า

“ดูราคะนิกรเจ้าทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเรานั้น ทรงเป็นขันตีวาที ทรงกล่าวสรรเสริญขันตี คือความอดทน ก็การที่พวกเราซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระองค์จะมาทำสัพยุทธ ต่อสู้กัน เพื่อแย้งพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์นั้น ไม่ เป็นการสมควร”

องค์ศาสดานั้น มีความอดทนอย่างแรงกล้า พวกลูกศิษย์เพื่อนยังไม่แบ่งพระธาตุจะรบแล้วเสียศักดิ์ศรีเหลือเกิน เสร็จแล้วท่านก็เกลี้ยกล่อมจนยอม แล้วก็แบ่งสารีริกธาตุให้ นี่เรียกว่าตัดปัญหาเรื่องราวต่าง ๆ ยุติลงหมด สมมติว่าจะเกิดสงครามขึ้นจริง เหมือนกับโจรไปขโมยของมา ผลสุดท้ายถ้ามีความโลภกล้าจัดฆ่ากัน จนบางทีก็ตายหมด ซึ่งมีเรื่องให้รู้ให้เห็นกันบ่อย ๆ เพราะฉะนั้นคำพูดที่ดี อยู่ในลักษณะที่เสริมสร้างสามัคคี ประสานสามัคคี กระชับสามัคคี ถ้ามีโอกาสทำ โอกาสพูดก็ควรพูดออกไป

พูดคำที่มีประโยชน์ อันเป็นคำที่ใคร ๆ ก็ต้องการ แต่โดยพื้นฐานทางใจคนแล้ว ชอบเรื่องที่ไม่มีความหมายมากกว่า จะเห็นว่าการเล่นจำอวด เล่นตลก เป็นอาชีพ

ที่หากินได้ร่ำรวย การเล่นการแสดงต่าง ๆ เป็นเรื่องไม่จริง สมมติกันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่คนก็นิยมชมชอบกันนั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง คนที่ไปดูก็รู้ว่าเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเฉย ๆ ไม่ได้ถือเป็นเรื่องจริงเรื่องจริงอะไร แต่ถ้าหากว่าจะสนทนาปราศรัยกัน ก็ควรพูดเรื่องที่มีประโยชน์ ซึ่งว่ากันตามความเป็นจริง ก็ออกจะปฏิบัติยากในข้อนี้ เพราะเวลาเกาะกลุ่มกันจะพูดเรื่องที่ไร้สาระกันมากยิ่งเพื่อนฝูงจากกันนาน ๆ ไปเจอกัน เรื่องที่เป็นสาระมีน้อย ส่วนมากก็เป็นเรื่องไร้สาระ พูดกันสนุกสนาน แต่ว่าอย่างไรก็ตามจัดเป็นเรื่อง ๆ ไป หลายเรื่องก็ไม่ค่อยดี ทำอย่างไรจะให้มีความมีประโยชน์เกิดมาก ๆ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ก็พยายามกระตุกให้กลับมา พูดเรื่องที่เป็นสาระประโยชน์ คนบางคนใช้เวลาเพื่อนักศึกษาอ่านหนังสืออยู่ ไปชวนเขาสนทนาเรื่องอื่น เราก็อาจจะแก้ไขด้วยการตามเขาไปหน่อย แล้วก็วกกลับมาหาเรื่องที่เป็นสาระจะได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

อย่างที่เรานึกในปัจุบัน ว่าสัมมนา อภิปราย ซึ่งความจริงเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่น่าฟัง ถ้าเราไปอ่านหนังสือต้องการจะรู้เรื่องที่เขากล่าว ไปหาอ่านหนังสือเอาเองเสียเวลามาก แต่ไปฟังเขาใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง ก็ได้รับความรู้มาก ถ้าจะคิดค้นคว้าเอง บางทีเดือนหนึ่งยังไม่ได้เท่าที่เราไปฟัง

เรื่องเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นยาหม้อใหญ่ไป คนขยาด
กัน โดยเฉพาะเรามีคำพังเพยพูดกันว่า

“ฟังเทศน์ง่วงนอน
ดูหนังดูละครตาสว่าง”

คนเป็นจำนวนไม่น้อยขยาด มีคนบางคนเขาไม่รู้ด้วย
ซ้ำว่า รายการวิทยุมีรายการธรรมะตลอดทั้งวัน คำเตือน
ดีกดีนแล้วยังมีรายการธรรมะ คนบางคนเขาไม่รู้ไม่เคยฟัง
โจมตีคณะสงฆ์ว่าพระควรสั่งสอนประชาชน ควรมีการจัด
รายการแสดงธรรมะทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ ที่เขาพูดเขา
เขียนมาเป็นหลักฐาน นักเขียนมีชื่อเสียงเสียด้วยแสดงว่า
เขาไม่รู้ ไม่ได้สนใจ แต่บทเขาอยากจะพูดเลยอาศัยข้อมูล
ที่เขาเห็นมาเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เขาก็โจมตีไปเลย โดยไม่
นึกว่างานที่เขาพูดนะ เขาทำกันมาตั้งนานแล้ว คนเขารู้
กันมานาน นี่แสดงว่าคนไม่ได้สนใจในเรื่องที่เป็นประโยชน์
แต่ไปหาความสนุกสนานกัน ถ้าหากว่าไปฟังข่าวสารทาง
วิทยุอย่างในปัจจุบัน เรื่องทางวิชาการมีมาก แนะนำเรื่อง
ปากเรื่องท้อง เรื่องการเลี้ยงปลา เพาะเห็ดฟาง เป็นเรื่อง
ที่ให้ประโยชน์ และถ้าหากคนนำไปปฏิบัติ เช่นเขาแนะนำ
ให้ปลูกพริกปลูกลมะเชื่อไว้กิน บางคนอาจจะมีที่ดินไม่มาก
ทำไม้กระดานแผ่นหนึ่ง ปลูกพริกไว้ ๗-๘ กระถาง ใช้
บริโภคในครอบครัวที่ไม่ใหญ่โตเกินไปได้สบาย

พูดจากันในเรื่องที่มีประโยชน์ เป็นการแลกเปลี่ยน
ความคิดความเห็นซึ่งกันและกัน รู้กันมาคนละอย่าง ไม่มี
ใครรู้อะไรทุกอย่าง นอกจากท่านที่เป็นสหัพัญญู ถ้าได้
ยินได้ฟังในเรื่องที่มีประโยชน์ จะเพาะนิสัยใจคอให้เกิด
ความนิยมในเรื่องเหล่านั้น จะเห็นว่าสินค้าต่าง ๆ โหม
โฆษณากัน วันแล้ววันเล่า กรอกหูอยู่นั้น เปิดวิทยุ บางที
ได้ยินเป็นแถบ ๆ เพราะอะไร เพราะเขาต้องการให้ได้ยิน
บ่อย ๆ จนฝังอยู่ในจิตใจ แล้วจะเกิดความกระตือรือร้น ที่จะ
ซื้อจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้น ถ้าเราได้ยินได้ฟังเรื่องที่เป็น
ประโยชน์ก็เหมือนกัน ได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ ก็เกิดความกระตือ
รือร้น มีความสนใจ ทดลองดูซิ แล้วในที่สุดการกระทำ
ก็จะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เรื่องการพูดในสิ่งที่มีประโยชน์
จะทำให้ช่วงที่พูดมีสาระแก่นสาร คนฟังก็ได้ประโยชน์
คนพูดก็ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย คำพูดที่เป็น
ปิยวาจา แสดงออกมาด้วยความรัก ความปรารถนาดี ซึ่งคน
เราก็อาศัยวาจาเป็นสื่อกันมากเป็นพิเศษ แต่ถ้าหากว่า
แสดงออกมาได้ด้วยการพูดคำสัตย์คำจริง คำไพเราะ อ่อน
หวาน คำสมานสามัคคี และคำที่มีประโยชน์แล้ว

เมตตามหานิยมก็จะบังเกิดขึ้น

คงกระพันชาตรีก็เกิดขึ้น

แก้ตัวคลาดจากภยันตรายทั้งหลายก็เกิดขึ้น

เพราะคนเรานั้น ถ้าหากว่าใช้วาจาให้เป็นแม้แต่ใน วาระที่เรียกว่าหน้าสีหน้าขวาน คือในวาระที่วิกฤต ก็ สามารถจะทำความสวัสดิ์ให้แก่คนได้

๓. อุตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์

คือการกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันและกัน สังคม ของคนเป็นสังคมที่มีพื้นฐานทางความคิด ทางการศึกษา นิสัยใจคอและความโน้มเอียงทางด้านต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน แต่ว่าจุดที่เหมือนกันคือ

แต่ละคนต้องการความสุขและไม่ต้องการความทุกข์

ในแง่ของประโยชน์นั้น แต่ละคนปรารถนาสิ่งที่เป็น ประโยชน์เหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับ เขาก็ต้องทำงานอันเป็นหน้าที่ของตนเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ก็ควรจะทำตนให้เป็นประโยชน์ ต่อเขา ถ้าหากว่าทำไม่ได้ก็อย่าให้ถึงกับบ่อนทำลายประโยชน์ ของบุคคลอื่น เช่น ทำตนเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญ ก้าวหน้าในการงาน ตำแหน่งหน้าที่ เกียรติยศ เกียรติศักดิ์ ของบุคคลอื่น เป็นต้น จะเป็นการสร้างศัตรูขึ้น การห้า หั้นการวิวาทกันก็เกิดขึ้นเป็นปัญหาสังคมที่ยืดเยื้อกันมา ตั้งแต่โลกมีคนอยู่ร่วมกันแล้ว และมีเค้าว่าจะเพิ่มสูงขึ้น

เพราะความหนาแน่นของจำนวนประชากร คนซึ่งจะทำ
ประโยชน์ต่อบุคคลอื่น อาจจะทำได้โดย ๒ ลักษณะ คือ

ละเว้นไม่กระทำสิ่งที่เป็นการทำลายประโยชน์ของตน
และคนอื่น

ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และบุคคลอื่น

การประพฤตินี้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์นั้น ก็น่าจะมาพิจารณา
ถึงประโยชน์ของตนเป็นเบื้องต้นที่เรียกว่า อดตประโยชน์
เพราะว่าความสมบูรณ์ของชีวิตคนนั้นก็อยู่ที่ทำประโยชน์
ตนและประโยชน์ผู้อื่นได้สมบูรณ์ไม่มีความบกพร่อง ถ้า
หากว่าทำได้เช่นนี้ถือว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ความสมบูรณ์
แห่งชีวิตจึงเป็นผลจากความเพียรพยายามอย่างสูงสุดของ
บุคคลเหล่านั้น ใครต้องการประโยชน์ตนในระดับใดก็ตาม
จำต้องอาศัยความเพียรพยายามของตนเป็นหลัก ฟิงดูพระ
พุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ทรง
ใช้ความเพียรแบบยอมตาย โดยตั้งพระทัยมั่นคงเด็ดเดี่ยว
ว่า แม้เลือดเนื้อในกายของพระองค์จะเหือดแห้งไป ยังเหลือ
แต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตาม หากไม่ตรัสรู้ตามที่ทรงประสงค์
แล้วจะไม่ยอมลุกขึ้นจากที่ประทับ ในที่สุดก็ทรงประสบผล
ที่ทรงประสงค์ดังทราบกันทั่วไป

ดังนั้นเวลาทรงสั่งสอนพุทธศาสนิกชนจึงเป็นการสั่งสอนความจริงที่ไม่ต้องการให้ศาสนิกในศาสนาต้องพึ่งอำนาจจากปัจจัยภายนอกคือ การบวงสรวง การอ้อนวอน การเช่นสรวงในลักษณะต่าง ๆ แต่ต้องการให้คนทุกคนใช้สติปัญญา กำลังกาย กำลังความคิด กำลังสติปัญญาทุ่มเทลงไปในการทำงานนั้น ๆ โดยรับสั่งเน้นเอาไว้ความว่า

จะทำอะไรก็ให้ทำงานนั้นจริง ๆ ให้บากบั่นพยายามในการทำงานนั้นให้มาก เพราะว่าการทำงานที่ย่อหย่อน ที่หละหลวมย่อมนำก่อให้เกิดโทษนานาประการ

ที่นี้ทำงานเช่นไรเรียกว่าทำงานด้วยความหมั่นขยันหรือทำอย่างที่คุณที่มีความเพียรมีความกล้าหาญ?

ท่านก็ได้แสดงลักษณะของคนที่ทำงานไว้ว่า บุคคลนั้นจะต้องทำงานที่ตั้งใจไว้ว่าจะทำให้สำเร็จ แต่ละคนได้มีงานซึ่งกำหนดเอาไว้ว่าจะต้องทำหรือภาระที่มาถึงเข้าแล้วจะต้องทำให้สำเร็จอย่าปล่อยให้ค้างค้ำไว้ เพราะงานที่ค้างค้ำนั้นท่านบอกว่าเป็นอุปมงคลสำหรับชีวิต แต่การงานที่ไม่ค้างค้ำ ไม่อาภูลมมีอะไรผ่านเข้ามาทำเสร็จ ท่านถือว่าเป็นอุดมมงคลในชีวิตของบุคคลนั้น ๆ อย่างที่ทรงแสดงไว้ในมงคล ๓๘ ประการ ข้อหนึ่งว่า

การงานที่ไม่ตั้งค้ำองอากาศเป็นอุดมมงคล

การงานในชีวิตของคนนั้นไม่ได้มีเฉพาะงานที่เราตั้งใจว่าจะทำเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะมึงานอย่างหนึ่งคืองานที่แทรกซ้อนเข้ามา เป็นงานจร ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือเกี่ยวข้องกับญาติพี่น้อง หรืออะไรก็ตาม แต่เป็นงานนอกกำหนดที่จะกระทำ เพราะฉะนั้นเมื่องานเช่นนี้บังเกิดขึ้น ท่านก็บอกว่าต้องทำงานแทรกซ้อนนี้ให้สำเร็จด้วย

ตกลงก็กลายมาเป็น ๒ งาน คืองานที่เราจะต้องทำ และงานที่แทรกซ้อนเข้ามา ดังนั้นเมื่อจะทำการงานที่มีถึง ๒ อย่างให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นจะต้องทำงานนั้นอย่างจริง ๆ จัง ๆ ทำงานแบบที่เรียกว่าไม่กลัวต่อความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า และไม่เสียดายต่อกาลเวลาที่ใช้ไปในการทำงาน ถ้าทำได้อย่างนี้ ไม่ว่าจะไปยืนอยู่ในจุดใดก็ตาม ความเจริญ ผลประโยชน์ก็จะบังเกิดขึ้นแก่ตนโดยไม่ต้องสงสัย

เมื่อทำงานได้เงินมาได้ความรู้มา ได้ความชำนาญชำนาญมาแล้ว ต้องถึงพร้อมด้วยการรักษาเรียกว่า อารักขสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์สินสมบัติที่เราได้มานั้นให้คงอยู่ ในปัจจุบันนี้เราก็พูดกันถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ โดย

เฉพาะอย่างยิ่งคือ รายได้ไม่พอจ่าย อันที่จริงมีเรื่องรายได้ไม่พอจ่ายนั้น บางกรณี เป็นการไม่พอจ่ายจริง ๆ คือ คนมาก ปากท้องที่จะต้องเลี้ยงดูมาก เงินซึ่งจะซื้อหาสิ่งต่าง ๆ มาเลี้ยงดูมีน้อย ก็เกิดเป็นปัญหารายได้ไม่พอจ่ายขึ้นมา ซึ่งเรื่องนี้ก็ต้องแก้ไขไปตามสมควรแก่กรณี อาจจะเพิ่มความหมั่นขยันขึ้นหางานทำพิเศษ ในขณะที่เดียวกันก็ประหยัดในการใช้จ่าย แต่ว่ามีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยเกิดจากใจที่ไม่รู้จักพอคือ มีความต้องการเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ใจไม่ยอมพอ เมื่อใจไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ก็เกิดเป็นปัญหารายได้เท่าไรก็ไม่พอจ่าย ถ้าหากว่าลองตั้งปัญหาขึ้นมาถามตนเองว่ารายได้เท่าไรจึงจะพอจ่าย จะตอบไม่เหมือนกัน เพราะว่าฐานะทางสังคมของคนไม่เหมือนกันนั้น ประการหนึ่ง แต่ว่าประการที่สำคัญอยู่ที่ ใจที่กระหาย จะได้ปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ ของบุคคล บางคนอยากได้นั้น อยากได้นี้ อยากได้นั้น กลายเป็นเรื่องเล่นไป จะพบว่าบางคนเล่นน้ำกลัว เช่น เล่นพระเครื่องกันเป็นหมื่น ๆ แแสน ๆ เล่นรถกัน เล่นอะไรต่อมิอะไร แสดงว่าความต้องการนั้นได้กระจายออกไปในด้านวัตถุเพิ่มขึ้น การจะสนองตอบให้เต็มให้อิ่มก็เป็นเรื่องยาก ความสุขในชีวิตก็ไม่เกิดขึ้น อย่างที่ท่านได้กล่าวไว้ในอุทานธรรมว่า

“ความไม่พอใจตนเป็นคนเข็ญ
พอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล
จนทั้งนอกทั้งในไม่ไ้การ
จงคิดอ่านแก้จนเป็นคนพอ”

เรื่องของทรัพย์สมบัติเงินทองที่เราหามาได้ ถ้าคน
รู้จักปรับตัวแล้ว รายได้มีความสำคัญน้อยกว่ารายเหลือ

บางคนเงินเดือนเป็นหมื่น ๆ หลายหมื่นแต่ก็ไม่เหลือ
ในขณะที่เดียวกันบางคนมีเงินเดือนเป็นจำนวนพันแต่ก็เหลือ
ได้ ทั้งสามารถเก็บส่วนหนึ่งไว้ได้ การทำเช่นนั้นนั้นจะต้อง
อยู่ที่การปรับใจ ไม่ใช่คิดว่าคิดเตรียมจ่ายเงินที่เพิ่มขึ้นล่วงหน้า
อย่างเช่นรู้ข่าวว่าเงินเดือนจะขึ้น ก็วางแผนจะจ่าย
แล้วว่าเงินที่เพิ่มขึ้นจะจ่ายอะไรบ้าง ก็ถ้าเราเริ่มปรับ เช่น
เงินเดือน ๓,๐๐๐ รายได้เพิ่มขึ้นมา ๕๐๐.- เมื่อคิดถึงก็คิด
เพียง ๓,๐๐๐ แล้วเงินเดือน ๓,๐๐๐.- อาจจะมีเก็บเดือนละ
๕๐๐.- ต่อมารายได้เพิ่มขึ้นอีก ๕๐๐.- ก็เก็บรวมเป็น ๑,๐๐๐.-
โดยปรับใจให้อยู่ได้ในจุดนั้น ความสำคัญของคนจึง
อยู่ที่การปรับตัวได้ ให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
ไป เพราะสิ่งแวดล้อมนั้นจะเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา และคนเรา
ก็เปลี่ยน แต่คนต้องพยายามปรับใจให้อยู่ได้ และต้องอยู่
อย่างมีความสุขด้วย เพราะความสุขนั้นอยู่ที่ความพอใจ

ถ้าไม่พอใจก็ต้องจน ดังนั้น การรู้จักเก็บรักษาเงินทอง เอาไว้บ้าง เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต จึงเป็นเรื่อง จำเป็น วิชาความรู้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันคือ เด็กเรียน หนังสือ เรียนจบแล้วก็ทิ้งทั้งหมด ไม่ได้เก็บไว้ คล้าย ๆ กับ ว่าเลิกแล้วต่อกัน ความจริงไม่ได้เลิกแล้ว วิชาเหล่านั้นเรา จำเป็นจะต้องทบทวน เช่นว่าพระภิกษุสามเณรเรียนนัก ธรรมตรี โท เอก หรือบาลี บางองค์หนังสือไม่มีเหลืออยู่ เลย ไม่ได้คิดว่าหนังสือเหล่านั้นเราจะต้องใช้ เพราะว่างาน ของภิกษุสามเณรคือเรียน ศึกษาคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แล้วปฏิบัติตาม ในขณะที่เดียวกันก็นำเอาวิชาความรู้เหล่านั้น มาบอกกล่าวเล่าแจ้งให้พุทธบริษัททั้งหลายให้ทราบ ถ้าลืม หมดก็ไม่รู้จะเอาอะไรมาบอกเหมือนกัน จึงจำเป็นจะต้อง รักษาไว้โดยการทบทวน เอามาอ่านเป็นการรื้อฟื้นความรู้ แม้ในด้านความชำนาญชำนาญในด้านต่าง ๆ ก็เหมือนกัน ซึ่ง ก็ต้องพยายามฝึกปรืออยู่เสมอ อย่างเช่นเขาพูดกันว่า นัก มวยคนนั้นเรือเวทียูไปนาน ไม่มีการซ้อม พอมาขึ้นเวที ขึ้นมาถึงก็กลายเป็นกระสอบทรายให้คนอื่นเขาถลุง

จะเห็นได้ว่าการเก็บ การรักษาสິงต่าง ๆ ไว้เป็น ความจำเป็น และไม่ว่าจะออกมาเป็นรูปอย่างใดเกี่ยวข้องกับ อะไรก็ตาม ก็ต้องรักษาสິงเหล่านั้นไว้ แม้แต่จะเล่น วิทียากก็ควรฝึกบ่อย ๆ ถ้าขึ้นไม่ฝึกนาน ๆ มาเล่น ครั้งต่อไป ไม่รอดเหมือนกัน คนเขาจับได้

กัลยาณมิตรุตตา คบคนดีเป็นมิตรเป็นสหาย ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กัน กัลยาณมิตรเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง บุคคลเราทุกคนจะต้องมีกัลยาณมิตรคือมีคนที่ร่วมกิจการงานต่าง ๆ มาเป็นผู้บอกประโยชน์ให้ สามารถที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้ เวลาเกิดอันตรายก็เป็นที่ยิงพ้านกันได้ คนเราเป็นจำนวนไม่น้อยที่ดี ๆ อย่างเด็ก ๆ นี้บางคนแกติ แต่ว่าเด็กในวัยที่อายุ ๑๔-๑๕ ไปจนถึง ๒๐ แกก็มักจะติดเพื่อน ถือเพื่อนว่าเป็นคนสำคัญและมักจะเชื่อเพื่อนมากกว่าเชื่อพ่อแม่ ถ้าหากแกได้เพื่อนดีก็ดีไป แต่มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยที่ไปเจอเพื่อนไม่ดีเข้า เลยต้องดับอนาคตตัวเอง สูญเสียอนาคตตัวเองเพราะเพื่อน

เคยพบเด็กคนหนึ่ง เมื่อแกโตเป็นหนุ่มขึ้นมาก็ไม่ได้พบกันอีก แต่รู้ข่าวว่าแกไปร่วมมือกับเพื่อนฆ่าคนตาย ที่ร่วมมือนั้นคือเพื่อนเขาบังคับให้ร่วม เพื่อนเอาปืนขู่ว่าไปด้วยกันเพื่อนก็ไปปล้นเขา เมื่อต่อสู้กับเจ้าทรัพย์ไม่ได้ก็ขู่ให้เพื่อนช่วย เพื่อนก็เกรงใจก็เข้าไปช่วย และในที่สุดก็ลากกันเข้าคุก เพื่อนก็ขู่เรื่อยไม่ได้รับสารภาพปฏิเสธหมด ในที่สุดเรื่องน่าอนาถก็เกิดขึ้นคือ เด็กคนนี้ถูกตัดสินประหารชีวิตที่บางขวาง นี้ก็จะเห็นได้ว่าเพราะเพื่อนแท้ ๆ ตัวแกเองไม่มีเชื่ออะไรอยู่ แต่ว่าเสียที่คบเพื่อนไม่ดี ทางศาสนานั้นจึงกล่าววมงคลชีวิตไว้ในข้อแรกและข้อที่สองต่อเนื่องกันไปว่า

การไม่คบคนพาล คบหากับบัณฑิตเป็นอุดมมงคล

คนพาลนั้นสังเกตได้ง่ายคือ มีความคิดที่จะกระทำในทางที่ทุจริตจนเป็นปกติ พุดจากก็ทุจริต ทั้งนี้เพราะอะไร เพราะความคิดมีแต่ทุจริต คนเหล่านี้ไปเกี่ยวข้องกับเข้าแม่ไม่มีอะไร ก็เสียชื่อเสียงว่ามีเพื่อนเป็นคนพาล ถ้าทำอะไรตามเขา ก็เข้ารกเข้าพงไปกันใหญ่ ฉะนั้นท่านจึงถือว่าการคบคนดีเป็นมิตรเป็นสหายนั้น เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจจะต้องถึงกับร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การค้า การลงทุนอะไรต่าง ๆ ด้วยแล้วจะต้องอาศัยเพื่อนที่มีความซื่อตรงจริง ๆ ซื่อสัตย์กับเพื่อนจริง ๆ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วก็เรียกว่า ทุณฺ์ก็หาย ดอกก็หุด

สมชีวิตา ได้แก่การเลี้ยงชีวิตตนพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ตนหามาได้ นี่เป็นปัญหาหลักใหญ่ ที่จะต้องใช้ทุกวันสืบเนื่องกันมาทั้ง ๓ ข้อ ทั้งหมดคือว่าในการซื้อหาปัจจัยต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการ เรื่องปัจจัย ๕ เรื่องปากเรื่องท้องซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ ชีวิตคนก็มีอาการหนักอยู่ตอนที่ถมไม่เต็ม กินอย่างไร กินเข้า สายหน้อยก็หิวอีกแล้ว ถ้าหากว่าตามใจความต้องการทางปากมากเกินไปก็เป็นปัญหา ซื้อหาสิ่งต่าง ๆ มาบริโภคดื่มลิ้มกัน บางอย่างไม่มีความจำเป็น ไม่น่าเชื่อว่าคนจะถือเป็นเรื่องจำเป็นมีคนเอาสับปะรดมาให้ตามเด็กที่ทำงานโรงแรมว่าสับปะรดนี้ชั้นละเท่าไร เด็กบอกว่าชั้นขนาดนี้ ๘ บาท นึกแล้วใจหาย ถ้ามามีคนกินหรือ ก็บอกว่ามีคนกินหมด ของใน

นั่นแพ่งทั้งนั้น นี่แสดงว่าคนที่เข้าไปในทีนั้น อัดตาใหญ่
มากจะต้องแสดงทรูหราด้วยการซื้อหา สามารถกินได้
ของจะแพ่งอย่างไรไม่สำคัญ มีเงินเสียอย่าง ก็ดีอยู่หรอก
แต่ว่าเป็นการสร้างความร่ำรวยให้แก่คนอื่น ตนเองก็แค่นั้น
ไม่ได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา เงินทองมีก็จริง ถ้าใช้ให้
เป็นประโยชน์ได้มากกว่านั้นก็ควรจะใช้ให้ได้

ชีวิตคนเป็นเรื่องแปลก ที่มักจะเจอทางแยกอยู่เรื่อย
คราวใดมาถึงทางที่เราจะต้องแยกจะต้องตัดสินใจเลือกทาง
ใดทางหนึ่ง ควรดูว่าอะไรเป็นประโยชน์มากกว่าก็ทำไป
ทางนั้น เช่นมีเงินอยู่ ๒๐ บาท อาจจะทำอะไรให้ได้ประโยชน์
บ้างก็ทำไป การดำรงชีวิตของคนเรา เนื่องจากรายได้
ไม่เสมอกันก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็น ชีดความสามารถ
ที่จะซื้อหามาได้ ความจำเป็นบางทีก็จำเป็นมาก แต่ถ้า
ไม่อาจตอบสนองได้ก็พักไว้ก่อน ลองดูว่าอะไรจำเป็นมาก
กว่าก็เลือกเอาเฉพาะส่วนนั้น อย่างที่ท่านบอกว่า

“ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิไรซื้อ ให้เป็นมือเป็นคราวทั้งควา
หวาน”

เมื่อมาเปรียบเทียบกันดูแล้ว บางสิ่งบางอย่างไม่มี
ความจำเป็นอย่างแพ่งต่าง ๆ ในปัจจุบัน เด็กหนุ่มเด็ก
สาวเราแต่งตัวกันพิลึกพิลั่น เสื้อผ้าเหล่านั้นแพ่งเกินกำลัง
ต้องเกดีโก้ดี อย่างนี้คนที่มิชิตความสามารถจะซื้อหามา
ได้ ก็ไม่มีปัญหา แต่บางคนเป็นเหมือนกับอึ่งซึ่งพยายาม

พองตัวให้เท่ากับโค แล้วในที่สุดท้องแตกตาย การซื้อหา
ปัจจัยต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนจึงต้องดูที่
ความจำเป็น ขีดความสามารถที่จะซื้อหามาได้ ไม่ใช่ว่า
จะได้กินอิ่มหนึ่งแล้ว ก็เป็นหนี้เป็นสินเขา

ในการจัดงานบางอย่างเช่น บวชนาค แต่งงาน บางที่
เจ้าบ่าวเจ้าสาวแต่งงานกัน มีลูกพูดได้แล้วหนี้สินยังไม่หมด
อย่างนี้ก็หนักมือไป สมชีวิตา เป็นหลักที่มีความจำเป็น
เป็นเรื่องของประโยชน์ตน ซึ่งบุคคลที่ปรารถนาความเจริญ
ในชีวิตก็ต้องยึดหลักเหล่านี้ไว้ให้ได้ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วก็
เป็นการทำลายตนเอง

การทำในสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น ในกรณี
ที่ไม่อาจทำได้ก็อย่าถึงกับทำลายประโยชน์สุขของบุคคล
อื่น การทำประโยชน์แก่บุคคลอื่นนั้น ว่ากันตามความเป็น
จริงถ้ามีความตั้งใจก็ไม่ใช่ว่ายากเย็นอะไร เป็นเรื่องของการ
ดำเนินชีวิตไปด้วยความรับผิดชอบในชีวิตตน ในสวัสดิภาพ
ของตนและในสวัสดิภาพของบุคคลอื่น การทำสิ่งที่เป็น
ประโยชน์ ประโยชน์ตนและประโยชน์บุคคลอื่นนั้น แม้เรา
เดินไปบนถนน เดินไปบนทางเท้าเสีย เพราะเขาบอกว่า
เป็นทางเท้า ถนนนั้นก็ป็นทางรถ จะเห็นว่าประเทศบาง
ประเทศ เขาเดินกลางถนนเต็มไปหมด ถ้าคนลงไปเดิน
กลางถนนก็เป็นปัญหา หรือจะไปข้ามถนนก็ข้ามบนทาง
ม้าลายยอมเดินเอาหน้อยหนึ่ง อาจจะไปหน้อยแต่เป็น

ความปลอดภัยดี และเป็นการทำประโยชน์ซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าจะขับรถอยู่ กำลังอยู่ในเลนไหนก็ไปเลนนั้น ไม่ใช่แข่งซ้ายแข่งขวา เพื่อต้องการจะให้ได้ไปก่อน อย่างนี้อาการหนัก และเราเดิน ๆ ไป อาจจะมีเศษแก้วอะไรวางอยู่ เห็นว่าอาจจะเป็นอันตรายต่อคนเดินมาเหยียบเข้า พระสงฆ์องค์เจ้าไม่ได้สวมรองเท้าเดินมาเหยียบเข้า ก็เก็บไปทิ้งเสีย อย่างนี้ก็เป็นเรื่องของชีวิตธรรมดา ๆ หรือว่าถึงยามที่คนเขาหลับเขานอนกันแล้ว พวกบ้านใกล้เรือนเคียงดับไฟนอนกันแล้ว เรายังมาคุยกันเอะอะโวยวายก็ไม่ดี เป็นการทำลายประโยชน์สุขของบุคคลอื่น ไม่รู้จักกาลรู้จักเวลา ก็นอนเสีย จะได้พักผ่อน คนอื่นก็ไม่เกลียดหน้า ไม่รู้สึกโกรธเบื่อหน่าย หรือแม้แต่ว่าการพูดจา การส่งเสียง ในเวลาที่ควรไม่ควร ตลอดถึงการเปิดวิทยุ เปิดโทรทัศน์ ก็ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนอื่นเขาได้ บางคนเปิดวิทยุ โทรทัศน์ดังไปสามบ้านแปดบ้าน อย่างนี้ ก็หนักไป ไม่จำเป็นจะต้องเอื้อเฟื้อเขาอย่างนั้นหรอก ถ้าจะเอื้อเฟื้อก็เอื้อเฟื้อเรื่องอื่น ถ้าเขาต้องการฟัง เขาคงเปิดฟังเขาเอง นอกจากเขาแสดงความจำนงว่าจะฟังด้วย ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ดังนั้น การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของสังคมไทยเรา อย่างชาวนาถึงฤดูไถนา ก็มาลงแขกช่วยกันไถนาให้เสร็จไป

เวลาเกี่ยวข้าว ก็ร่วมมือกัน ปลุกบ้านปลุกเรือน ตัดฟืน ก็ช่วยเหลือกัน เป็นการผ่อนหนักให้เป็นเบาลง ถ้ามีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะนี้ บ้านอื่นเขาก็มี บ้านเราก็มี ไม่จำเป็นต้องไปเบียดเบียนอะไรกัน คนเรามีปัญหาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญก็คือว่า ให้ทำตัวให้เป็นประโยชน์ของกันและกัน คืออะไรที่เป็นผลประโยชน์ของใคร ก็ไม่ไปทำลาย ต้องช่วยกันรักษา บางแห่งเพื่อนปลุกผัก เลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้ง ตัวเองไม่ได้ทำ ไม่ได้เลี้ยง พอผักหญ้า ของเขาขึ้น ก็ไปแอบเก็บแอบขโมย อย่างนี้ก็หนักไป

ในปัจจุบันมีคำอยู่คำหนึ่งซึ่งน่ากลัวมาก เรียกว่า ภัยสังคม บุคคลบางคน นอกจากจะไม่ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมแล้ว ยังทำตนเป็นภัยต่อสังคม ไปอยู่ร่วมกับสังคม ๆ เขาก็เดือดร้อน เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อสันติสุขของประชาชน เขาจึงเฟ่งเล็งเป็นพิเศษ เห็นว่าปล่อยไว้ไม่ได้ ก็จัดแจงย้ายสถานที่ให้ไปอยู่ เพื่อกลับตัวใหม่ เมื่อไม่เป็นภัยต่อสังคมแล้วค่อยออกมา คนที่ทำตนเป็นภัยต่อสังคมนั้น เพราะมุ่งประโยชน์ตนเองเกินไป โดยไม่คำนึงถึงสังคม เช่นตัดไม้ทำลายป่า ไม่ได้คิดหอรอก คล้าย ๆ เมืองไทยจะอยู่ชั่วอายุตนเองเท่านั้นเอง ตัดกันไม่ได้ดูอะไรกัน จับปลา ก็ใช้ช็อตด้วยไฟฟ้า ระเบิด มุ่งประโยชน์ตัวเองมากไป ดังนั้น คนที่เป็นภัยต่อสังคมจึงมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

๑. มุ่งแต่ประโยชน์ตนเอง คือเห็นแก่ตัวจัด ไม่ได้คิดถึงประโยชน์ใคร พล่าผลาญเวลาของตนเองทำลายความสงบสุขในสังคม ต่อกชอยบางแห่งซึ่งควรจะอยู่กันสงบ คนเขาทำงานกันมาเหน็ดเหนื่อย กลางคืนควรจะพักผ่อน พวกนี้ไม่เอา จับกลุ่มคุยกันส่งเสียงลั่น บางทีก็ด่าว่ากันด้วยคำหยาบ ๆ คาย ๆ คนเดินไปเดินมาก็ดหวาดกลัว มีด ๆ หน้อยก็เป็นอันตราย พวกนี้กลายเป็นภัยต่อสังคม

๒. คนที่เห็นแก่ครอบครัว และพวกของตัว จะทำอะไรก็มุ่งแต่ให้เกิดประโยชน์แก่ครอบครัวและพวกของตัวเท่านั้น ไม่ใส่ใจถึงคนอื่น อันที่จริงคนประเภทนี้โดยฐานะแล้วไม่เป็นภัยต่อสังคมหรอก ถ้าเขาไม่ทำงานที่ต้องรับผิดชอบเกินกว่าครอบครัวและพวกของตัว แต่ถ้าต้องทำงานในระดับสถาบัน รัฐบาลในตำแหน่งงานต่าง ๆ ซึ่งตามปกติแล้วคนที่ทำงานราชการ จะต้องให้ความสำคัญแก่ราชการมากกว่าตนเอง ครอบครัว และแม้แต่พรรคพวก เพราะงานราชการเป็นงานของชาติบ้านเมือง ซึ่งมีความสำคัญกว่าปัจเจกชน ครอบครัว หรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน ถ้าคนที่เห็นแก่ครอบครัว พรรคพวก มาทำงานราชการแล้ว จะให้ความสำคัญแก่ราชการน้อยกว่าครอบครัว และพรรคพวกของตัว วันหนึ่งเขาย่อมแสดงความเห็นแก่ครอบครัว แก่พวกออกมา ด้วยการแสวงหาประโยชน์จากราชการ ในทาง

๑๘๔

ที่ไม่ชอบธรรม มาบำรุงความสุขของคนในครอบครัว และจะมีการเล่นพวก ให้ความสำคัญแก่พวก หาตำแหน่งหน้าที่การงานให้พวกของตน โดยไม่ใส่ใจถึงคุณสมบัติ ความสามารถ ฝีมือในการทำงานของพวกตนว่า เหมาะสมแก่ตำแหน่งการงานเหล่านั้นหรือไม่ คนเหล่านี้หากว่าไม่สามารถปรับจิต ให้สัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อความถูกต้องยุติธรรมแล้ว โอกาสที่เขาจะรวมกลุ่มกัน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ครอบครัว พวกของตัว จนบางครั้งทำให้ต้องมานั่งบ่นกันว่า

**“ช่วยกันปราบคอร์ปชั่นให้สิ้น
เพื่อแผ่นดินไทยอยู่รอด”**

บ่นซ้ำแล้วซ้ำอีก วันละ ๓ เวลาหลังอาหาร โดยไม่มีผลในทางเปลี่ยนแปลงอะไรให้ดีขึ้นก็ได้

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย คนเรานั้นแน่นอนต้องรักตนเอง นอมตน ซึ่งเป็นไปตามสัญชาตญาณของสัตว์โลก แต่มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์มีเหตุผลสามารถคิดพิจารณาหาประโยชน์ จากการดำเนินชีวิตที่ตัวตายแต่ชื่อยังอยู่ได้ เพราะว่าเมื่อนำเอาคนแต่ละคนไปเปรียบเทียบกับครอบครัวแล้ว ผู้มีความสำนึกดีพอต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว มากกว่าตนเอง เมื่อเอาครอบครัวมาเทียบตระกูลวงศ์ จำต้องทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตระกูลวงศ์เอาไว้ แม้ครอบครัว

ครัวจะต้องลำบากไปบ้างก็ตาม แต่เมื่อนำเอาตระกูลวงศ์ไปเทียบกับความคงอยู่อย่างมั่นคง ของประเทศชาติและส่วนรวมแล้ว ชอบที่จะเสียสละเพื่อความดำรงมั่นคงแห่งชาติบ้านเมืองเพราะตนเอง ครอบครัว ตระกูลวงศ์ เมื่อนำไปเทียบกับชาติแล้วช่างเล็กน้อยเหลือเกิน แม้จะเสียไปประเทศชาติก็ยังอยู่ได้ แต่ถ้าประเทศชาติล่มสลายตนเอง ครอบครัว ตระกูลวงศ์ก็ย่อมจะเสื่อมสลายตามไป

อรรถจริยา คือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ จึงต้องอาศัยความไม่เห็นแก่ตัว เป็นหลักสนับสนุน เมื่อคนเพียรพยายามปรับจิตให้เห็นแก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ได้แล้ว แน่นนอนเหลือเกิน ตนเอง ครอบครัว พวกตระกูลวงศ์ ก็ย่อมได้รับผลคือความอยู่ดีมีสุขด้วยกัน เพราะความเกี่ยวเนื่องถึงกัน

ดังนั้น อรรถจริยาในขั้นของการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน ถ้าเกิดขึ้นจากการกระทำที่ถูกต้อง ไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ย่อมมีผลกระทบต่อสังคม ประเทศชาติ อย่างน้อยที่สุดก็ไม่ทำตนให้เป็นภาระ หรือสร้างความยุ่งยากให้แก่สังคม หากกระจายความรู้รักหวังดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์แล้ว ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสถาบันทั้ง ๓ ตามกำลังความสามารถ ผลกระทบในทางที่เป็นประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นจากจุดย่อยคือตนเอง และประเทศชาติ

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงบำเพ็ญประโยชน์ใน ๓
ฐานะให้สมบูรณ์จึงกลายเป็นแบบของการใช้ชีวิตที่ดี คือ

- ในฐานะที่ทรงเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมโลก ทรง
บำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก ด้วยพระกรุณาอันมหาศาล
สร้างประโยชน์แก่โลก ประชาชนตลอดกาลอันยาวนาน

- ในฐานะที่ทรงเป็นบุตรแห่งศากยตระกูล ทรงเกื้อหนุน
พระญาติให้ได้รับประโยชน์ ทั้งในการพัฒนาชีวิต และยก
ระดับจิตใจ ทรงเป็นศรีสง่าแห่งศากยตระกูล จนถึงท่าน
เนห์รู อดีตนายกรัฐมนตรีอินเดียยกย่องว่า พระพุทธเจ้า
ทรงเป็นอภิชาตบุตรของอินเดีย

- ในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า เป็นศาสดา เจ้าของ
พระพุทธศาสนา ทรงทำหน้าที่ของพระองค์ได้ถูกต้อง
สมบูรณ์ที่สุด

แน่นอน ทุกชีวิตในโลกนี้มีฐานะเช่นเดียวกับพระพุทธ
เจ้าคือ เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก เป็นบุตรแห่ง
ตระกูล และมีฐานะตำแหน่งต่างตามธรรมชาติบ้าง จากการ
แต่งตั้งบ้าง หากคนสามารถทำสิ่งที่เป็ประโยชน์ ตาม
สมควรแก่ฐานะที่ตนเป็นได้ ตามกำลังความสามารถฐานะ
ของตนแล้ว ผลคือ

“เมตตามหานิยม แคล้วคลาด แม้คงพระพันชาติ ก็จะไม่
เกิดขึ้น”

การบำเพ็ญอุทตจริยา คือประพฤตีสั่งที่เป็นประโยชน์นั้น อาจจะเริ่มต้นมาจากความเห็นแก่ตน แล้วทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน ในวิถีทางที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นก่อน ต่อแต่นั้นอาศัยความเห็นแก่ตนนั้นเองเป็นฐานขยายออกไปเป็นเห็นแก่ ครอบครัว ตระกูลวงศ์ เพื่อน บ้าน หมู่บ้าน ตำบล จนถึงเห็นแก่สถาบันทั้ง ๓ ดังกล่าว ย่อมสามารถกระจายการบำเพ็ญประโยชน์ ออกไปได้โดยลำดับ เป็นการเสริมค่าชีวิตของตนให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ ไป เพราะในโลกอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว มีเพียงตัวเรากับคนอื่นเท่านั้นเอง นอกจากเราก็เป็นคนอื่น นอกจากคนอื่นก็เป็นเรา ใครทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่นได้ จึงได้ชื่อว่าทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม การบำเพ็ญอุทตจริยา คือประพฤตีสั่งที่เป็นประโยชน์นั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำประโยชน์ตนหรือคนอื่น จะต้องอาศัยความฉลาดในประโยชน์ บุคคล กาล เป็นต้น อย่าให้เข้าทำนองที่พูดกันว่า

“ทำบุญบูชาโทษ
ไปรคส์ควได้บาป”

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แสดงเรื่องการทำประโยชน์ที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่ฐานะ กาล บุคคล ผลประโยชน์ไว้เป็นอันมาก เช่น

- ประโยชน์ย่อมล่วงเลยคนหนุ่ม ผู้ทอดทิ้งการทำงาน, ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดวงดาวจะทำอะไรได้, ประโยชน์ล่วงเลยคนโง่ผู้มัวถือฤกษ์ยามอยู่

- บุคคลพึงได้ประโยชน์ในที่ใด ด้วยกรรมวิธีใดๆ ควรบากบั่นพยายามในที่นั้นด้วยกรรมวิธีนั้น ๆ

- ประโยชน์ย่อมไม่สำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยเบื้อหน้า แต่จะสำเร็จโดยชอบแก่ผู้ที่ทำโดยไม่เบื้อหน้า

- การประพฤติประโยชน์ กับคนผู้ไม่ฉลาดในประโยชน์ ไม่นำสุขมาให้เลย

ผู้มีปัญญา เพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้งสอง คือ ประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า เหตุนี้ท่านจึงเรียกว่าเป็นบัณฑิต เป็นต้น

๔. สمانัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ

คือ การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น สมานัตตตา ตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น สมานัตตตา มีการอรรธนาธิบายกันมาก ลักษณะที่เรียกว่าขาดสมานัตตตา ได้แก่การวางตัวแบบขึ้น ๆ ลง ๆ คือสามวันดี สี่วันร้าย กำหนดกันไม่ได้ หรือบางทีก็มีมานะถือตัวถือยศหรือศักดิ์ เจ้ายศเจ้าอย่างอะไรอย่างนี้ เมื่อต้องการให้เข้าใจง่ายก็เล่ามาเป็นนิทานว่า

มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง สมัยที่เขาตั้งกันเป็นขุน คือ กำนัน เป็นขุนต่อมาเมื่อกำนันหรือท่านขุนคนก่อนได้ตายลง ก็มีการ

แต่งตั้งกำนันคนใหม่ขึ้น ผู้ใหญ่บ้านคนนั้น ได้รับแต่งตั้งเป็น
กำนัน ท่านเป็นคนซุกจะซึ่เห่ออยู่ งานบางอย่างอาศัยคนที่
ชอบขอ ถ้ายอแล้วก็ทำงานไม่คิดเหน็ดเหนื่อยบางที่จำเป็น
เหมือนกัน ท่านกำนันใหม่เมื่อได้เป็นแล้วก็รู้สึกว่ารุ่มมาก
ไปหน่อย เวลากลับไปถึงบ้านให้ไปตีเกราะเป็นการใหญ่
พรรคพวกก็งกกันว่าไม่เห็นมีเหตุภัยอะไร ตามสัญญาที่ตกลง
กันนั้น ตีเกราะแสดงว่ามีเหตุภัย มีกำหนดว่าจะตีอย่างไร
หมายถึง เรื่องอะไรแต่ว่าวันนั้นก็ไม่มีอะไร เมื่อตีแล้วก็ติด
กันไป คนที่ได้ยินเสียงเกราะก็ตรงมาที่บ้านกำนัน คนที่ไป
กับกำนัน ที่อำเภอก็ดี ลูกบ้านที่มาก็ดี มาถึงก็ไม่เห็นมีอะไร
กำนันก็ยังวางมาดเฉย เมื่อลูกบ้านมาครบกันแล้วจึงบอกลูก
บ้านให้ออกมาประชุมกัน แล้วก็บอกว่าที่ตีเกราะนี้ต้องการจะ
แจ้งให้ทราบ

บัดนี้ฉันได้รับแต่งตั้งจากอำเภอให้เป็นกำนันแล้ว ขอให้
ทราบเอาไว้

ดูสิ ตีเกราะให้เพื่อนวิ่งกันมาแทบตาย มาฟังว่าตัวเอง
ได้เป็นกำนันแล้วเท่านั้นเอง ลูกบ้านออกจะงกกันพอควร แต่
เมื่อเห็นกำนันท่านไปของท่านอย่างนั้นก็คงมีการแสดงความ
ยินดียกยอปอับันขึ้นกันไปตามเรื่อง เสร็จแล้วก็กลับไป

เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารภรรยาจัดการหุงหา
อาหารเรียบร้อยแล้ว ก็เชิญสามีให้เข้าไปกินอาหารในครัว
สามีท่านยังมันไม่หายเห่อบอกว่า

“เฮ้ย เดี่ยวนี้ข้าเป็นกำนันแล้วจะไปกินร่วมกับราษฎรไม่ได้”

ภรรยาว่าจะเอาอย่างนั้นก็เอา จัดการนำอาหารมาให้กินข้างนอก กินเสร็จภรรยาก็มาเก็บถ้วยโถโอชามกลับ แล้วก็เข้านอนไม่พูดไม่จา

กำนันเมื่อคุยกับเพื่อนฝูงพอสมควรแล้ว ทุกคนลากลับกันหมดก็เข้านอน ภรรยาก็จ้องพอสามมีเปิดมุ้งเข้าไปเอาเท้ายันโครมตกเตียง กำนันก็เอะอะโวยวายใหญ่ว่า

ทำไมทำอย่างนี้

ภรรยาบอกว่าท่านเป็นกำนันแล้วจะมานอนร่วมกับราษฎรไม่ได้ฉันมันราษฎร

ตกลงกำนันคืนนั้นก็ไม่ได้นอน ต้องไปหาที่นอนใหม่ ท่านเล่าแบบยกตัวอย่างให้ดูว่า คนที่ไม่มีสมานัตตตาวางตนไม่สม่ำเสมอ ขึ้น ๆ ลง ๆ ก็กำหนดทิศทางกันยาก คือไม่รู้เมื่อไรจะดีจะร้ายขึ้นมา ขึ้นอยู่กับลมดีลมร้าย

หลักของสมานัตตตาคา เป็นการวางตัว กระทำตัวเหมาะสมแก่ฐานะหน้าที่ที่ตนเป็นอยู่ เคลื่อนไหวไปตามจังหวะที่เหมาะสมที่ควร เพราะว่าฐานะความเป็นของคนเรานั้นเป็นกันมาก เป็นพ่อเป็นแม่ เป็นสามีภรรยา เป็นเพื่อนเป็นลูกน้อง เป็นนาย เป็นต้น คนมีหน้าที่อย่างไรก็เคลื่อนไหวไปให้เหมาะสมกับฐานะหน้าที่นั้น ๆ เช่น เป็นพ่อเป็นแม่ เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับลูกก็ต้อง

ห้ามลูกไม่ให้ทำความชั่ว

สั่งสอนอบรมแนะนำตักเตือน อาจจะลงโทษอะไรกันบ้างก็ได้ เพื่อให้ลูกเป็นคนดี

ให้ศึกษาศิลปวิทยาตามสมควรแก่ความสามารถที่จะให้ได้

เมื่อลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่พอสมควรแล้ว ก็จัดการบดแต่งให้มีครอบครัวกันไป

มอบทรัพย์สมบัติให้ตามที่สามารถจะทำได้

เป็นการวางตนเหมาะสมแก่ความเป็นของคนในฐานะที่เป็นพ่อเป็นแม่ ในขณะที่เดียวกันความเป็นของคนนั้น ก็ไม่ได้อยู่ที่จุดนี้จุดเดียว บางทีก็เป็นสามีเป็นภรรยาเป็นลูก ก็ต้องวางตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะนั้น ๆ เช่นเป็นสามีเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับภรรยา ก็ต้องแสดงออกซึ่ง

การยกย่องนับถือฐานะของภรรยา คือยกย่องว่าเป็นภรรยา ก็ไม่แสดงอาการดูหมิ่น เรื่องรูปร่าง เรื่องอาหาร เรื่องการแต่งตัว อะไรก็ตามไม่ใช่ว่าทำกับข้าวเสร็จก็นั่งดิจิดไป เบรียวไป เค็มไป ควรบอกกล่าวเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ อย่าให้เขารู้สึกว่าคุณไม่ประพฤติ นอกใจมอบความเป็นใหญ่ในฐานะแม่บ้านให้ มีอะไรซึ่งเป็นสิ่งที่ทำความพอใจ ยินดีหามาให้ ก็ให้เขาตามโอกาสที่สมควร ที่ถือว่าวางตัวเหมาะสมแก่ความเป็นสามี

แต่ในขณะที่เดียวกัน ใครเป็นภรรยา เมื่อเขามอบ
หมายตำแหน่งหน้าที่แม่บ้าน ก็ใหญ่ทั้งบ้าน แต่ต้องขยัน
ในกิจการงานทุกอย่าง ซึ่งเป็นหน้าที่ของแม่บ้านแสดง
เคารพผู้ที่เกี่ยวข้อง ญาติพี่น้อง คนสนิท ไม่ประพฤติ
นอกใจสามี รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้ไว้ให้ดี
สำคัญที่สุดคือ ที่เป็นปัญหานั้นคือเรื่องราวอะไรต่าง ๆ อาจ
ทำความเข้าใจมาให้สามี เมื่อรู้แล้วก็ช่วยอะไรไม่ได้นอก
จากเพิ่มความกลม่อมร่าเริงใจขึ้น ก็ไม่นำเรื่องนั้นมาเล่าอย่าง
ที่ทานธัญชัยเศรษฐีได้สั่งสอนนางวิสาขาไว้ว่า

ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า เป็นต้น เรื่องราว
ที่นำความร่าเริงมาให้เหมือนไฟถ้ามาจากข้างนอกเรื่องไหน
เรื่องนี้ คนเราก็รับรู้เรื่องต่าง ๆ บางคนก็สมองจะระเบิดอยู่
แล้ว มารับรู้เรื่องที่กลม่อม ๆ อีกรู้ก็ไม่ไหว รับไม่อยู่ บางคน
ก็หมิ่นเหม่จะเป็นโรคประสาทให้ได้ ซึ่งก็ต้องช่วยกันระมัด
ระวัง ไม่นำเรื่องราวที่หนักใจมาให้ ในขณะที่เดียวกันเรื่อง
ข้างใน คือความบกพร่องอะไรบางสิ่งบางอย่าง ไม่ควรขึ้น
โต๊ะจับกลุ่มนินทาสามีกันไม่ได้ประโยชน์อะไร นี้เรียกว่า
วางตนเสมอแก่ฐานะที่ตนเป็นและฐานะเหล่านี้ก็ต้องเคลื่อน
ไปตามสมควรแก่ฐานะนั้น ๆ

จะเห็นว่า หลักสมานัตตตา ที่กระจายออกโดยนัยนี้ก็จะ
ทำให้คนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น คนเรานี้ก็แปลก รู้จักคนมาก รู้จัก
อะไรต่ออะไรมากบางทีไม่รู้รู้จักตนเอง ไม่รู้จักใจตนเอง เวลา
เกิดปัญหาอะไรขึ้นมาก็สามารถอธิบายแก้ไขให้คนอื่นเขา

ได้บอกกล่าวชี้ทางให้ได้ พอเกิดเป็นปัญหาแก้ตนขึ้นมา อย่าง
ที่เรียกว่า ผงเข้าตา แก้ไม่ได้

หากว่าปฏิบัติตนไปตามเหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น ใน
ด้านต่าง ๆ ทำให้รู้จักตนเองยิ่งขึ้นว่าในฐานะนี้ โอกาสนี้ ควร
จะทำตนอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นความเหมาะสมถูกต้องก็ปฏิบัติ
ไปตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ การกระทำได้เช่นนี้ ย่อมได้
ชื่อว่ามีสมานัตตตาส่วนหนึ่ง อีกประการหนึ่ง การวางตัว
เสมอ คนเราในฐานะเปลี่ยนแปลงกันอยู่เรื่อย ที่เรียกว่า เปลี่ยน
ดีขึ้นบ้าง ดีน้อยลงบ้าง อะไรทำนองนี้ แต่ว่าความเกี่ยวข้อง
ก็คือความเกี่ยวข้องทุกอย่างต้องมีอยู่เป็นอยู่ตลอดไป คนเคย
เกี่ยวข้อง เคยเป็นมิตรสนิทสนมกัน ถึงแม้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะ
เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี คือตกต่ำลง ก็ชอบที่จะทำตัวเป็น
ผู้เสมอเหมือนเมื่อก่อนคือ เคยเป็นเพื่อนเป็นฝูงกันมาอย่างไร
ก็เป็นกันไป คือแยกได้ว่า แม้เพื่อนจะตกต่ำลงไป ความเป็น
เพื่อนไม่ได้ตกต่ำลงไปด้วย ความเป็นเพื่อนก็คือ ความเป็น
เพื่อนอย่างบางคนเราจะเห็นได้ว่า แม้ว่า พ่อแม่ของตนท่าน
ตกต่ำลงไป หรือจะเงอะงะไปหน่อย มาจากต่างจังหวัด แสดง
อาการรังเกียจ คล้าย ๆ กับจะทำให้ตัวเองเสื่อมศักดิ์ศรีอะไร
ทำนองนั้น แม้เป็นความคิดก็เป็นเรื่องที่ไม่สมควร เช่นเคย
เป็นนักเรียนมาด้วยกัน ต่อมาตำแหน่งการงาน ห่างออกไป
เพื่อนอาจจะกลายเป็นผู้บังคับบัญชา ซึ่งต้องวางตัวให้เหมาะ
สมเหมือนกัน คือเมื่อคราวเป็นงานเป็นการก็ควรจะให้เป็น

งานเป็นการ คราวเป็นเพื่อนก็เป็นเรื่องของเพื่อน ไม่ใช่จะเป็นเพื่อนกันตลอด อย่างนี้ก็ไม่ใช่ อย่างพวกเด็กต้องการเรียกชื่อเพื่อน แต่ว่าเรียกชื่อพ่อมาจนชิน เวลาอยู่ต่อหน้าพ่อเขาก็ยังอุตสาหะไปเรียกอีก ข้อนี้บางทีก็ทำให้เกิดการขัดใจแตกแยกกันเพราะว่าไม่รู้จักความเหมาะสมความควรว่า เมื่อไรจะเป็นอย่างไร จะทำตัวอย่างไร

ดังนั้น เรื่องสมานัตตตา วางตัวเสมอนั้น จึงกระจายออกไปที่ว่าจะต้องเป็นผู้รู้จักเหตุ คือมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต เราจะถือว่าเพื่อนก็ต้องเป็นเพื่อนตลอดไปก็ไม่ได้ จะเล่นกันตลอดไปก็ไม่ได้ บางทีเพื่อนเขาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ไปแล้ว ยังไปแหยมไปกระเซ้าต่อหน้าธารกำนัลทำให้เสียงาน เสียหลักการปกครอง ยิ่งไปกระเซ้าเข้าแหยมเพื่อนต่อหน้าลูกน้องของเพื่อนก็ไม่ดี หรือจะเอาจริงเอาจังเกินไป จะถือว่าเมื่อเพื่อนเรามาตกอยู่ในฐานะเป็นลูกน้อง ต้องเอากันเต็มที่ก็หนักข้อเหมือนกัน ก็เรียกว่าวางตนเป็นผู้สม่ำเสมอ คือวางตัวเหมาะสมแก่ฐานะนั้น ๆ คือ เคลื่อนไหวไปตามจุดที่เหมาะสมที่ควรไม่ให้ตึงเกินไปในขณะที่เดียวกันก็ไม่ให้มันหย่อนจนเกินไป ต้องมีเหตุผลในการเกี่ยวข้อง คบหาสมาคมกัน ตลอดถึงในการทำงาน คนสองคนเป็นเพื่อนกันมา ทำงานด้วยกัน มีรายหนึ่งเล่นเพลินไปเลย อีกฝ่ายหนึ่งต้องย้าไปเลยว่านี่เป็นคำสั่งนะ จึงได้รู้เรื่องกัน ฉะนั้นเราจะพบว่าคนเราถ้ารู้จักความเหมาะสมความควร คือทำตนให้เหมาะสมได้แล้ว จะอยู่ที่ไหน

ก็ตามจะไปเกี่ยวข้องกับอะไรกับใครก็ตาม ไม่เดือดร้อนหรือก
เรามักจะมีความรู้สึกอะไรที่ตึงเกินไปอยู่ และที่หย่อนเกินไป
อยู่ คือบางที่มันเกิดขัดแย้งขึ้นมาคือ ๆ เพื่อนเป็นใหญ่เป็นโต
ขึ้นมา ก็มีหน้าที่การงานมาก มีภาระธุระขึ้น พบกันเพื่อน
ทักไม่ทัน คิดเลยเถิดไปว่าเพื่อนถือตัวหยิ่งจองหองก็หนักไป ใน
ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นผู้รู้จักกลุ่มชนว่า ในกลุ่มชนนั้น เรา
จะวางตัวอย่างไรถึงจะเป็นการเหมาะสม แม้แต่การจะนั่ง
จะยืน จะทำตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม บางที เสียเหมือน
กัน ถ้าหากว่าเกิดผิดจังหวะเพราะไม่ได้คำนึงถึงบริษัชนั้น ๆ
กลุ่มชนนั้น ๆ ว่าจะวางตัวอย่างไร จะแสดงอะไรออกมาที่ไม่ดีเช่น
พระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเช่นเรื่องของสมณศักดิ์ สมณศักดิ์ตาม
หลักแล้วก็ต้องใช้เวลาพัดยศ เราก็ต้องยอมรับกันเพราะมัน
เป็นกติกาเป็นระเบียบว่าถ้าถือพัดก็ต้องนั่งกันตามพัดเพราะ
พัดจะบอกว่าจะต้องนั่งตรงไหน นี่เป็นความเหมาะสมอย่าง
หนึ่งในกาละหนึ่ง ในบริษัทหนึ่ง ที่นี้ถ้าหากในยามปกติธรรม-
ดา จะมีกิจการต่าง ๆ ก็ว่ากันตามวินัย คือเป็นเจ้าของก็ได้
แต่ว่าพรรษาจะน้อยกว่าพระครูก็ต้องนั่งหลังพระครู หรืออาจ
จะพรรษาน้อยกว่าหลวงตาก็ได้ ก็นั่งหลังหลวงตา ไม่เห็น
มันจะเสียหายอะไร นี่เป็นการปฏิบัติทำตัวให้เหมาะสม โอกาส
หนึ่งเราก็อ่ากันไป เขาสมมติให้เป็น ก็เป็นกันไปโอกาสหนึ่ง
เมื่อเปลี่ยนไปแล้ว เมื่อฐานะนั้น โอกาสนั้น เปลี่ยนแปลงไป
ก็ต้องปรับตัวให้เหมาะสม

เรื่องของสมานัตตตา มีอยู่สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เสียสมานัตตตา นั่นคือ มานะที่เราแปลว่าความถือตัว คนเรานั้น อาจจะอาศัยอะไรหลายอย่าง เป็นเหตุในการถือ เช่นมีรูปร่าง สวยสง่า สมาร์ท หล่อ ก็จะไปดูถูกดูหมิ่นคนอื่น อาจจะอาศัยทรัพย์ ที่ตนมีมากกว่า ก็เอาทรัพย์ไปดูหมิ่นคนอื่น อาศัยยศตำแหน่ง แล้วก็เอายศตำแหน่งไปทำให้เสียหลักสมานัตตตา ตลอดถึงฐานะที่ตนได้ในสังคม สถานะที่สังคมยอมรับนับถือ คือคนบางคน พอเข้าไปในสังคม สง่า เหลือเกิน มีคนเข้ามาห้อมล้อมแสดงความยอมรับนับถือ อาจจะเกิดผยองลำพองขึ้นมา ในกรณีนั้น ๆ ก็ได้ เรื่องเหล่านี้อยู่ที่ใช้ให้เป็น ว่าเราจะใช้อย่างไร ในโอกาสไหน เราจะใช้อะไร ถ้าหากว่าใช้เป็น ก็เป็นประโยชน์ คือ พวกทรัพย์ ยศ วิชาความรู้ เป็นต้น มีคุณอันหนึ่ง แต่ถ้าหากว่าใช้ไม่เป็นก็มีโทษมหันต์เหมือนกัน เช่น มีวิชาความรู้ แล้วก็ไปเชื่อมั่นตัวเองเกินไป ไม่ยอมฟังคนอื่น ใครจะเสนอแนะ ใครจะมีความคิดเห็นอย่างไร ไม่ฟัง ไปชี้หน้าว่าเขาโง่เสียอีก อย่างนี้ก็แย่น้อย

ว่าถึงด้านวิชาความรู้นี้ คนเราไม่มีใครรู้อะไรจริง ๆ ด้วย ประการทั้งปวง คือดีหมดด้วยประการทั้งปวง คนที่เป็นดอกเตอร์ มาสาขาหนึ่ง อาจจะไม่เป็นท่าเลยในอีกสาขาหนึ่ง คือไม่รู้เรื่องอะไรเลย อันที่จริงการเป็นดอกเตอร์นั้นก็ไม่ใช่เรื่อง วิจิตรพิสดารอะไร เป็นการเจาะลึกเข้าไปในจุดใดจุดหนึ่ง เท่านั้นเอง ไม่ได้หมายความว่า เขารู้ลึกซึ้ง แม้แต่ในจุดที่เขาเจาะนั้น ก็ไม่ได้ลึกซึ้งอะไร เพราะฉะนั้นถ้าหากว่า

คนเรายอมรับว่า วิชาความรู้นี้ไม่มีใครที่จะสมบูรณ์หรือ
ถ้าหากได้มาด้วยการศึกษา ก็ไม่มีใครที่จะรู้ไปกว่าคน
อื่นในทุกกรณี การที่จะยอมรับนับถือฐานะของกันและ
กัน ยอมรับนับถือวิชาความรู้ของกันและกัน และวางตัว
ในลักษณะที่หยิ่ง ดูหมิ่นคนอื่นมันก็ไม่จำเป็น เราจะเห็น
ว่าเรื่องบางเรื่องคนระดับปริญญาโท ปริญญาเอก ไม่
ประสีประสาอะไรเลยก็มี เช่น เขาพูดกันเรื่องเพาะ
เห็ดฟางนี้ถ้าเอาบัณฑิตทางฝ่ายศิลป พวกปรัชญา พวก
ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ พวกบัณฑิตเหล่านี้ อาจสู้
กสิกร ป.๔ ไม่ได้ คนเรานั้น อาจทำตัวให้ยอมรับนับถือ
ฐานะของกันและกัน อย่างเรื่องของผู้ใหญ่ผู้น้อยก็เหมือน
กัน ไม่ใช่ว่า ผู้น้อยต้องนับถือผู้ใหญ่ตลอดไป โดยไม่มีเงื่อนไข
แต่ว่ากันตามหลักปฏิบัติแล้ว จะต้องเป็นการเคารพซึ่งกัน
และกัน เรียกว่าไหว้ก็ไหว้ตอบกัน ข้อนี้เราจะพบว่า

พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างในเรื่องนี้ ธรรมะนั้นพระ
องค์ได้ตรัสรู้มาเอง ทรงสั่งสอนเอง ประกาศเอง แต่ว่าเมื่อ
ภิกษุสามเณรนำธรรมะไปแสดง พระองค์ทรงฟังธรรมะ
นั้น ด้วยความเคารพในพระธรรม บางครั้งมีชُرณะจะเสด็จ
ไป ได้ยินพระท่านแสดงธรรม ต้องประทับหยุดเพื่อฟังธรรม
นี่คือพระพุทธเจ้า ทรงให้เกียรติยกย่องท่านผู้แสดงธรรมะที่
พระองค์ตรัสรู้มาเอง ดังนั้น การวางตัวเหมาะสมแก่ฐานะ
จึงเป็นประโยชน์

พระมหากัสสป ตอนท่านบวชนั้น อายุร่วม ๘๐ เป็น
ผู้ใหญ่มาแล้วคือรุ่นปู่ ก็ปรากฏว่า พระพุทธเจ้าเริ่มสอน
ท่านข้อแรก เห็นได้ชัดทันทีว่าคือมุ่งแก้ปัญหา รับสั่งว่า

ดูกรกัสสป เธอพึงตั้งความละอาย และความเคารพยำ
เกรงไว้ ในภิกษุทั้งหลาย ทั้งผู้เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้ง
ที่เป็นกลาง ๆ อย่างแรงกล้า คือให้เคารพยำเกรง และก็ความ
ละอายยกย่องให้เกียรติแก่ภิกษุสามเณรทั้งหลาย ไม่ใช่ว่าจะ
ต้องผู้ใหญ่เท่านั้นแม้แต่ภิกษุใหม่เพิ่งบวช บวชที่หลังเราก็ได้
และก็เป็นกลาง คือขนาดโตกว่าเรานิดหน่อย พรรษามาก
กว่าเรานิดหน่อย หรือเป็นผู้เฒ่าให้แสดงความเคารพตามสม
ควรแก่กรณี นี่คือคำสอนที่สะท้อนให้เห็นว่าคนเราเมื่ออยู่
ร่วมกัน จะต้องมีการปรับตัวปรับตนให้เหมาะสม คือมีตน
เหมาะสม วางตนเหมาะสม ใหญ่เป็นเล็กเป็น ถ้าใหญ่สมมุติ
ให้เป็นก็ต้องเป็น ที่นี้เมื่อฐานะมันเปลี่ยนไป ก็ปรับตัวให้อยู่
ได้ อย่างนี้ก็อยู่ในขอบข่ายของสมานัตตตา คือมีตนเหมาะ
สม มีตนสม่ำเสมอ

อีกอย่างหนึ่งอย่าถือตัว โดยความจงใจ คือบางที่คนอื่น
เขาคิดเขาก็มี คิดเอาว่าคนนี่ถือตัว บางทีไปไหว้ใคร เขาไม่
ทันเห็น ก็โกรธไปเที่ยวพูด ไหว้ก็ไม่รับ ทำจงหองถือดี
หายไปเลย จำต้องทำใจให้เป็นกลาง ๆ ในการวินิจฉัยปัญหา
ตัดสินอะไร เรื่องราวของคนที่ไม่ใช่จะจ้องจับผิดกันเพราะ
ถ้าไม่อย่างนั้น ก็อยู่กันไม่ได้ ความเป็นมิตรสนิทสนมเกิดขึ้น

ไม่ได้ ถ้าคนจ้องจับผิดกัน เพราะคนเราใจพร้อมที่จะเอียง ตัว
อคติตัวเอียงอยู่ภายในใจคน ลองได้ปัจจัยมากพอ อคติก็แสดง
ตัวออกมาเอียงมาในรูปใดรูปหนึ่ง ส่วนมากจะเอียงเพราะ
ไม่ชอบกัน หรือเพราะหลง คือไม่รู้ ไม่รู้อะไรเป็นอะไร ใจนี้
พร้อมที่จะเอียงไปในเรื่องนี้ ฉะนั้นถ้าหากเรา คนเรายึดหลัก
ของสมานัตตตา คือมีตนเสมอ มีตนเหมาะสมไม่ถือตัว หมาย
ความว่า ตนเป็นอะไร เกี่ยวข้องกับคนนั้นในฐานะอะไรก็
ทำตนให้เหมาะสมแก่ฐานะนั้น ๆ ไม่ใช่ว่าไม่ถือตัว เราตอน
นี้ต้องเล่นกับลูกน้อง เล่นเรื่อยอย่างนี้มันก็ไม่ได้เรื่องเหมือน
กัน เราต้องดู อาจจะเล่นกันได้ แต่ว่าช่วงไหนโอกาสไหน
วางตัวเหมาะสมแก่ฐานะที่ควรเป็นแล้วก็เคลื่อนไหวไปให้
เหมาะสมแก่จุดนั้น ๆ

ให้รู้จักตัวเองดียิ่งขึ้น มีเหตุผลในการดำรงชีวิต รู้จัก
กาลเทศะ กลุ่มคน และเมื่อตนเข้าไปในสถานทีนั้นแล้ว ควรจะ
วางตัวอย่างไร จึงจะเป็นการเหมาะสมถูกต้อง

อย่าให้มานะ ความถือตัวมาเป็นอุปสรรคขัดขวางสกัด
กันความเข้าอกเข้าใจ การยอมรับนับถือกัน เพราะเราจะ
เห็นว่า เราให้ของเขาด้วยทานถ้ายืนให้แต่ท่าทางไม่ค่อยจะ
เต็มใจ ให้แบบเหยียด ๆ ของนั้นก็ดูไม่มีค่าอะไรเลย อย่า
ยืนให้หรือเสือกใสให้ไปหรือโยนให้

พูดจาคำไพเราะอ่อนหวาน ถ้าหวานจนแสบคอ มันก็ไม่ไหวเหมือนกัน หรือหวานจนเป็นลักษณะเสแสร้งไป ก็กลายเป็นเสียสมานัตตตา

จะทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ แต่ว่าทำประเจิดประเจ้อมากไปหน่อยคือมุ่งจะเอาหน้ากัน ประจบกัน ก็ไม่ไหวเหมือนกัน

ดังนั้นจุดเหล่านี้คือการปฏิบัติธรรมะ จะเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมันอยู่ที่สมานัตตตา เป็นเรื่องการทำตัวของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งจะต้องไปเกี่ยวข้องกับบุคคลกับกลุ่มคนกับสังคม นี่ถ้าสมานัตตตาดี จะไปหนุนในส่วนอื่น คือการวางตัวดี ตามความเหมาะสม อย่างตอนนี้ต้องให้ของ ตอนนี้ต้องพูดจากัน ตอนนี้ต้องช่วยเหลือในกิจการงาน แต่ต้องไม่มีลักษณะอันใดสื่อให้เห็นว่า ออกจะประเจิดประเจ้อมากไป เสนอหน้ามากไปหน่อย คือเรื่องของการกระทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ถ้าอะไรมันเกิน ๆ เลย ๆ ไปก็ไม่ดี อย่างที่เขาบอก สังคมคนธรรมดา มีคนบางพวกก็พร้อมที่จะทำลายพร้อมที่จะจับผิดอยู่ อย่างที่หลวงวิจิตรวาทการท่านว่า

“อันที่จริงคนเขาอยากให้เราดี
แต่ถ้าเด่นขึ้นทุกทีเขาหมั่นไส้
จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย
ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน”

สังคหวัตถุ คือธรรมะที่เป็นเหตุให้เกิดเมตตามหานิยม
คงกระพันชาตรี และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งหลายนั้น
ถ้าหากว่าบุคคลได้นำมาประพฤติปฏิบัติให้เหมาะให้ควรแก่
ฐานะแก่โอกาสแก่กลุ่มชนแล้ว เป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า
สิ่งที่บุคคลปรารถนา คือเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี
และแคล้วคลาด จะต้องเกิดขึ้นโดยไม่ต้องสงสัย ท่านจึงแสดง
ว่า

**พระธรรมแลยมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่
ป้องกันคนไม่ให้เปียกฝนเวลาฝนตก**

จะเห็นได้ว่า ร่มจะป้องกันคนเวลาเดินทางร่ม ร่มจะ
ป้องกันไม่ให้เปียกฝนก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้กั้นร่มขึ้นเหนือ
ศีรษะตัว และร่มนั้นหมายถึงร่มใหญ่ ไม่ได้พูดเรื่องร่มเล็ก ๆ
เรื่องของธรรมะก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ธรรมะจะดลบันดาล
ให้เกิดเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรีและแคล้วคลาดได้
คือจะเกิดขึ้นเมื่อคนเราได้นำธรรมะทั้ง ๔ ประการ ที่เรียกว่า
สังคหวัตถุ ๔ คือ

ทาน การให้ปันต่อกัน

ปิยวาจา การเจรจาด้วยความรัก ความปรารถนาดี

อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน

สมานัตตตา การวางตนเหมาะสมสม่ำเสมอไม่ถือตัว

เมื่อธรรมะทั้ง ๔ ประการนี้ได้รับการประพฤติปฏิบัติ ผล
ก็จะเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ๆ โดยไม่ต้องสงสัย

เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมทั้ง ๔ ประการ
นี้ ที่มีต่อครอบครัว ตระกูล สังคม และประชาชนภายใน
ชาติ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงไว้ในสังคาลสูตร
ที่ฉมนิกาย ความว่า

“การให้ ๑ การเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ๑
การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ๑ ความเป็นผู้มีตนเสมอ
ในธรรมทั้งหลาย ในคนนั้น ๆ ตามควร ๑ เป็นธรรมเครื่อง
ยึดเหนี่ยวนำใจคนในโลกเหมือนเพลารถที่ช่วยให้รถแล่นไปได้

หากธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี แม้มารดา
บิดาก็ไม่ควรได้รับความเคารพนับถือ บูชา จากบุตร ธิดา บัณ-
ฑิตทั้งหลายพิจารณาเห็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้ ว่ามี
อยู่ในตนโดยชอบ เหตุนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความยิ่งใหญ่
อันหมู่ชนสรรเสริญทั่วไป”

สังคหัตถุธรรมทั้ง ๔ ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อุตถ-
จริยา และ สมานัตตตา นอกจากจะเป็นพระเครื่องที่ก่อให้เกิด
เกิดผลเป็นเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี และแคล้วคลาด
ดังกล่าวแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นศิลปะในการครองรัก เป็นพุทธวิธี
ในการครองใจคน เป็นธรรมอำนวยผลคืออย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่ไม่
ต้องเข้าชื่ออย่างพระเครื่องทั้งหลาย เหรียญหลวงพ่อกั้ว
หลาย

สรุปง่าย ๆ ว่า

โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตน
ได้เหมาะสม